

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sergen GÜRSOY

GÖÇMENLERİN ÇALIŞMA YAŞAMINA KATILIMI:
SURİYELİ GÖÇMENLER ÖRNEĞİ

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sergen GÜRSOY

GÖÇMENLERİN ÇALIŞMA YAŞAMINA KATILIMI:
SURIYELİ GÖÇMENLER ÖRNEĞİ

Danışman

Doç. Dr. Beyhan AKSOY

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Sergen GÜRSOY'un bu çalışması, jürimiz tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Şefika Eda ÇİÇEK (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Beyhan AKSOY (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KOÇANCI (İmza)

Tez Başlığı: Göçmenlerin Çalışma Yaşamına Katılımı: Suriyeli Göçmenler Örneği

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 28/06/2019

Mezuniyet Tarihi 25/07/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Göçmenlerin Çalışma Yaşamına Katılımı: Suriyeli Göçmenler Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Sergen GÜRSOY

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Sergen GÜRSOY
Öğrenci Numarası	20165258002
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	☒ Tezli Yüksek Lisans ( ) Doktora ( ) Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Beyhan AKSOY
Tez Başlığı	Göçmenlerin Çalışma Yaşamına Katılımı: Suriyeli Göçmenler Örneği
Turnitin Ödev Numarası	1150705532

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 132 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 10.07.2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç %13

alıntılar dahil %14

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelerle sınırların aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

Doç. Dr. Beyhan AKSOY

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLOLAR LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	ix
TEŞEKKÜR	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE GÖÇ VE İŞGÜCÜ PİYASALARI

1.1. Göç, Tanımlar ve Genel Kavramlar	3
1.2. Göçe Neden Olan Faktörler ve Sonuçları	5
1.3. Göç Teorileri	7
1.3.1. İlk Dönem Göç Teorileri	8
1.3.1.1. E.G. Ravenstein'nın Göç Kanunları	8
1.3.1.2. E. Lee'nin İtme – Çekme Kuramı.....	9
1.3.1.3. W. Peterson Göç Tipleri	9
1.3.1.4. S.A. Stouffer Kesişen Fırsatlar Teorisi;.....	10
1.3.2. Modern Göç Teorileri	10
1.3.2.1. Neo- Klasik Göç Teorileri.....	10
1.3.2.2. İlişkiler Ağı Teorisi	10
1.3.2.3. Göç Sistemleri Teorisi	11
1.4. Göç Türleri	12
1.4.1. Coğrafi Bakımdan Göçler.....	12
1.4.1.1. İç Göçler.....	12
1.4.1.2. Dış Göçler (Uluslararası Göç)	13
1.4.2. İradî Bakımdan Göçler	14
1.4.2.1. Zorunlu Göçler.....	14
1.4.2.2. Gönüllü (İradî) Göçler	15
1.4.3. Zaman Bakımından Göçler.....	16
1.4.3.1. Sürekli Göçler	16

1.4.3.2. Geçici Göçler	16
1.4.4. Yoğunluk Açısından Göçler	16
1.4.4.1. Kitlesele Göçler	16
1.4.4.2. Bireysel Göçler	17
1.4.5. Kanuni Açıda Göçler	17
1.4.5.1. Yasal (Düzenli) Göçler	17
1.4.5.2. Yaşadışı (Düzensiz) Göçler	18
1.5. Göçle ile İlgili Kavramsal Tartışmalar; Göçmen, Sığınmacı ve Mülteci.....	21
1.6. İşgücü Piyasasında Göçmenler	23
1.6.1. Türkiye İşgücü Piyasası.....	25
1.6.2. Göçün İşgücü Piyasalarına Etkisi	29
1.6.3. Göçmenlerin Enformel ve Kayıt Dışı Sektörlerde İstihdamı	30

İKİNCİ BÖLÜM

SURİYELİ GÖÇMENLERİN EKONOMİYE ETKİLERİ VE İŞGÜCÜ PİYASASINA GİRİŞLERİ

2.1. Arap Baharı ve Suriye İç Krizi.....	33
2.2. Suriyeli Göçmenlere Yönelik İstatistikî Bilgiler.....	34
2.3. Suriyeli Göçmenlerin Hukukî Statüsü.....	38
2.3.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.....	39
2.3.2. Geçici Koruma Yönetmeliği.....	41
2.4. Suriyeli Göçmenlere Yönelik Eğitim Hizmetleri ve Önemi	44
2.5. Suriyeli Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Katılımı ve Etkileri.....	46
2.5.1. Suriyeli Göçmenlerin Girişimciliği	46
2.5.2. Göçmenlerin Piyasaya Girişine Yönelik Olumlu Görüşler	48
2.5.3. Göçmenlerin Piyasaya Girişine Yönelik Olumsuz Görüşler.....	49
2.5.4. Göçmenlerin Çalışma Hayatına Etkileri ve Sonuçları.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi	54
3.2. Araştırmanın Örnekleme.....	54
3.3. Araştırma Kapsamı ve Sınırlılıkları	55
3.4. Araştırma Problemi	55
3.5. Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Tekniği	55
3.6. Araştırmanın Güvenilirliği ve Geçerliliği	57

3.7. Araştırmanın Veri Analizi.....	59
3.7.1. Elde Edilen Verilerin Kodlanması.....	59
3.7.2. Kod ve Temalara Göre Tanımlama	59
3.7.3. Temaların Sınıflandırılması.....	60
3.8. Araştırma Bulguları.....	60
3.8.1. Suriyeli Göçmenlere Yönelik Genel Bulgular.....	61
3.8.1.1. Demografik Özellikler ve Yaşam Şartları.....	61
3.8.1.2. Suriyeli Göçmenlerin Beceri ve Deneyimleri.....	70
3.8.2. Göçmenlerin Çalışma Yaşamına Katılım Süreçlerine Dair Bulgular.....	73
3.8.2.1. Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Girişte Yaşadığı Süreçler.....	73
3.8.2.2. Göçmenlerin Çalışma Yaşamında Karşılaştığı Sorun ve Zorluklar.....	76
3.8.2.3. Göçmenlerin Çalışma Memnuniyeti.....	81
3.8.2.4. Suriyeli Göçmenlerin Geleceğe Yönelik Planları.....	84
3.8.2.5. Göçmenlerin Çalışma Hayatıyla İlgili Görüş ve Önerileri	87
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	94
EK 1- MÜLAKAT NOTLARI ve DEĞERLENDİRME	107
EK 2- ANALİZ TABLOSU (Seçilmiş Katılımcılar)	110
EK 3- SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK SORULAR	111
ÖZGEÇMİŞ	113

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Göçün Nedenleri	5
Şekil 1.2. Göç Teorileri	8
Şekil 1.3. Göç Türleri	12
Şekil 1.4. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı.....	19
Şekil 1.5. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyrak Dağılımı.....	20
Şekil 1.6. 2017 Yılında Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin İllere Göre Dağılımı	21
Şekil 1.7. 2009-2018 İşgücüne Katılım Oranı.....	26
Şekil 1.8. 2009-2018 Yılları Arasında İşsizlik Oranı	27
Şekil 2.1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	35
Şekil 2.2. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler.....	37
Şekil 2.3. Suriyeli Ortak Sermayeli Şirketlerin Sayısı ve Sermaye Miktarı.....	47
Şekil 3.1. Göçmenlerin İş Bulma Süreçleri	93
Şekil 3.2. Göçmenlerin Çalışma Yaşamında Karşılaştığı Sorunlar.....	93

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Bir Yılda Uzun Süredir Ülkelerinin Dışında Yaşayan İnsan Sayısı	14
Tablo 1.2. Bölgesel Bazda Kayıt Dışı İstihdam Oranları (%).....	28
Tablo 2.1. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	36
Tablo 2.2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Bazı İllere Göre Dağılımı.....	37
Tablo 2.3. Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Durumları.....	44
Tablo 2.4. Yıllara Göre Hatay İli İşsizlik Oranları.....	50
Tablo 2.5. Türkiye’de Suriyeli Göçmenlerin İstihdamı	52
Tablo 3.1. Görüşmecilerin Demografik Özellikleri.....	63

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AÇSGB	T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
GCIM	Uluslararası Göç Komisyonu
GEM	Geçici Eğitim Merkezleri
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
IPM	İstanbul Politikalar Merkezi
İNGEV	İnsani Gelişme Vakfı
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KOBİ	Küçük ve Orta Boyutlu İşletmeler
MEB	T.C. Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ORSAM	Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
SEF	Suriye Ekonomi Forumu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
sy.	Sayfa
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSO	Ticaret ve Sanayi Odası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDESA	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri

ÖZET

Göç, dünya tarihinin şekillenmesinde önemli rol oynayan olgulardan biridir. Arap Baharı olarak adlandırılan halk hareketleriyle birlikte ortaya çıkan Suriye İç Savaşı ve ardından Suriye göçü; Türkiye açısından hem toplumsal hem de ekonomik etkiler yaratmıştır. Suriyeli göçmenler Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Geçici Koruma Yönetmeliğine tabiidirler. Geçici koruma yönetmeliği; bireysel veya kitlesel olarak zorunlu şekilde göç eden kişileri geçici olarak koruma altına almaktadır. Yönetmeliğe göre Suriyeli göçmenlerin ülkelerine geri gönderilmesi sınırlandırılmıştır. Suriye'den Türkiye'ye göç başladıktan sonra göçmenlerin Türkiye'de hayatlarını idame ettirebilmeleri için işgücü piyasasına dâhil olmaları kaçınılmaz olmuştur.

Bu çalışmada öncelikle, Suriye'den Türkiye'ye göçün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri ortaya konulmaktadır. Göçmenlerin çalışma yaşamına katılımları hem Türk ve Suriyeli işçilere hem de Türk ve Suriyeli işverenlere yönelik, olumlu-olumsuz birçok etkiler yaratmıştır.

Çalışmanın amacı; geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmen işçilerin göçle birlikte iş bulma sürecinde karşılaştığı durumlar, göçmenlerin çalışma yaşamına nasıl katıldıkları aracı kurum/kuruluş veya kişilerin göçmenlere iş sağlamadaki rollerini ele alıp iş bulma sürecinde nasıl örgütlenebildiklerini ortaya çıkarmaktır.

Bu sorunlar temel alınarak mülakat soruları, işçi ve işverenler için ayrı ayrı olacak şekilde yapılandırılmış biçimde oluşturulmuştur. Hatay'ın İskenderun ilçesinde yapılan mülakatlara, 17'si işçi 13'ü işveren olmak üzere toplamda 30 Suriyeli göçmen katılmıştır. Görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmış ve sonrasında konuşmalar metne aktarılmıştır. Bunun yanı sıra görüşmeler esnasında ek notlar da tutulmuştur.

Araştırmamızın birinci bölümünde göçün kavramsal çerçevesi tanımlanmıştır. Göç teorileri, türleri ve göçün işgücü piyasasına etkilerine yönelik tanımlamalar yapılmıştır. İkinci bölümde ise Arap Baharı akımının yarattığı etkiler, Suriye krizi, göçmenlere yönelik istatistiki bilgiler ve göçmenlerin hukuki statüleri tanımlanmıştır. Literatür incelemesinde araştırma sorularımıza temel oluşturacak daha önceki çalışmalar ele alınmış ve bu çalışmaların bulguları değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise göçmenlerin işgücü piyasasına katılımına yönelik hazırlanan mülakatlardan elde edilen bulgular paylaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan göçmenlerin genellikle çalışma çağındaki nüfusu kapsadığı ve göçmenlerin eğitim seviyelerinin de düşük olduğu görülmüştür. Göçmenler genellikle eğitimsiz oldukları için elde ettikleri mesleki bilgi ve deneyimleriyle iş bulmuşlardır. Göçmenlerin işgücü piyasasına katılımlarında genellikle eş, dost, arkadaş ve aracı çevreleri destek olmuştur. İşgücü piyasasındaki göçmenler; maddi konulardan, iş süresizliğinden, dışlanma ve ayrımcılıktan

ve de çalışma yükünden dolayı sorunlar yaşamaktadırlar. Göçmenlerin piyasaya katılımı ve sonrasında yaşadıkları sürecin incelenmesi, işgücü piyasasına entegrasyonları için önem arz etmektedir.

Araştırma neticesinde Suriyeli göçmenlerin, Türkiye’de yaşamlarını idame ettirebilmeleri için çalışmak zorunda olduğu durumlarda, iş gücü piyasasında karşılaştıkları sorunlar, zorluklar, engeller, kolaylıklar ele alınmakta; Suriyeli göçmen işçilerin iş bulma sürecindeki karşılaştıkları durumlar incelenmektedir. Göçmenlerin piyasaya girişi ve sonrasındaki süreçte yaşanan durumlara yönelik çalışmaların sınırlılığında ötürü, bu tez, literatüre olumlu anlamda bir katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriyeli Göçmenler, Geçici Koruma Yönetmeliği, İşgücü Piyasası

SUMMARY

PARTICIPATION OF IMMIGRANTS IN WORKING LIFE: CASE OF SYRIAN IMMIGRANTS

Immigration is one of the important role in shaping world history. The Syrian Civil War that emerged with the popular movements called the Arab Spring and then the Syrian immigration; it has created both social and economic effects for Turkey. Syrian immigrants are subject to the Temporary Protection Regulation of the Law on Foreigners and International Protection. Provisional protection regulation; it temporarily protects persons who migrate on an individual or mass basis. According to the regulation, the repatriation of Syrian immigrants is restricted. After beginning the immigration of immigrants from Syria to Turkey to be included in the labor market in order to sustain their lives in Turkey it was inevitable.

In this study, first of all, Syria is revealed effects on Turkey's economy emigrated to Turkey. The participation of immigrants in working life has had many positive and negative effects on both Turkish and Syrian workers as well as on Turkish and Syrian employers.

Purpose of the study; situations where Syrian immigrant workers under temporary protection encounter in the process of finding a job with immigration, how immigrants participate in working life, and the role of intermediary institutions / persons in providing employment to immigrants and how they can be organized in finding employment.

On the basis of these problems, the interview questions were created in a semi-structured manner for workers and employers separately. A total of 30 Syrian immigrants participated in the interviews conducted in İskenderun district of Hatay, 17 of which were workers and 13 were employers. A voice recorder was used in the interviews and the speeches were then transcribed. In addition, additional notes were kept during the interviews.

In the first part of our study, the conceptual framework of immigration is defined. Immigration theories, types and effects of immigration on labor market are defined. In the second part, the effects of the Arab Spring, the Syrian crisis, statistical information on immigrants and the legal status of immigrants are described. In the literature review, previous studies that will form the basis of our research questions have been discussed and the findings of these studies have been evaluated. In the third part, the findings obtained from the interviews prepared for the participation of immigrants in the labor market are shared.

It was seen that the immigrants interviewed within the scope of the research generally cover the working age population and the education level of the immigrants is low. Since immigrants are

generally uneducated, they have found a job with their professional knowledge and experience. The participation of immigrants in the labor market was generally supported by their peers, friends, friends and intermediaries. Immigrants in the labor market; they face problems due to material issues, job discontinuity, exclusion and discrimination, and workload. Participation of immigrants in the market and the examination of the process they are going through are important for their integration into the labor market.

Research result of Syrian immigrants, where you have to work in order to sustain their lives in Turkey, the problems they face in the labor market, difficulties, obstacles, are discussed conveniences; The situation faced by Syrian immigrant workers in the process of finding a job is examined. This thesis aims to make a positive contribution to the literature due to the limited number of studies on the immigrants' entry into the market and the situations experienced thereafter.

Keywords: Immigration, Syrian immigrants, Temporary Protection Regulation, Labor Market

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamı tamamlama sürecinde öncelikle bana her türlü desteği sağlayan değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Beyhan AKSOY'a, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü öğretim üyeleri değerli hocalarıma, araştırmamda bana yardımcı olan beni yönlendiren başta Gözde TOPRAKCI ALP ve Volkan AŞKUN olmak üzere, Murat Can BENLİ, Nursena YAŞAR ve tüm arkadaşlarıma tez tamamlama sürecimde bana destek oldukları için teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca tüm eğitim hayatım boyunca beni maddi ve manevi destekleyen, fikirlerimi önemseyen, beni yönlendiren ve akademik kariyer anlamında benden desteklerini esirgemeyen başta annem Ayşe GÜRSOY, abim Salim GÜRSOY ve rahmetli babam Şaban GÜRSOY'a şükranlarımı sunarım.

Bu çalışma SYL-2018-4036 proje numarasıyla Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Sergen GÜRSOY

Antalya, 2019

ÖNSÖZ

Arap Baharı sonrasında yaşanan Suriye İç Savaşı, birçok Suriyelinin ülkesinden göç etmesine sebebiyet vermiştir. Bu ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Türkiye, 2019 yılı itibariyle yaklaşık 4 milyon Suriyeli göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Bu noktada Suriyeli göçmen ve aileleri göz önüne alındığında, yaşamlarını idame ettirebilmeleri için işgücü piyasasına girmeleri önem arz etmektedir. Göçmenlerin iş gücü piyasasına ve toplumsal yaşama uygun şekilde entegre olması hem onlar hem de ülke ekonomimiz için gereklidir.

Araştırmanın birinci bölümünde göç kavramı, göç teorileri, göç türleri ve göçmenlerin işgücü piyasasındaki konumları üzerinde kavramsal çerçevede tanımlama yapılmıştır. İkinci bölümünde Arap Baharı, Suriye göçü ve Türkiye'deki göçmenlerle ilgili istatistiki ve yasal verilere değinilmiştir. Üçüncü bölüm ise çalışmanın araştırma bölümü olan üçüncü bölümde ise alan araştırmasında elde edilen bulgular, değerlendirilerek paylaşılmıştır.

Bu kapsamda araştırmada, Suriyeli göçmenlerin çalışma yaşamına katılımlarında yaşadıkları süreçler ve işgücü piyasasında yaşadıkları sorunlar üzerinde önemle durulmuştur. Bu konular hakkında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Öncelikle mülakat soruları hazırlanmış ve göçmen işçilerle tercüman desteği alınarak görüşmeler yapılmıştır. Hatay'ın İskenderun ilçesinde 17'si işçi 13'ü işveren olmak üzere toplamda 30 göçmenle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerle göçmenlerin işgücü piyasasına katılımı ve sonraki süreçlerde yaşamış olduğu sorunlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Sergen GÜRSOY

Antalya, 2019

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren insanların merak duygularıyla paralel olarak gerçekleşmiş ve tarihin akışını etkileyen en önemli faktörlerden biri olmuştur. Göç, insan ve/veya insan topluluğunun bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine birtakım nedenlere bağlı olarak yer değiştirmesidir. Göç eden ve göçe maruz kalan kitleler; siyasi, ekonomik, sosyolojik, kültürel, coğrafi anlamda birbirleriyle etkileşim halinde olmuşlardır.

Küreselleşmeyle sadece sermaye sahipleri ve gönüllü göç akımları lehine durum yaşanmamış, aynı zamanda zorunlu nedenlerle de düzensiz göçler meydana gelmiştir. Kişilerin zorunlu şekilde yerinden edilmesiyle birlikte mültecilik, sığınmacılık vb. başka kavramların ortaya çıkması, göç olgusunun yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmıştır (Özden, 2011; 49).

Anadolu coğrafyası, göç olgusundan en çok etkilenen coğrafyaların başında yer almaktadır. Türkiye, coğrafi konumu itibariyle göçmenlerle en çok etkileşim halinde olan ve göçmenlere kapılarını açan, ihtiyaç halinde koruma altına alan bir göç kültürüne sahiptir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017). Türkiye, bulunduğu coğrafi konum ve açık kapı politikaları uygulaması nedeniyle yoğun biçimde kitlesel göç hareketine maruz kalmıştır. Geçmişten bu yana dünyanın birçok yerinden Anadolu'ya yaşanan göç hareketleri bugün itibariyle Suriye'den ülkemize kitlesel anlamda yaşanmaya devam etmektedir.

2010 yılında başlayan ve Arap coğrafyasında özgürlük ve eşitlik arayan kitlelerin ortaya çıkardığı Arap Baharı'yla; Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesi halkları arasında; grevler, kalkışmalar, gösteriler, yürüyüşler, toplantılar gibi sivil itaatsizlik eylemleri ortaya çıkmış, kişiler kendi aralarında iletişimlerini özellikle de sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirmişlerdir (Çakı, 2011; 125). Arap Baharı akımının ortaya çıkmasındaki temel nedenler; başta ekonomik adaletsizlikler olmak üzere hukuki sistemde bozulmalar ve otoriter rejimin baskılarını artırması olmuştur.

Suriye göçünü daha iyi anlatabilmek üzere öncelikle göç türlerini incelememiz ve değerlendirmemiz gerekmektedir. Göçün türleri ve tanımları çerçevesinde Suriye'den Türkiye'ye göç; düzensiz şekilde gerçekleşen, zorunlu kitlesel dış göç bağlamında ele alınmaktadır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın paylaştığı istatistiklere göre özellikle son iki senedir onaylanmış olan çalışma izni sayılarında en büyük kitleyi Suriyeli göçmenler oluşturmaktadır (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2017). Ancak ülkemizde yaklaşık 4 milyon Suriyeli ikamet ettiği için bu sayı göçmen nüfusuna oranla çok düşük görülmektedir.

Suriyeli göçmenlerin ağırlıklı olarak çocuk ve genç yaşta olduğu görülmektedir. Bu durumu göz önünde bulundurarak uygun temel eğitimin verilmesi ve doğru bir uyum politikası benimsenirse göçmenlerin, işgücü piyasasına entegrasyonun mümkün olabileceği düşünülmektedir. Suriyeli göçmen işçilerin Türkiye işgücü piyasasına uygun şekilde bütünleşmesi durumunda hem Suriyeli göçmenlerin hem de ülke vatandaşlarının mağduriyetleri giderilmiş olacaktır. Bu durum Türkiye ekonomisinin kalkınmasında etken olabileceği gibi görece düşük vasıflı işgücü gerektiren sektörlerdeki eleman eksikliğine de çare olabilecektir.

Bu konu kapsamında özgün çalışmalara, alan araştırmalarına ve değerlendirmelere ihtiyaç duyulduğundan araştırma, önem arz etmektedir. Bu çalışmanın birinci bölümünde göç kavramına yönelik; göçün tanımlanması, göçün nedenleri ve sonuçları, göç türleri, göç teorilerinin tanımlanması, göçmenlerin sınıflandırılması ve göçmenlerin işgücü piyasasına girişlerine yönelik kavramsal çerçeve ele alınmıştır. Çalışmada göçmenlerin işgücü piyasasına girişlerine yönelik etki ve sonuçlar incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, başlangıçta Arap Baharına yönelik tanımlamalar yapılmıştır. Daha sonra göçmenlerin istatistikî bilgileri, hukukî statüleri, göçmenlere verilen eğitim hizmetleri, göçmenlerin işgücü piyasasına katılımları ve etkilerine yönelik literatür çalışmaları paylaşılmıştır.

Üçüncü bölüm ise çalışmanın araştırma kısmını oluşturmaktadır; araştırma kapsamı, konusu, amacı, teknikleri, analizi ve bulguları paylaşılmaktadır. Nitel araştırma yöntemi kullanarak yapılan bu çalışmada, Suriyeli göçmenlerin çalışma yaşamına katılımı ve sonrasında işgücü piyasasında yaşadığı sorunlara dair mülakat sonuçlarına yer verilmiştir. 17'si çalışan, 13'ü işveren olmak üzere toplamda 30 Suriyeli göçmenle mülakat yapılmış ve bulgular değerlendirilmiştir. Paylaşılan bu bulguların özgünlüğüyle birlikte literatüre olumlu katkı yapması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1. Göç ve İşgücü Piyasaları

Göç, uzunluğu, kompozisyonu ve nedenleri ne olursa olsun, insanların her türlü hareketini kapsayan bir nüfus hareketidir; mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, kökeni belirsiz insanların ve ekonomik göçmenlerin göçünü içerir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Göç ile birlikte etken ve edilgen olan toplumlar, birçok açıdan kendi aralarında etkileşimde bulunmaktadır. Göç hareketleri; göç eden toplum ve göçü kabul eden toplumlar arasında kültürel, dini, siyasi, sosyal ve ekonomik etkileşimleri içinde barındırmaktadır.

Göç kavramı, insanlık tarihinin çeşitli dönemlerinde yaşadığı dönüşümlerinden ve sübjektif tanımlamalardan dolayı terim anlamı kesin bir şekilde açıklanamamaktadır. Göç kavramına yönelik belirli bir tanımın yapılmamasına sebebiyet veren durumlar; ilk olarak çeşitli alanlarda çeşitli araştırmacılar tarafından incelenmesi ve bu araştırmacıların göç kavramına yönelik farklı görüşler ortaya koymasından kaynaklanmaktadır. Tanımın muğlak bir yapıda olmasının diğer bir nedeni; dinamik bir yapıda olan göç kavramının yaşanılan dönemin koşullarına göre farklı boyutlara bürünmesidir. Göç olgusunu genel geçer anlamda kavrayabilmek üzere, literatürdeki göç kavramı ve teorilerine değinmemiz gerekmektedir.

1.1. Göç, Tanımlar ve Genel Kavramlar

Göç kavramını tanımlamak, insanlık tarihindeki yer değiştirme hareketlerini anlamamıza, açıklamamıza ve geçmişten günümüze olduğu gibi gelecekte de önemli bir olgu olarak karşımıza çıkacak olan bu durumu daha iyi kavramamıza yardımcı olmaktadır. Göç, birçok etkiyle ortaya çıkabilen, süreç içinde değişken olabilen ve hem etkileyen hem etkilenen yapı ve aktörler itibariyle özgünlüğünü koruyan bir olgudur (Güneş, 2012; 185). Araştırma ile birlikte farklı disiplinler ve farklı araştırmacıların göç kavramları ele alınıp bunları içeren ortak bir göç tanımı yapılmaya çalışılmaktadır.

Göç Terimleri Sözlüğüne göre göç; uluslararası bir sınırı geçmek veya bir devlet içinde yer değiştirmektir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun, insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009).

Dünya Bankası raporundaki tanımında göre göçmen; nedeni ne olursa olsun, ikamet ülkesini değiştiren kişidir. Çoğu ülke göçmenleri, başka bir ülkede doğmuş insanlar olarak tanımlamaktadır (World Bank, 2017).

Yalçın'a (2004) göre göç; siyasi, ekonomik, toplumsal veya bireysel sebeplerle bir bölgeden başka bir bölgeye yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli olarak geri dönüş veya sürekli yerleşim şeklinde görülen coğrafik, toplumsal ve/veya kültürel yer değiştirme hareketidir.

Yılmaz (2014; 1686), insanlık tarihinin gelişmesinden günümüze kadarki dönemi kapsayan, hatta daha sonra da görülebilecek olan insanlık adına öğrenilen her şeyin dünyaya göçlerle taşındığını ifade etmiştir. Dolayısıyla göç, dünya tarihinin gelişim sürecini etkileyen en önemli olgulardan biridir.

Çeşitli dönemlerde çeşitli araştırmacılar tarafından incelenen göç olgusu; her dönemin kendisine özgün göç yapısından dolayı araştırmacılarca fikir birliğine varılmamaktadır. Sosyolojik olarak göç konusunda ortak ve bütünsel bir tanım geliştirmenin en önemli zorlukları; her göçün, her bir göç dalgasının, kendine özgü sebeplerinin olması, her birinin niteliğinin, her birinin gerçekleşme tarzının birbirinden farklı olmasıdır (Güneş, 2012; 185).

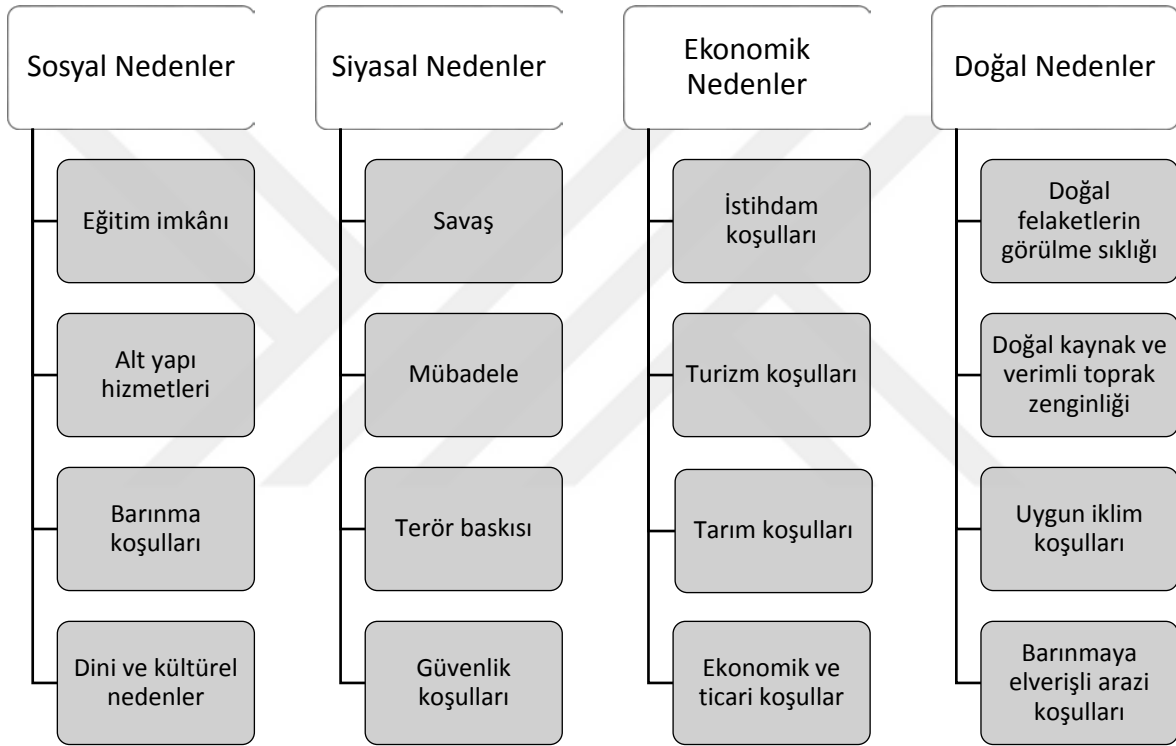
Genel anlamda göç; insanlık tarihinin başlangıcından itibaren kişilerin merak duygusu içerisinde ve yaşamlarını idame ettirmek üzere güvenlik, barınma, siyasi, dini, ekonomik, bireysel koşullar gibi birtakım sebeplerle bir coğrafyadan, başka bir coğrafyaya doğru yer değiştirme hareketidir. Göçler güvenlik, fizyolojik, barınma gibi ihtiyaçlardan kaynaklı zorunlu göçlerin yanı sıra gönüllü göçlerle de sürdürülmektedir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre; insanların yaşamlarını idame ettirebilmesi için karşılanması gereken temel ihtiyaçlar öncelikle fizyolojik ve güvenlik, ardından da sevgi, saygınlık ve kendini gerçekleştirme. Başta ekonomik ve güvenlik sorunları gibi nedenler olmak üzere pek çok sorun, insanların yerleşim yerlerinden toplu şekilde terk etmelerine neden olmuştur (Ekici ve Tuncel, 2015; 10). İkamet ettiği bölgenin bu ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünen kişi veya topluluklar ihtiyaçlarının karşılanabileceğini düşündüğü bölgelere doğru göç hareketini başlatmaktadır. Göç eden ve göçe maruz kalan toplumlar arasında pozitif bütünleşmeyi sağlayabilmek için öncelikli olarak göç eden kitlenin fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları karşılanmalıdır. Siyasi zulüm, iç savaş, kıtlık, çevre felaketleri, politik zulümler vb. tarafından tetiklenen kaçış da genel göç kategorisine girmektedir (Rystad, 1992; 1168).

Suriye'den Türkiye'ye zorunlu kitlesel göç hareketinin nedeni güvenlik şartları olmuştur. Kişiler, yaşama benliğine tehdit olarak algıladığından, zorunlu olarak ülkelerinden kaçmışlardır. Güvenli bölge olduğu düşünülen yere göç hareketinde bulunan göçmenlerin, fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasında en önemli faktör; göçmenlerin işgücü piyasasına etkin bir şekilde bütünleşmesidir. Bu gereklilik yerine getirildiğinde işgücü piyasasına uyum sağlayan göçmen işçi, kendisinin ve ailesinin barınmasını sağlayabilmektedir.

Genel anlamda dünya tarihini şekillendiren göç olgusunu tetikleyen birçok sebep mevcuttur. Göç kavramının daha iyi kavranabilmesi için çalışmamızda, göçe neden olan faktörler hakkında bilgi verilmektedir.

1.2. Göçe Neden Olan Faktörler ve Sonuçları

Birçok alan ve araştırmacı tarafından incelenen göç olgusuna sebep olan bir dizi faktörler mevcuttur. Göç hareketine neden olan bu faktörler göçü tetiklemekte ve kişilerin bu sebeplerle yer değiştirmesine neden oluşturmaktadır. Bu nedenlerin başında ekonomik nedenler gelse de sosyal, kültürel, siyasi, iklimsel, dini vb. birçok nedenler sonucunda göç hareketi yaşanmaktadır.

Şekil 1.1. Göçün Nedenleri

Kaynak: Şen, 2014; Ekici ve Tuncel, 2015; Başel, 2007; Yılmaz, 2014

Genel olarak göçe neden olan faktörler; itici (savaş, kıtlık, siyasi, dini baskı, ekonomik koşullar) ve çekici (uygun iş, maddi durum, eğitim durumu, çevre genişliği, özgürlük algısı, ailevi faktörler) faktörlerdir (Kızılcılık, 1996; 657-665 akt. Tuzcu ve Bademli, 2014; 57-58). Maddi kalkınma arayışı, huzur ve güven ortamına yönelme isteği, siyasi nedenler, aile birleştirme politikaları, sığınma talebi, iyi eğitim koşulları gibi birçok nedenlerden dolayı göçler yaşanmaktadır (Bayraklı, 2007; 28).

Çeşitli yazarlar tarafından genel anlamda göçe neden olan faktörler şu şekilde sıralanmaktadır (Başel, 2007; Yılmaz, 2014; Özdemir, 2008; Gür ve Ural, 2004; Çelik ve Murat, 2014; Dücan, 2016);

- İkamet edilen bölgede istihdam şartlarının veya kişiye sağlanan ekonomik refahın yetersiz oluşundan dolayı kişilerin, ekonomik anlamda daha iyi yaşam standartlarına erişebilme arzusu ve ümidi,
- Göç edilen bölgedeki yaşam standartlarının (sağlık, eğitim, altyapı, barınma vb.) yüksek olması,
- Sanayi ve işletmelere yapılan yatırımların ülke çapında eşit bir biçimde dağıtılmamış olması,
- Siyasi sebeplerden dolayı ülke içinde yaşanan iç karışıklıkların, etnik- dini baskıların, sosyo-ekonomik istikrarsızlıkların, kişisel hak ve özgürlüklerindeki adaletsizlik anlayışının ortaya çıkması,
- Yaşanılan bölgenin barınma ve alt yapı koşullarının yetersiz oluşu,
- Yaşanılan bölgenin iklim ve coğrafi koşullarının kişilerin barınmasını zorlaştıracak düzeyde olması,
- Ülke içerisindeki eğitim faaliyetlerinin kişileri istediği düzeyde ve özgür bir biçimde olmaması sebebiyle kişilerin çareyi gelişmiş ülkelere göç ederek araması gibi nedenlerden dolayı kişiler ikamet ettikleri bölgeden fayda sağlayacağını düşündüğü başka bir bölgeye göç etmektedir.

Genel anlamda göç hareketinin sonuçları ise şu şekilde özetlenebilir (Bostan, 2017; Başel, 2007; Şen, 2014; Gibson vd., 2009);

Göç hareketinin gidilen ülke açısından olumlu sonuçları;

- Göç alan ülke işletmelerinin, emek girdisini daha ucuza ve daha etkin bir şekilde kullanması,
- Göçmenlerin, yerli vatandaşların çalışmak istemediği işler için ikame etkisi yaratarak ülke ekonomisine katkı sağlaması,
- Göç eden insanların iş kurarak ülke ekonomisine katkı sağlaması,
- Göç eden kişilerin, geldikleri ülkelere beraberlerinde döviz getirmesi,
- Göç eden kişiler veya toplumlar göç ettiği yerlere bilgi ve kültürlerini aktardığı gibi göç alan bölgelerden de kendilerine yönelik kültür ve bilgi etkileşimleri edinmeleri,

Göç hareketinin gidilen ülke açısından olumsuz sonuçları;

- Göç akımıyla birlikte göç alan yerdeki nüfusun artması,
- Ülke içerisindeki farklı bölgelere, yatırım düzeylerinde eşitsizlik yaşanması,
- Göç kitlesini taşıyamayacak kapasiteye sahip, alt yapısı yetersiz bölgelerde çarpık kentleşmenin ortaya çıkması,

- Göç eden kişilerin kazandıkları paraları, geldikleri ülkedeki akraba, aile, eş ve dostlarına göndermeleri,
- Sağlık, güvenlik, barınma ve eğitim altyapısının yetersiz kalması,
- Yerel vatandaşların iş imkânlarını kısıtlaması ve işsizlik oranlarını artırması,
- Yetişmiş ülke vatandaşının belirli nedenlerden dolayı gelişmiş ülkelere beyin göçü hareketinde bulunması ve bu durumun ülkedeki sosyo-ekonomik faktörleri olumsuz yönde etkilemesi,
- İki farklı toplum yapısında kültürlerarası çatışmaların meydana gelmesi,
- Göç alan ülkeler tarafından entegrasyon süreci yerine kültür çatışması, dışlama ve asimilasyon hareketlerin ortaya çıkması,
- Nüfus artışıyla birlikte çevre sorunlarının baş göstermesi.

Nihayetinde göç, nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte geçmiş, günümüz ve gelecek dönemler açısından dinamik bir bağlam ifade etmekte ve dünya tarihinin oluşumunda en önemli olgulardan birini oluşturmaktadır.

Göç hareketlerini ele alan birçok araştırmanın sonucunda birçok göç teorisi ortaya çıkmıştır. Göçü daha iyi anlayabilmemiz, göçün altında yatan sebepleri kavrayabilmemiz ve göç olgusunu Suriye göç hareketiyle bağdaştırabilmemiz için göç teorilerine değinmemiz gerekmektedir.

1.3. Göç Teorileri

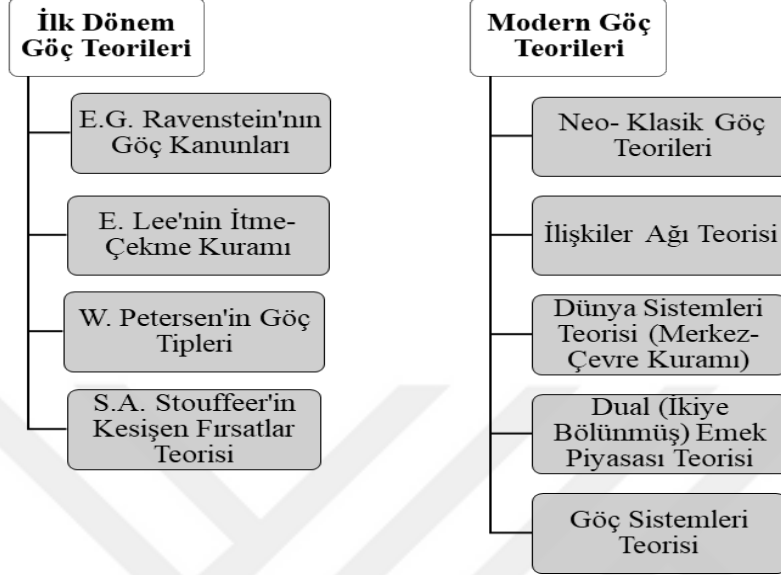
Göç araştırmalarındaki mevcut eğilimler, çağdaş göç süreçlerinin tam olarak anlaşılmasının, tek bir disipline dayanarak veya tek bir analiz düzeyine odaklanarak elde edilemeyeceğini ileri sürmektedir. Daha ziyade, karmaşık, çok yönlü doğası, çeşitli perspektifleri, seviyeleri ve varsayımları birleştiren sofistike bir teoriye ihtiyaç duyulmaktadır (Massey vd., 1993; 432). Dolayısıyla ortak bir göç teorisi oluşturabilmek için her şeyden önce belli bir disiplin içerisindeki farklı göç teorilerinin kesişme noktası bulunmalıdır (Gezgin, 1991; 34). Bu kapsamda literatürde göç kavramı konusunda birçok teori ortaya atılmış ve göçün derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.

Göç teorilerinin çoğunlukla; göç edilen yerin mesafesi, maddi koşulları ve siyasi durumu; göç edilen yerdeki ikamet süresi ve ilişkiler ağı; göç edenlerin bireysel özellikleri, etnik kökenleri ve cinsiyetleri gibi etkenlerden yola çıkarak hipotezler oluşturdukları, buna göre bir yaklaşım benimsedikleri görülmektedir (Özcan, 2016; 187).

Çalışmamızda başlıca göç teorileri iki kısımda incelenmektedir. İlk kısımda 'İlk Dönem Göç Teorileri' hakkında bilgi verilmektedir. Geleneksel göç teorisyenleri olan E.G.

Ravenstein'nın, Everett Lee'nin, W. Petersen'in, S.A. Stouffeer'in göç teorileri hakkında bilgiler verilmektedir. İkinci kısımda ise "Modern Göç Teorileri" üzerinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Neo- Klasik Göç Teorisi, Göç Sistemleri Teorisi, İlişkiler Ağı Teorisi, İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Teorisi, Dünya Sistemleri Teorisi gibi teoriler incelenmektedir.

Şekil 1.2. Göç Teorileri

Kaynak: Gezgin, 1991; Özcan, 2016; Yaman, 2016; Massey vd., 1993

1.3.1. İlk Dönem Göç Teorileri

Dünya tarihinin gelişim sürecini göç olgusu kapsamında irdeleyen bir dizi araştırmalar yapılmıştır. Göç kavramını tanımlamak, kavramın nedenlerini ortaya koymak ve kavramı sınıflandırmak için literatürde birçok göç teorilerin ortaya atıldığı görülmektedir. Konumuz nezdinde göç kavramını geleneksel anlamda daha derinden inceleyebilmemiz için ilk dönem göç teorilerini incelememiz ve bu sınıflandırmalara göre ileriki aşamaya geçmemiz gerekmektedir.

1.3.1.1. E.G. Ravenstein'nın Göç Kanunları

Göçün ilk yazarlarından biri, 1880'lerde "Göç Yasası" nı, ampirik göç verileri üzerine yazan Ravenstein'dır. Ampirik düzenlilik yaklaşımı, çoğu göçmenin sadece kısa mesafelere seyahat ediyor oluşundan ötürü, tam bir göç teorisi olmaktan uzaktır (Hagen-Zanker, 2008; 4). Ravenstein'e göre göçmenler, göç ettiği bölgelerdeki ekonomik durumları göz önünde bulundurarak ikamet ettiği bölgeden, mali açıdan kazanç farkına göre göç hareketinde bulunmaktadır. Endüstrileşme, modernleşme ve kalkınmanın göçü destekler nitelikte olduğunu belirten Ravenstein, cinsiyete yönelik bir teori ortaya koymuş kadınların göç hareketine daha fazla eğilimli olduğunu belirtmiştir.

1.3.1.2. E. Lee'nin İtme – Çekme Kuramı

Everett Lee 1966 yılında yayımladığı göç teorisi adlı eserinde, Ravenstein'in görüşünü genişleterek göçü etkileyen dört ana unsurdan bahsetmiştir. Bunlar; yaşanan yer, gidilen yer, göç esnasında karşılaşılan sorunlar ve bireysel faktörler olarak tanımlamıştır (Yaman, 2016; 100). Bu kapsamda, göçü belirleyen kapsayıcı dört faktör üzerinde ayırım yapmıştır; köken ülkedeki faktörler, varış ülkesindeki faktörler, mesafe, dil gibi varolan engeller ve yaş, aile statüsü gibi bireysel faktörlerdir (Olejarova, 2007; 12). Lee, bu faktörleri pozitif, negatif, nötr olarak ayırmıştır. Bu faktörler genel anlamda kişilerin göç hareketine sebebiyet veren itici ve çekici faktörler olarak sınıflandırılmıştır.

Lee'ye göre, her yer bir dizi olumlu ve olumsuz etkiye sahiptir. Olumlu faktörler, insanı kendi içinde tutmak için hareket eden veya diğer alanlardan insanları çeken koşullar olsa da olumsuz faktörler onları itme eğilimindedir.¹ Kişisel faktörler, Lee'nin göç teorisinde de rol oynar: Farklı insanlar, ekonomik statülerine, yaşam evrelerine ve kişiliğine göre farklı itiş ve çekiş kombinasyonlarına farklı şekilde tepki gösterirler (King, 2012; 13).

1.3.1.3. W. Peterson Göç Tipleri

Petersen, göç biçimlerini göç etme nedenlerine göre sıralamış ve beş göç tipinden bahsetmiştir. Bunlar; ilkel, zorunlu, yönlendirilen, kitlesel ve serbest göçlerdir (Şahin ve Doğrusoy, 2016; 4).

İlkel göç; deprem, kuraklık, olumsuz hava koşulları gibi doğal afetler neticesinde insanların yer değiştirme hareketidir. Zoraki göçler; sosyal, siyasi, dini sebeplerle kişilere yapılan baskılar ve zorluklar neticesinde yer değiştirme işlemidir. Yönlendirilen göç; zoraki göçlerin sebeplerinin yarattığı durumların ortaya çıkması ancak kişilerin gönüllü olarak göç etme kararını vermesidir. Kitlesel göçler; belirli sebeplerden dolayı bireyin içinde bulunduğu topluluğun göç hareketinde bulunmasıdır. Serbest göç; kişilerin merak duygusu, daha iyi yaşam arzusu gibi nedenlerden dolayı iradi olarak yer değiştirme işlemidir.

Her sınıf; hareket edenin mevcut yaşam standardını korumak için ikametgâhını değiştirdiği muhafazakâr göç ve yaşam standardını iyileştirmek için hareketin yapıldığı yenilikçi göç şeklinde iki türe ayrılmıştır.²

¹ ("General Theories of Migration – Explained!", 2014) <http://www.yourarticlelibrary.com/population-geography/4-general-theories-of-migration-explained/43257> (erişim tarihi: 18 Mayıs 2019).

² ("General Theories Of Georaphic Mobilty") http://www.people.vcu.edu/~jmahoney/migration.htm#_top (erişim tarihi: 18 Mayıs 2019).

1.3.1.4. S.A. Stouffeer Kesişen Fırsatlar Teorisi;

Stouffer tarafından öne sürülen ve kesişen fırsatlar teorisine göre belirli bir kente göç eden insanların yoğunluğu o yerde karşılaşılan imkânların bolluğu ile yakından ilişkilidir (Kapu, 2012). Stouffer, 1940 yılında Amerikan Sosyoloji Dergisi için yazdığı Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori isimli makalesinde göç olgusunu matematiksel olarak tanımlamaya çalışan yeni bir teori ortaya çıkarmıştır (Özcan, 2016; 189). Stouffer çalışmayı; kişilerin endüstri ve ticaretin yoğun olduğu bölgelere göç hareketinde bulunmasındaki nedenler üzerinde odaklanmıştır. Çekici faktörleri ön plana alan bir yaklaşım sergilemiş göç alan bölgeye uzaklık mesafesi üzerinde durmuştur.

1.3.2. Modern Göç Teorileri

1.3.2.1. Neo- Klasik Göç Teorileri

Bu teorinin ortaya çıkmasında ön ayak olan teori, Ravenstain'in göç teorisi olmuştur. Neo-klasik iktisat teorisinden temellenen bu teori, göçün yapısal belirleyicileri üzerinde odaklanan makro yaklaşımlara ilaveten bireysel davranışların incelendiği mikro yaklaşıma da dayanmaktadır (Toksöz, 2006; 16). Neo-Klasik göç teorisi, göçe neden olan faktörlerde bireysel faktörü de dahil etmiştir. Böylelikle kişiler, faydayı maksimuma çıkarmak için göç hareketinde bulunmaya yeltenmekte ve bu göç hareketini kişilerin kendi iradesine bırakmaktadır.

1.3.2.2. İlişkiler Ağı Teorisi

90'lı yıllarda konuşulmaya başlanan İlişkiler Ağı Teorisi, göçmenlerin göç alan ülke içerisinde yaşadıkları etkileşimleri açıklamaya yöneliktir. Göçmenlerin ailelerin, arkadaşlarının ve çevrelerinin karşılıklı etkileşimlerini içermektedir. Göçmen ilişkiler ağı kavramı, terk ettikleri kendi ülkeleri ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantıları ifade etmektedir (Güllüpmar, 2012; 73). Daha önceden yerleşen göçmenler yoluyla temeli atılan bu ilişki bağı, sonraki süreçte göç konusuna muhatap olacak potansiyel göçmenler için bir ön model ya da "kullanıcının el kitabı" şeklinde de anlamlandırılabilir (Görgün, 2017; 1323). Göçmen ağları; göç edenleri ve potansiyel göçmenleri, akrabalık, dostluk ve ortak topluluk menşei bağlarıyla birbirine bağlayan kişilerarası bağlar kümesidir. İlişkiler ağı, uluslararası hareket olanağını arttırmakta, çünkü göç hareketinin maliyetini ve riskini azaltmakta ve göçmenlerin net getirileri arttırmaktadır (Massey vd., 1993; 448).

Göçmen ilişkileri ağı; kişilerin, göç ettikleri toplumlarla sosyal ve ekonomik bütünleşmesini sağlamaktadır. İlişkiler ağı, yaşanan göçler sonrasında göç eden ve göç etmeyi

düşünenler arasında kurulan bağlar, potansiyel göçmenlerin iş bulma, barınma ve yaşamlarını idame ettirme yolunda aracı ilişkiler bütünüdür. Bu durum potansiyel göçmenlerin göç etme sürecini kolaylaştırmaktadır. İlişkiler ağıyla birlikte daha önceden göç eden bireylerin, yaşadıkları sorunlar karşısında elde ettikleri tecrübeleri, potansiyel göçmenlere aktarılacağı düşünülmektedir. Teoriye göre ulus aşırı göç hareketinde bulunan kişilerin, potansiyel göç hareketinde bulunacak kişilere, yaşadığı bilgi ve deneyimi aktarması ile birlikte oluşan ağ sistemidir. Göçmenlerin akrabaları, yakın çevreleri göç eden kişilerden bilgi almakta, deneyimlerini öğrenmekte ve olası maliyetleri bu yolla indirmeye çalışmaktadır. Böylelikle göçmenler kendi aralarında bağ kurup göç hareketini daha kolay bir şekilde gerçekleştirmekte ve göç edilen yerlerde topluluklar kurmaktadır. Bu teori, Suriyeli göçmenlerin iş bulma sürecinde en fazla kullanılan kanallardan biri olmuştur.

Kurulan ilişkiler ağı göç edecekler için önemli bir bilgi kaynağıdır. Bu bilgi akışı, potansiyel göçmenin nasıl yönleneceği, yani geçiş transferini ayarlama, ülkeye girişte gerekli olan resmî belgeleri temin etme, çeşitli ülkelerde göçmenlik yasalarıyla ilgili bilgi verme, hak ve sorumlulukları içeren hukuksal konularda bilgilendirmeye yöneliktir (Çağlayan, 2006; 87).

Göçmenler arasında ilişki ağının önemli boyutta olmasının göçmenler ve göç alan ülkeler açısından dezavantajları da mevcuttur. Bu yapıya örnek oluşumlar, ülke içerisindeki göç eden kişi ve grupların oluşturduğu küçük yapılanmalardır. Bunlar; Çin mahallesi, Türk mahallesi vb. olgulardır. Göç eden kişilerin bu topluluklar içerisinde yer edinmeleri, etnik, kültürel ve ekonomik açıdan önemlidir. Göçmenler bu topluluklar içerisinde daha rahat entegrasyon ortamı sağlamaktadırlar. Göçmenler, var olan ekonomik, siyasal ve sosyal ağlar neticesinde, içine kapanan paralel bir topluluk olarak yaşayarak göç edilen ülkedeki hayata göçmenlerin geçişini ve uyumunu zorlaştırmaktadır.

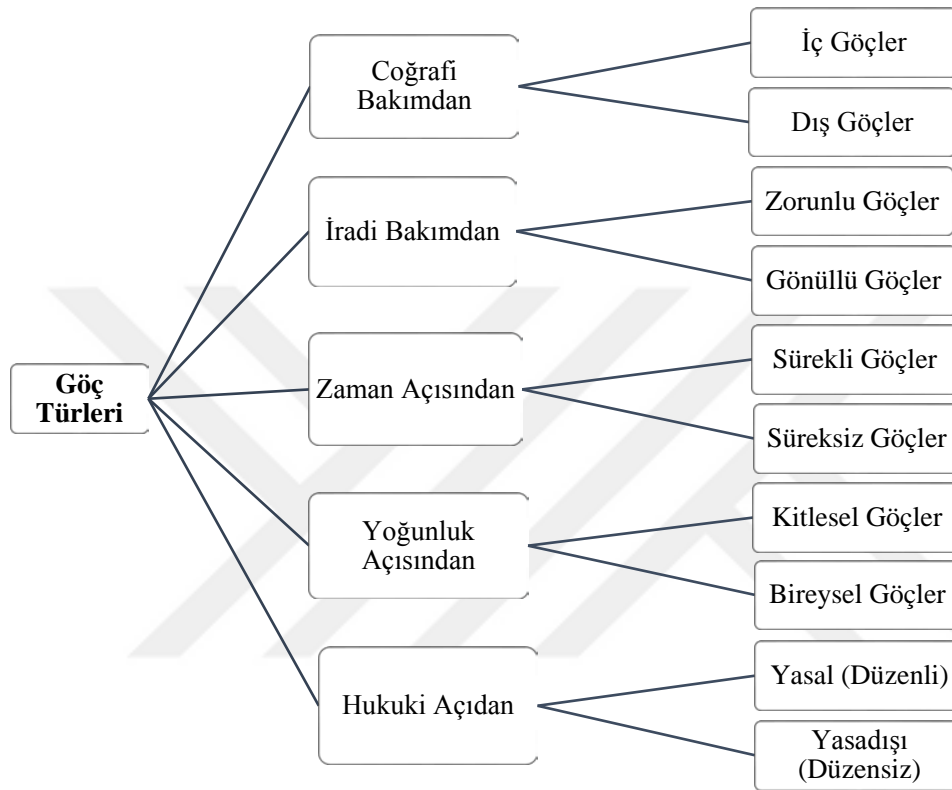
1.3.2.3. Göç Sistemleri Teorisi

Göç sistemleri teorisi, göç hareketinin ortaya çıkmasında sebep olarak; sömürgecilik ve siyasi etkenleri, ticari ve kültürel etkileri ön plana çıkarmaktadır. Bu bakımdan diğer teorilere göre daha geniş kapsamlı ve disiplinler arası bir bakış açısına sahiptir (Çingir ve Erdağ, 2017; 520). Bu teorinin arkasındaki temel varsayım, göçün hem alıcı hem de gönderen ülkedeki ekonomik, sosyal, kültürel ve kurumsal koşulları değiştirmeye katkıda bulunmasıdır (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016; 24). Kurama göre göç, kapitalist sistemin bir sonucu olan yer değiştirme hareketidir.

Göç kavramını daha iyi anlayabilmemiz için; göç teorileri hakkında bilgi verildikten sonra, konumuzun devam eden kısmında göç türleri hakkında açıklamalar yapılmaktadır.

1.4. Göç Türleri

Göçe neden olan faktörler ile göç teorilerinin irdelenmesi sonucunda konuyu daha derinlemesine kavrayabilmemiz için literatürdeki göç türlerini de incelememiz gerekmektedir. Göç türleri; nedenlere, sonuçlara, sürelere, sınır değişimlerine, yoğunluk esasına göre farklılık göstermektedir.

Şekil 1.3. Göç Türleri

Kaynak; Yalçın, 2004; Küçükyağcı, 2017; Ekici ve Tuncel, 2015; Özdemir, 2012; Çağlar, 2018

1.4.1. Coğrafi Bakımdan Göçler

Coğrafi anlamda göç hareketleri, iç ve dış göçler olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

1.4.1.1. İç Göçler

Yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmeleridir. İç göç, belirli nedenlerden dolayı kişilerin ikamet ettiği ülke sınırları içerisinde yer değiştirme işlemidir. Bu göç hareketi köy-kent arasında karşılıklı olabildiği gibi köy- köy veya kent-kent arasında da yaşanmaktadır. White ve Lindstrom'a göre (2005; 312) iç göçler; nüfus dağılımının, kentleşmenin, büyükşehir nüfus dağılımının, göç akışlarının yapısının, politik endişelerin tartışılmasını da beraberinde

getirmektedir. İç göçün politik anlamda zamanla ilgi çekmesindeki etken şehir nüfusunun büyüme oranlarındaki endişelerden kaynaklanmaktadır (Lucas, 1997; 724).

1.4.1.2. Dış Göçler (Uluslararası Göç)

Kişilerin geçici veya daimî olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşei olduğu ülkelerden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmalarıdır. Dolayısıyla, uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusudur (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Kişiler belirli sebeplerden dolayı (istihdam, barınma, altyapı, özgürlük, eğitim koşulları vb.) ikamet ettiği ülke sınırlarının dışına çıkmaktadır. Literatürde dış göçler, ulus aşırı ve uluslararası göç şeklinde de tanımlanmaktadır. Bu göç olgusuyla birlikte kişilerin ikamet ettiği ülkeler, yeni yerleşim birimi olan ülkeler ve göçmenler; sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi vb. birçok faktörden etkilenmektedirler.

Daha önceden de ortaya çıktığı bilinmekle birlikte, İlk dış göç akımlarının literatürde etkin şekilde yer alan sömürgeleşmenin yoğun yaşandığı dönemde olduğunu görmekteyiz. 15. Yüzyılda sömürgeciliğin başlaması ile birlikte Batı'nın ihtiyacı olan insan kuvveti, köle ticareti ile karşılanmaya başlanmıştır. Afrika'nın çeşitli yerlerine, sömürge alanlarına gönderilen zenciler, Afrika'nın en büyük ihraç malzemesi haline gelmişlerdir (Williams, 1944: 51-52; Loomba, 1998:3 akt. Yılmaz, 2014; 1687).

İkinci Dünya Savaşının ardından, Avrupa ülkelerinin yeniden ayağa kalkabilmesi için çeşitli altyapı yatırımları yapılmıştır. Bu dönemde endüstri sektörünün egemenleşmesiyle birlikte, sektörde istihdam edilecek kişi sayısının yetersiz olması, ülkelerin ithal işgücü taleplerini artırmasına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı, hızla kalkınma hamlelerini gerçekleştirirken, işgücü-yoğun teknolojilerinin yerine bilim-yoğun teknolojinin kullanılmasıyla, vasıflı işgücü ve özellikle de bilim adamlarına olan talep artmıştır. Proleter tabaka yerini elit tabaka göçüne bırakmıştır (Thomas B., 1968: 32-33 akt. Kurtuluş, 1999; 176). Bu durum varılan ülke ekonomisinin gelişmesinde önemli rol oynamakta, menşei ülke ekonomisinin daralmasına neden oluşturmaktadır. Menşei ülke tarafından eğitim maliyetlerine katlanılan kişilerin faydaları, göç transferinde bulunduğu ülkede görülmektedir.

Uluslararası göçler, küreselleşme etkisiyle birlikte hız kazanmıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde yeni dünya düzeniyle birlikte dış göç hareketi farklı bir boyuta evrilmiştir. Endüstri Devrimi sonrası ve 1980'li yıllar arasında yaşanan dönemde; çoğunlukla emek hareketleri biçiminde gerçekleşen dış göçler, o dönemden günümüze gelindiğinde; savaşlar, bunalımlar, huzursuzluklar gibi nedenlerle ortaya çıkmıştır. Uluslararası göç konusunda UNDESA (Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi) Nüfus Bölümü'nün raporuna göre, 1990 yılında dünya

nüfusunun yaklaşık olarak 154 milyonunu, 2000 yılında 175 milyonunu göçmenler oluşturmaktaydı. 2013 yılında dünya nüfusunun yaklaşık 232 milyonunu (%3,2) uluslararası göçmenler oluşturmaktadır. Bu sayı 2015 yılında 247.585.744'e ve 2017 yılında da 257.715.425'e ulaşmıştır (Trends In International Migrant, Stock: The 2017 Revision - Migrants By Age And Sex, 2017). Uluslararası göçmenlere yönelik bu sayıların gelecek yıllarda da hızla artacağı öngörülmektedir.

Tablo 1.1. Bir Yılda Uzun Süredir Ülkelerinin Dışında Yaşayan İnsan Sayısı

1965	75 milyon (Dünya Nüfusunun %2,5 i)
1975	84 milyon
1985	105 milyon
1990	120 milyon
2000	175 milyon
2005	200 milyon (Dünya Nüfusunun %3 ü)
2050	270 milyon göçmen

Kaynak; Sources: IOM, GCIM, UNFPA, 2007 akt. Angenendt, 2008; 19

2011 yılı sonrasında dış göç hareketine en çok maruz kalan ülkelerin başında Türkiye gelmiştir. 2010 yılının başlarında Arap coğrafyasında, hükümetlerin egemenliğinden duyulan memnuniyetsizliğin yanı sıra insan hakları ihlalleri ve siyasi yolsuzluktan kaynaklanan, bölgeye yayılan devrimci bir protesto dalgası yaşanmıştır. 2014 yılına kadar, başta Tunus, Mısır, Libya, Yemen ve Suriye olmak üzere Arap ülkelerine sivil ayaklanmalar yayılmıştır (Tuccio vd., 2016; 2).

Bu sivil ayaklanma sonucunda Suriye ülkesinde iç çatışmalar yoğunluk kazanmış ve bu durum zorunlu göç hareketini beraberinde getirmiştir. Göç hareketinden en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur. 2013 yılından günümüze kadar olan dönemde, Suriyeli vatandaşların göç hareketi keskin bir şekilde artış göstermiştir. Bunun neticesinde Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin, ekonomik hayatta kalmaları işgücü piyasasına girmelerine bağlı hale gelmiştir.

1.4.2. İradî Bakımdan Göçler

Kişilerin iradesi tarafından ortaya çıkan göç hareketleri, zorunlu ve gönüllü olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

1.4.2.1. Zorunlu Göçler

Zorunlu göçler doğal ya da yapay nedenlerden ötürü, içerisinde yaşama ve yaşamını sürdürmeye yönelik tehditleri içeren bir zorlama unsuru bulunan göç olaylarını tanımlamak için kullanılan genel terimdir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Zorunlu göçler kişilerin kendi iradesi dışında gerçekleşen zorunlu sebeplere dayanmaktadır. Gönüllü göçmenler ekonomik kazanç

sağlamak ya da ailelerini birleştirmek için hareket ederler ve bu nedenle bir zamana ve seçtikleri bir yere giderler; zorunlu göç edenler ise bedensel zararı önlemek için çoğu zaman en yakın güvenli sığınağa kaçarlar (Dadush ve Niebuhr, 2016; 2). Toplumlar zorunlu göçmenleri, çatışma ya da doğal afetler nedeniyle yeniden yerleşmeye zorlanan, yolunu kaybetmiş hane halkları olarak algılama eğilimindedirler (Maystadt, 2010; 4).

Dünya tarihinde farklı nedenler ve şekillerde zorunlu göç hareketi yaşanmıştır. İnsanlık tarihinin başından bu yana; iklim, barınma, yiyecek, güvenlik gibi nedenlerden dolayı zorunlu göç yaşanmıştır. Geleneksel zamanlarda göç hareketleri daha ziyade açlık, coğrafi sorunlar, savaş, kaos, kıtlık ve iklim koşulları gibi nedenlerden ortaya çıkarken, günümüzde bu nedenler yerini kültür siyaset, ekonomi, din, eğitim ve sanayileşme ile ilişkili etkenlere bırakmıştır (Akıncı vd., 2015; 60-61). İnsanlık tarihinde zorunlu göçe sebebiyet veren en önemli faktör savaşlar olmuştur. Dünya savaşları ve devamında soğuk savaşlar, kişilerin ülkelerinden zorunlu şekilde göç etmesine sebep olmuştur.

Türkiye, başta Suriye, İran ve Irak olmak üzere çeşitli Ortadoğu ülkelerinden göçler almaktadır. Ortadoğu coğrafyasında yaşanan savaşlar, baskıcı politikalar, kaoslar, ekonomik krizler gibi etkenler zorunlu şekilde insanları, çeşitli ülkelere sığınmaya mecbur bırakmıştır (Şahin ve Düzgün, 2015;172).

Ortadoğu'da yaşanan kaos, çatışmalar, savaşlar ve krizler insanları zorunlu göçe yönlendirmiştir. Bu durumun en büyük örneği Suriye iç savaşıdır. Suriye iç savaşı ile birlikte insanlık tarihi, dünyanın en büyük zorunlu iç ve dış göç hareketlerinden birine şahit olmaktadır. Arap Baharıyla ortaya çıkan özgürlük, eşitlik, adalet talepleri, Suriye iç savaşına giden gelişmelere yol açmıştır. Bölgede yaşanan iç savaş, Suriyelilerin, Türkiye başta olmak üzere çevre ülkelere ve dünyanın dört bir yanına zorunlu göç hareketinde bulunmasına sebebiyet vermiştir. Suriyeli göçmenlerin zorunlu göçü sonucunda, Türkiye işgücü piyasasına giriş aşamaları konumuz açısından önem arz etmektedir.

1.4.2.2. Gönüllü (İradi) Göçler

Kişilerin belirli sebeplerden dolayı (iici- çekici faktörler) kendi iradesiyle gönüllü bir şekilde, ikamet ettiği yerden başka bir bölgeye göç etmesidir. Gönüllü göç, işgücü arzını hem yüksek vasıflı hem de vasıfsız işçiler için işletmelerin talebi ile ilişkilendiren iyi gelişmiş ağlar tarafından sürdürülür (Martin, 2001; 1). Çevrenin bireyleri kendi bölgelerinin dışında fırsat aramaya yönelme derecesi, göçün gönüllü doğasına meydan okur (Money ve Taylor, 2016;23).

1.4.3. Zaman Bakımından Göçler

Göç hareketleri, göçün içinde bulunduğu ortam ve zaman bakımından değişmektedir. Bu durum sürekli ve geçici olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

1.4.3.1. Sürekli Göçler

İnsanların yaşadıkları bölgeden bir başka bölgeye, kalıcı şekilde yerleşmek üzere hareket etmelerine sürekli göç denir (Koçak ve Terzi, 2012;170). Sürekli göçler; daimî bir şekilde yapılan göç hareketi olmakla birlikte, bu göç sonucunda göçmenlerin vatanına bir daha geri döneceği düşünülmemektedir. Bu göç türü hem zorunlu hem de gönüllü göç şeklinde olabilir.

1.4.3.2. Geçici Göçler

Genellikle belirli bir süre için vasıfsız ya da vasıflı bireylerin başka ülkede çalışmak üzere yaptıkları göçü kapsamaktadır. Geçici göçmenler, menşei ülkeye geri dönme eğilimi olan kişilerdir (Chen, vd., 2016; 1). Göçmenlerin gidiş amaçlarını sona ermesi itibariyle ikamet ettiği ülkeye dönüş gerçekleşmektedir. Geçici ve döngüsel göç politikalarıyla göçmen işçilerin işçi gönderen ülke ve çalışılan ülke arasında geliş ve gidişlerine izin verilmektedir (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011). Bu göç türü genellikle mevsimlik çalışmalarda ve ülke dışında belirli süreli iş sözleşmelerinde görülmektedir. Ayrıca eğitim amacıyla yurt dışına çıkan ve eğitim süresi bitince geri dönen öğrencileri ve stajyerleri de bu kategoriye dahil edebiliriz.

1.4.4. Yoğunluk Açısından Göçler

Göç olgusu kişi ve grupların içinde bulunduğu kapsam itibariyle kitlesel ve bireysel anlamda değişmektedir.

1.4.4.1. Kitlesel Göçler

Kitlesel göçler; toplulukların çeşitli nedenlerden dolayı bölgelerarası yer değiştirme hareketidir. Burada temel nokta kişilerin kendilerinin ve aile fertlerinin göçü değil içinde bulunduğu toplulukların göç hareketinde bulunmasıdır. Kitlesel göç sadece ücret farklılıklarından dolayı değil, sosyologların itme ve çekme faktörleri olarak tanımladıkları diğer birçok etmene bağlı olarak da ortaya çıkmaktadır (Gheasi ve Nijkamp, 2017; 3).

2018 yılı itibariyle dünya üzerinde toplamda 68,5 milyon kişi göç hareketinde bulunmuştur. Bu sayının 40 milyonu iç göç gerçekleştirirken, 28,5 milyon kişi dış göç hareketinde bulunmuştur. Bu sayının 6,3 milyonu Suriye savaşından zorunlu şekilde kaçanlar olmuştur. Ayrıca Türkiye;

yaklaşık 4 milyon göçmene ev sahipliği yapmakta ve en çok mülteci barındıran ülke konumunda görülmektedir.³

Göç alan ülkelerin altyapısı kitlesel göçü karşılayabilecek düzeydeyse bu kitle, ekonomik anlamda bir girdi sağlamaktadır. Göçmenler birçok ülke örneğinde görüldüğü gibi ülke işçilerinin çalışmakta zorlandığı veya çalışmadığı işlerde çalışarak ekonomik büyümenin sağlanması için pozitif bir etki yaratmaktadırlar. Böylelikle göçmenler, çalışma şartlarının zorlaştığı işler için (inşaat, maden, dericilik vb.) yerli işçilere karşı, ikame işçi olarak görülmektedirler. Spitzer'e göre (2014; 2) kitle göçünün Amerika'yı nasıl inşa ettiği bir örnektir ve bu durum, ABD'yi girişimcilik, bilim ve sanat alanında bir lider haline getirme konusunda katkıda bulunmuştur.

Anadolu coğrafyasına; ekonomik, siyasi, iklimsel, dini vb. nedenlerden dolayı birçok kitlesel göç hareketi yaşanmıştır. Özellikle Cumhuriyet Dönemi ile başlayıp günümüze kadar olan tarih boyunca; Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve 2011 yılı itibariyle en önemli kitlesel göç hareketi olan Suriye'den ülkemize kitlesel göçler yaşanmıştır. Hükümet yetkilileri ve muhalifler arasında çıkan çatışmaların etkisiyle 2018 yılı itibariyle Suriye'den yaklaşık 6,5 milyon kişi hem iç hem dış göç hareketi yaşamıştır. Bu göç akımından en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur. Hem komşu ülke hem de açık kapı politikası uygulamasından dolayı bugün itibariyle 3.613.644 Suriyeli vatandaş ülkeye giriş yapmıştır.

1.4.4.2. Bireysel Göçler

Kişilerin bireysel olarak veya aileleriyle birlikte göç ettiği durumlardır. Kitlesel programların aksine, bu gibi hareketler genelde kişinin kendisi tarafından finanse edilir veya bireyler, örgütler veya devletlerin desteğiyle gerçekleşir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Sayıca düşük yoğunlukta olan kişilerin veya ailelerinin belirli nedenlerden dolayı kişisel olarak karar verdiği göç işlemidir.

1.4.5. Kanuni Açıdan Göçler

Kanuni açıdan göçler, kişilerin yasal veya yasadışı yollarla göç hareketi şeklinde iki grupta incelenmektedir.

1.4.5.1. Yasal (Düzenli) Göçler

Kişilerin ülkeye göç etmesinde gerekli koşul ve sorumluluklarının sağlanmasıyla ortaya çıkan göçe yasal (düzenli) göç denmektedir. Bu göç türü kişilerin; ülkeye giriş, çalışma, ikamet gibi izinlerini kapsamakta ve göçmenlere; eğitim, sağlık, sosyal faaliyetler vb. hizmetler

³ (UNHCR, 2018) <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (erişim tarihi: 19 Mayıs 2019).

sunulmaktadır. Düzenli göç; ailevi nedenlerle, eğitim imkânlarıyla veya iş amacıyla kısa süreli izinlerle ülkeye giriş yapanları kapsadığı gibi, resmi yollarla uzun süreli yaşamak amacıyla ülkeye gelen göçmenleri de içine almaktadır (Kalaylıoğlu, 2014; 35).

1.4.5.2. Yasadışı (Düzensiz) Göçler

Hedef ülkeler açısından, bir ülkeye yasadışı giriş yapmak veya bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Yasadışı göçmenler; ülkeye giriş prosedürlerini tamamlayamaması, uygun bir şekilde tamamlasa bile çalışma ve ikamet izinlerinde sorunlar yaşamasına rağmen kaçak bir biçimde ülke içerisine giriş yapan ve orada yaşayan kişilerdir. Bu göç kavramına neden olan faktörler genel anlamda yukarıda bahsettiğimiz gibi itici- çekici faktörler olarak görülse de küreselleşmenin önem kazandığı dünya düzeninde yaşanan siyasi krizler neticesinde, düzensiz göçlerin ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur.

Düzensiz göç hareketi kaynak ülke, transit ülke ve hedef ülke kavramlarını ortaya çıkarmaktadır. Kaynak ülkeler; düzensiz göçmenlerin çıkış noktasını oluşturan bölgelerdir. Transit ülkeler; kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girip bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp ülke sınırını terk eden kişilerin göç hareketinde bulunduğu ülkelerdir (Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, 2017). Son olarak hedef ülke ise düzensiz göçmenlerin varmak istediği nihai ülkelerdir.

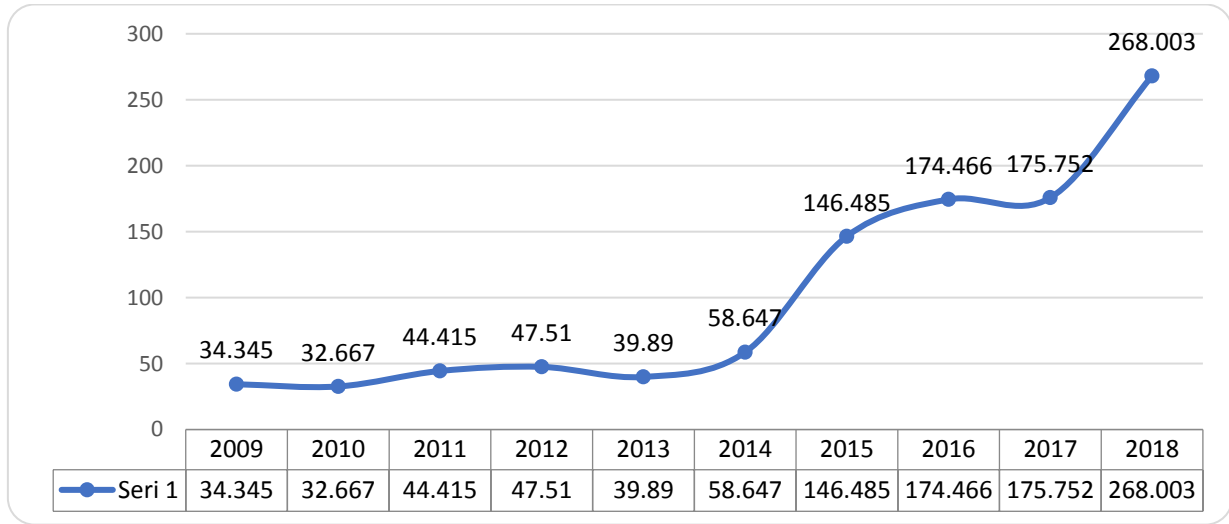
Çok büyük sayıda yabancının göç etmesi ile birlikte varış ülkesinin eğitim, sağlık, barınma koşulları gibi temel alt yapı hizmetleri de etkilenmektedir. Günümüzde özellikle siyasi iç karışıklıklarından dolayı, sisteme yönelik yükün ortadan kaldırılabilmesi ve toplumsal huzurun sağlanabilmesi için, yetkililer tarafından yasadışı yollarla göç eden kişilere yönelik politikalar uygulamak zorunda kalınmıştır. Nitekim hükümetler, kişilerin ulus aşırı büyük hareketlerinin ekonomik, kültürel ve güvenlik etkilerini en aza indirmeye çalıştıkça, dünya genelinde göç politikaları daha da katılaşmaktadır (Migration and Globalization, 2013).

Düzensiz göç, göçmenlerin kayıt dışı olarak ülke içerisinde yasadışı şekilde ikamet etmesidir. Bu nedenle düzensiz göçmenler göç edilen ülke tarafından tam olarak tespit edilemez. Resmi verilerin düzensiz göçle ilgili eksikliği, düzensiz göçmenlerin ekonomi üzerinde sahip olabileceği hem olumlu hem de olumsuz etkilerden emin olmayı zorlaştırmaktadır (Chappell vd., 2011; 10).

1980 yılı sonrasında Orta Doğu coğrafyasında siyasi çalkantıların yasadışı göç akımına sebebiyet verdiği görülmektedir. İran krizi, Irak krizi ve Arap Baharı etkisiyle Arap coğrafyasında özellikle Suriye’de yaşanan kriz; zorunlu, kitlesel, yasadışı göçe sebebiyet vermiştir. Arap

Bahar'ın etkisiyle özgürleşme hareketinde yaşanan iç çatışmalar, coğrafi lokasyonundan dolayı Türkiye üzerinde birçok etkilere sebep olmuştur.

Bu noktada Türkiye, Suriyeli vatandaşların aciliyet ve insaniyet boyutunu göz önüne alarak göç politikalarında esneklikler getirmiştir. Türkiye'nin açık kapı politikası uygulamasıyla birlikte milyonlarca insan sınırlardan içeriye giriş yapmıştır. Türkiye'ye yönelik düzensiz göç akımının, özellikle iç krizin alevlendiği 2013 yılı sonrasında sayıca artan bir biçimde olduğu görülmektedir.

Şekil 1.4. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Kaynak; ("İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü",2019) http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (erişim tarihi: 15 Aralık 2018).

Türkiye bölgeler arası kesişim noktası olması dolayısıyla; kaynak, transit hatta hedef ülke kavramlarıyla iç içe kalmıştır. Türkiye çoğunlukla düzensiz göç akımında kaynak ve transit göç şeklinde görünse de son dönemde göç akımına hedef ülke biçimine gelmiştir. Suriye İç Savaşı bu açıdan, Türkiye'ye yönelik düzensiz, kitlesel göçe sebebiyet vermiş ve transit göç hareketi yoğunlukta olan ülkemizi hedef ülke konumuna sokmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün paylaştığı istatistikler incelendiğinde, 2014'den bu yana düzensiz göçü sayıca en çok oluşturan kitlenin Suriyeli göçmenler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 2017-2018 yıllarına bakıldığında en yüksek sayıyı Afgan göçmenlerin oluşturduğu (146,100) ardından da yaklaşık Suriyeliler kadar Pakistanlı göçmenlerin (80,775) ülkeye giriş yaptığı görülmektedir.

	Irak	Afganistan	Pakistan	Suriye	Myanmar	Gürcistan	Diğer
2014	1.728	12.248	2.350	24.984	6.425	1.519	3.158
2015	7.247	35.921	3.792	73.422	5.564	2.857	14.928
2016	30.947	31.360	19.317	69.755	1.169	2.679	16.801
2017	18.488	45.259	30.337	50.217	374	2.954	24.276
2018	17.629	100.841	50.438	34.053	378	3.153	46.631
24.04.2019	2.532	32.549	11.313	6.341	78	628	18.891

Şekil 1.5. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı

Kaynak; (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”,2019) http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (erişim tarihi: 15 Aralık 2018).

Kitlesel-düzensiz göç hareketleri ülke içerisinde birçok etki yaratmıştır. Düzensiz göçle ilgili istatistiki bilgileri elde etmenin zorluğu, göçmenlere yönelik oluşturulacak politikaları biçimlendirmeyi de zorlaştırmaktadır. Ayrıca sayıca yüksek olan bu kitle, hesaplamalarda görünmediği için ülkenin sosyo-ekonomik yapısını da değiştirmektedir.

Ülkemiz, dünya çapında sorun olan düzensiz göçlere karşı önlemlerin, küresel çapta ele alınmasını; yasadışı göçmenlere karşı güçlü bir mücadeleye ilaveten göçün siyasi, ekonomik ve güvenlik kaynaklı temel sebeplere yönelik kalıcı çözümler üretilmesini; göç edilen ülkelerdeki kaos bölgelerinde barış ve istikrarın tesisi ile bu ülkelere; insani ve kalkınma yardımlarının çoğaltılmasına yönelik tedbirlerin alınmasını, göç konusunda, tam kapsamlı, insan haklarını esas alan yaklaşım geliştirilmesini; göçmenlere yönelik algı ve yükselen yabancı düşmanlığının ırkçılığa zemin hazırlaması çerçevesinde dışlama ve ayrımcılığın tüm hukuki imkânlarla önlenmesini, bunun yanı sıra göçmenlerin adalete, eğitime ve sağlık imkânlarına ulaşımının kolaylaştırılmasını savunmaktadır.⁴

Düzensiz göçmenlerin, göç ederken; coğrafi yakınlık, istihdam şartları, ilişkiler ağı vb. durumlara göre hareket ettiği görülmektedir. İçişleri Bakanlığı tarafından paylaşılan grafikte; düzensiz göçmenlerin ağırlıklı olarak göç ettiği bölgelerin, sınıra yakın veya istihdam olanaklarının geniş olduğu bölgelere doğru olduğu görülmüştür.

⁴ Türkiye Cumhuriyeti, Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-duzensiz-goc.tr.mfa (erişim tarihi: 22 Mayıs 2019).

2018 SONU İTİBARIYLA YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN
İLLERE GÖRE DAĞILIMI

Şekil 1.6. 2017 Yılında Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin İllere Göre Dağılımı

Kaynak; (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”,2019) http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (erişim tarihi: 15 Aralık 2018).

Özellikle Suriyeli vatandaşların 2012 yılı sonrasında hızlı bir şekilde Türkiye’ye göç etmesiyle birlikte, Türkiye işgücü piyasasında bazı dalgalanmalar yaşanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu verileri incelendiğinde, işsizlik oranının 2012 yılı sonrasında kısmi bir şekilde yükseldiği görülmektedir. Bu durum Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına girmesiyle tam olarak bağdaşmasa da piyasaya yönelik etkilerinin de mevcut olabileceği düşünülmüştür.

Göçmenlerin ve ailelerinin yaşamlarını sürdürebilmesi, ekonomik dışlanma hissetmemesi için işgücü piyasasına girişlerine yönelik politikalar oluşturulmalıdır. Düzensiz göçmenlerin istatistiki bilgileri bu göçmenlere yönelik politikaların ortaya çıkmasında güçlük oluştursa da düzensiz-kitlesel göçler ve geçici koruma kanunu kapsamında yer alan insanların, uygun politikalarla işgücü piyasasına entegrasyonu önem arz etmektedir.

1.5. Göçle İlgili Kavramsal Tartışmalar; Göçmen, Sığınmacı ve Mülteci

İlgili yazında olduğu gibi, medyada, siyasette ve günlük kullanımda göç ile ilgili bazı kavramların kullanımında ve çeşitliliğinde bir karmaşa söz konusudur. Göçmen, sığınmacı, mülteci gibi kavramların sıklıkla birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlamaktadır.⁵

⁵(“Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”) http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%C4%B1m_icler.pdf (erişim tarihi: 20 Mayıs 2019).

“Göçmen” sözcüğü, bir yerden, bölgeden veya ülkeden diğerine hareket eden kişi anlamına gelmektedir. “Sığınmacı” terimi ise uluslararası koruma arayan bir göçmeni ifade etmektedir (Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2016).

Ziya (2012; 232-233), mültecilik ve göçmenlik arasında oluşan farkları kendi aralarında sebep, araç, ulaşım ve amaç şeklinde farklı ayrımlara tabii tutmuştur. Neden bakımından mülteciler mal varlıklarını ardında bırakarak, yaşama haklarına gelebilecek bir zarara yönelik olarak güvenli bir ülkeye iltica etmekte iken; göçmenler, maddi anlamda daha rahat yaşamak amacı ile göç etmektedirler. Amaç açısından mülteciler korku, şiddet, baskı gibi zorlayıcı sebeplerden dolayı zorunlu olarak ülkelerinden göç ederken; göçmenler daha uygun yaşam koşulları için gönüllü olarak hareketinde bulunmaktadır. Araç/olanak bakımından mülteciler ise zorunlu koşullar sebebiyle ani yer değişikliği yapmak durumunda oldukları için zorlu şartlarda yolculuk yaparlar; göçmenlerin ise göç etmelerine ilişkin imkânlar daha fazladır.

Göçmenlik kavramında hem iradi hem zorunlu bir durum mevcutken; mültecilik ve sığınmacılık kavramlarında, bireylerin veya toplulukların zorunlu sebeplerle yer değiştirmesi durumu göz önünde bulundurulmaktadır. Her mülteci ve sığınmacı göçmendir ancak her göçmen mülteci ve sığınmacı olmayabilir.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1-A maddesinin Mültecilerin Statüsüne göre, mülteci: “ırkı, dini, uyruğu, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve o ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut uyruğu yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yasadışı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu zulüm korkusu nedeniyle dönmek istemeyen kişilerdir.”(Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Kıbrıs Ofisi, 2017). Mültecilere bu sözleşme kapsamında geri gönderilmeme güvencesi verilmiştir. Mültecilere yönelik ayrımcılık yasağı ve yasadışı yollarla giriş yapan kişilere de ceza verilmemesine yönelik teminatlar mevcuttur. Cenevre Sözleşmesi, öngörülmuş bazı şartlarla, taraf devletleri, sığınma talebiyle ülkesine gelen yabancıları mülteci olarak kabul etme yükümlülüğü altına sokmaktadır (Dost, 2014; 64).

Sözleşmeye göre Cumhuriyet Hükümeti, 1. maddenin (B) fıkrasındaki 1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hâdiseler ibaresini, 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da cereyan eden hâdiseler şeklinde anlamaktadır (T. C. Kurucu Meclisi ve Dışişleri Komisyonu, 1961). Dönem hükümetinin imzaladığı metinde de belirttiği gibi bahsedilen mülteci kavramı Avrupa ülkelerinden gelen göçmenler için kullanılmıştır. Bu noktada belirli anlamda coğrafi bir ayırım söz konusudur.

Suriyeliler ülkesini zorunlu koşullar neticesinde terk etmek zorunda kalan vatandaşlar kapsamındadır. Dolayısıyla Suriyeli vatandaşları göçmen ya da sığınmacı statüsünde incelememiz, konumuzu daha net şekilde anlamamıza yardımcı olacaktır.

1.6. İşgücü Piyasasında Göçmenler

İşgücü piyasası, ücret ve istihdam dengesinin belirlendiği, arz ve talep güçlerine bağlı olarak gerçekte var olan ya da hayali bir yerde iş sözleşmelerinin gerçekleştirildiği, işgücü arz ve talebin buluşma noktasıdır (Topaloğlu ve Cantürk, 2012; 6). Hane halkı tarafından sunulan işgücü arzı ve işletmeler tarafından istenen işgücü talebinin buluştuğu piyasalardır. Resmi kuruluşlarca ve literatürde işgücü arzı için kabul edilen genel yaş aralığı 15-64 yaş aralığını kapsamaktadır.

Bloch'un (2002;83) çalışmasında, mültecilerin istihdam ve eğitim alanındaki fırsatları ve engelleri incelenmiştir. Bu çalışmaya göre; mültecilerin, eğitiminin önündeki engelleri vurgulanmıştır. Belirlenen engeller şunlardır: eğitim hakkında mevcut bilgi eksikliği, katılım için pratik engeller (seyahat ve çocuk bakımı), kaygının yarattığı engeller, bölgeler ve prosedürlere aşinalık eksikliği olarak öne çıkmıştır. Bu tür engeller göçmenlerin piyasaya bütünleşmesinin önüne geçmekte ve ekonomik ve sosyal anlamda sorunları beraberinde getirebilmektedir.

Colic-Peisker ve Tilbury'in raporuna göre (2007; 15) yetenekli mülteciler bile; yüksek işsizlik oranları, uzmanlık seviyelerinin altında istihdam ve ikincil işgücü piyasasının düşük seviyelerinde yer bulabilmektedir. Göçmenlerin vasıf seviyesinin altında işlerde çalıştırılması hem kendileri hem de ev sahibi ülke açısından olumsuzluklar yaratabilmektedir.

Avrupa'da mültecilerin işgücü piyasasına entegrasyonu, yeni gelenlerden yardım ve kâr elde etmenin anahtarı olabilmektedir. Diğer işgücü piyasası ve sivil toplum aktörleri ile birlikte kamu istihdamı hizmetleri, bugünün durumunun iyileştirilmesinde önemli rol oynamaktadır (AMSEP WAPES AMSPE, 2016). Etkin bir işgücü piyasası, sürdürülebilir kalkınma ve refah bakımından vazgeçilmez ön koşuldur. Bu bakımdan işgücü piyasasının yapısal özelliklerinin bilinmesi, işgücü piyasasına yönelik politikaların belirlenmesinde ve işgücü piyasasına yönelik sorunların çözümünde yol gösterici olacaktır (Karabıyık, 2012; 1284). Sığınmacıların ve mültecilerin işgücü piyasası entegrasyonunu daha da iyileştirmek için aşağıdaki eylemler önerilmektedir (Labour and Social Affairs, 2017);

- Entegrasyon yönetimi için çerçeve geliştirmek
- Paydaşlar arasındaki koordinasyonu artırmak
- Mülteciler için entegrasyon faaliyetlerinde istihdam odağını artırmak
- Yasal gerekliliklerin işgücü piyasası entegrasyonunu engellememesini sağlamak
- Entegrasyon için sivil toplumun katkısını arttırmaya devam etmek

Verimli işgücü piyasası ülkelerin büyümesinde, kalkınmasında ve kısaca dünya ekonomik konjonktüründe söz sahibi olmasına yönelik önemli etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle piyasadaki sorunlara yönelik araştırmalar yapılmalı, bulgular neticesinde çözüm önerileri sunulmalı ve bu çerçevede politikalar yürütülmelidir.

İşgücü piyasasına yönelik politikalardan aktif ve pasif olmak üzere iki politika etkilidir; aktif işgücü piyasası politikalar ile işgücü piyasasında uzun vadeli yapısal işsizlik sorunlarını gidermek amaçlanmakta, buna yönelik planlamalar yapılmaktadır. Kişilere yeni iş imkanları sunmak, iş arama kanallarını geliştirmek ve kişilerin işgücü piyasasına erişimlerini kolaylaştırmak; kişilerin beşeri sermayesini, dolayısıyla verimliliğini artırmaya yönelik politikalar barındırmaktadır.

Pasif işgücü piyasası politikalarının temel amacı, istihdamı arttırarak işsizlik oranlarını azaltmak ve bunun yerine işsiz kalanlara maddi olanak sağlayarak işsizliğin kişi üzerinde ve toplum üzerinde yaratabileceği sorunları en aza indirmektir (Biçerli, 2016; 492). Bu politika; kişilerin olası gelir kaybına yönelik yaşamlarını sürdürebilmesi için yapılan asgari düzeyde ödemelerdir. İŞKUR'un yaptığı tanımlamaya göre çeşitli pasif istihdam politikaları mevcuttur. Bunlar; işsizlik sigortası fonu uygulaması, iş kaybı tazminatı, kısa çalışma ödeneği, ücret garanti fonundan sağlanan gelirlere (Türkiye İş Kurumu, 2014). Belirli prim ve ödeme gün şartları neticesinde kişiler pasif istihdam politikalarından azami düzeyde ve geçici şekilde gelir elde etmektedir.

2011 yılında yaşanan iç savaş birlikte birçok Suriye vatandaşının Türkiye'ye zorunlu kitlesel göç hareketinde bulunduğunu belirtmiştik. Suriyeli vatandaşlar, kendilerinin ve ailelerinin yaşamlarını idame ettirebilmek için Türkiye işgücü piyasasına girmek zorunda kalmıştır. Bu kitlesel göç akımı, Türkiye işgücü piyasasını önemli ölçüde etkilemiş ve buna yönelik politikaları da zorunlu kılmıştır. Araştırma konumuz neticesinde göçün işgücü piyasasına etkileri ve göçmenlerin işgücü piyasasında karşılaştığı durumlar önem arz etmektedir. Bu bakımdan Aktif işgücü piyasası politikaları, entegrasyon açısından önemli olmuştur. Aktif politikaların uygulanması; Suriyeli göçmenlere daha rahat iş arama yollarını, mesleki eğitim programlarını, yerel dil eğitim politikalarını, ücret desteklerini beraberinde getirecek ve bununla birlikte göçmenlerin Türkiye işgücü piyasasında sömürülme riskini de azaltacaktır.

İŞKUR tarafından Geçici Koruma Sağlanan Suriyelilere (Türkiye İş Kurumu, 2017);

1. İş arayanların kayıt altına alınması,
2. İş ve mesleki danışmanlık hizmetlerinin verilmesi,
3. Meslek eğitim kursları, girişimciliğe yönelik eğitim programı ve işbaşı eğitim programlarından faydalandırılması vb. hizmetler verilmektedir.

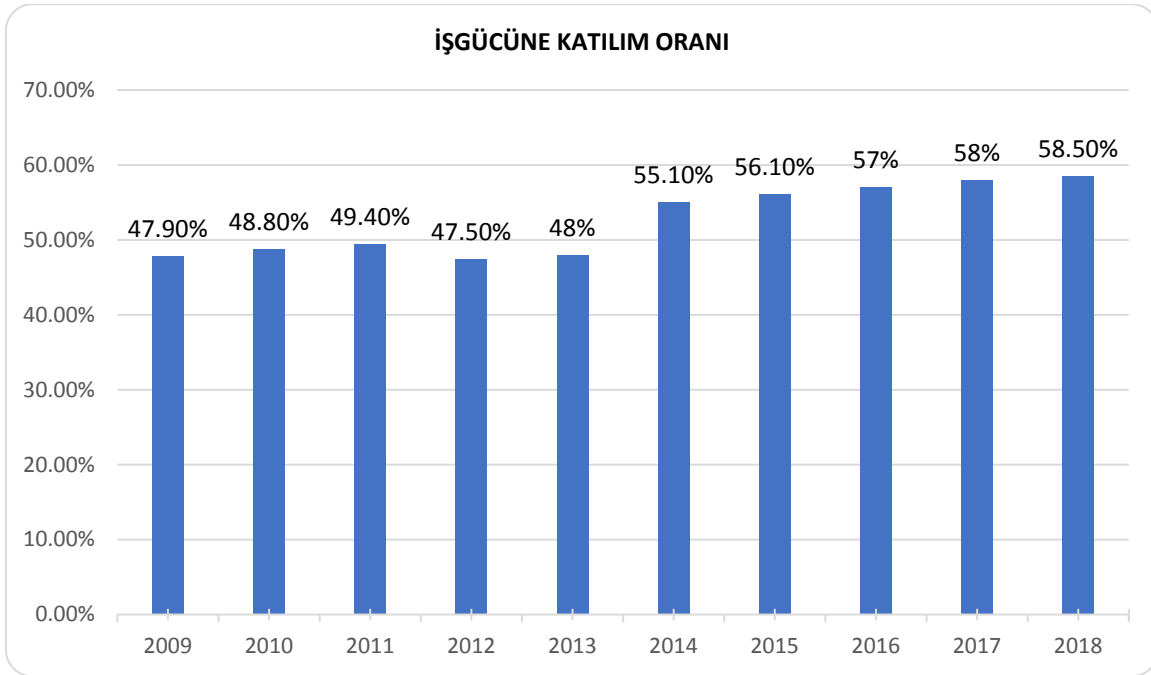
Geçici koruma kapsamında olan göçmenler, minimum altı aylık geçici koruma süresini doldurulmuş olması şartıyla, Türkiye İş Kurumu tarafından aktif işgücü hizmetleri kapsamında düzenlenen kurs ve programlara katılabilir ve bu kapsamda bir işyerinde mesleki eğitim ve işbaşı eğitimi görebilirler (Korkmaz, 2018; 61). Ülke ekonomisi açısından katma değer yaratabilmesi ve Suriyeli göçmenlerin toplumsal huzursuzluk yaratmaması, ekonomik açıdan özgür olabilmesi için aktif politikalar çerçevesinde planlamaların çoğaltılması önem arz etmektedir.

Suriyeli göçmenlere yönelik pasif işgücü politikaları da yer almakta ancak bu durum Türkiye ekonomisi açısından ağır bir sorumluluk oluşturmaktadır. Doğrudan ödemeleri barındıran pasif politikaları uygulamak, ülke ekonomisinin zaman zaman ağır yük üstlenmesine sebep olmaktadır. Bundan dolayı Suriyeli vatandaşlara yönelik pasif istihdam politikalarından ziyade; uzun vadede işsizliği, yapısal sorunları önleyici ve işgücü piyasasında entegrasyonun sağlanmasında yardımcı olan aktif istihdam politikaları, ülkemiz açısından daha fazla önem arz etmektedir.

Suriyelilerin, Türkiye işgücü piyasasına girişine yönelik hazırlanan çalışmamızda temel olgulardan biri Türkiye işgücü piyasasının yapısıdır. Çalışmada öncelikle Türkiye işgücü piyasasının genel görünümü ortaya konulmakta daha sonra göçün genel anlamda işgücü piyasalarına etkilerine yönelik araştırmalar yapılmaktadır.

1.6.1. Türkiye İşgücü Piyasası

Ülkemizde istihdam oranları yıllar içerisinde dalgalı biçimde seyir izlemiştir. Türkiye'de 1990 sonrası dönemde, dengeli büyüme ve yatırım olanaklarının azalması, nüfus artış oranının hızla artması, kırdan kente göçün yaşanması, verimlilik artışları, işgücü piyasasındaki süregelen yapısal sorunlar, ekonomik büyümenin istihdam yaratma kapasitesini azaltmıştır (Kanca, 2012; 2).

Şekil 1.7. 2009-2018 İşgücüne Katılım Oranı

Kaynak; TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>

2012 yılından günümüze kadar olan dönemde işgücüne katılım oranının nisbi şekilde arttığı görülmektedir. Türkiye'nin işgücüne katılım oranı grafiğine baktığımızda yoğun olarak 2012 yılı ve sonraki yıllarda Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına katılımı ile birlikte, işgücüne katılım oranının olumlu-olumsuz etkilerine yönelik kesin bir yargı yapılamamaktadır. Kesin çıkarım yapılmamasının nedeni; geçmişten günümüze yapılan politikalar ve reformların işgücüne katılımı etkilemiş olabileceğidir.

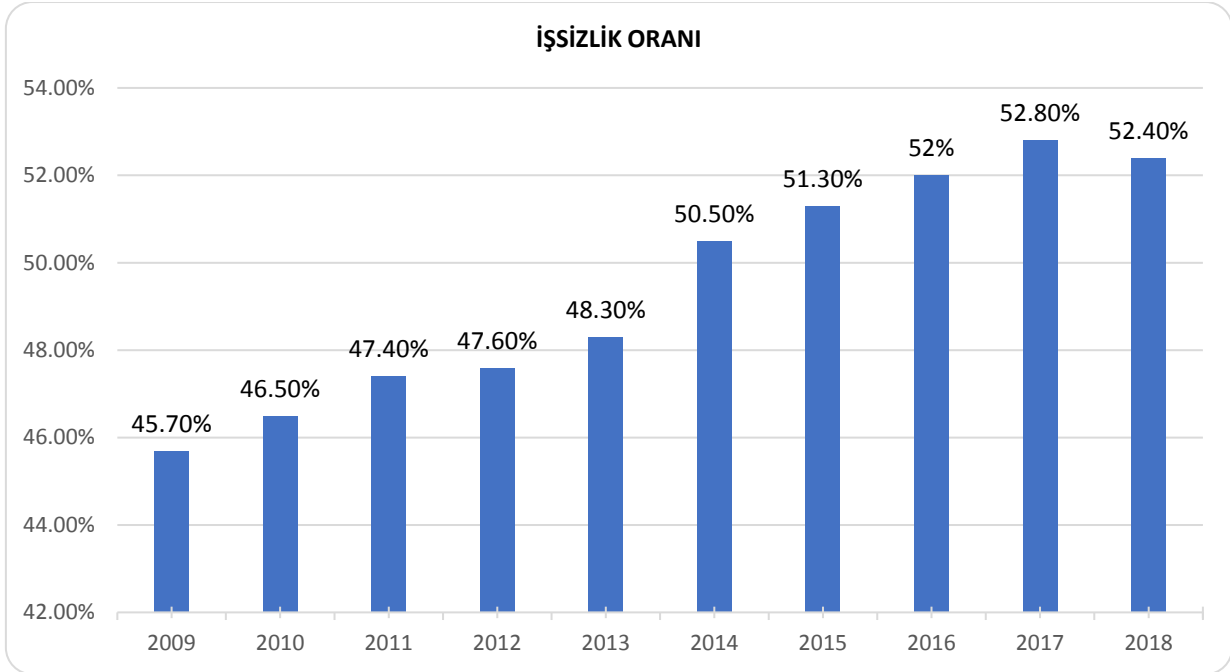
İşsizlik ülke ekonomileri için en önemli sorunlardan biridir. Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içerisinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 15 gün içerisinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişiler işsiz nüfusa dahildirler.⁶ Çalışma arzu ve isteğine sahip olup her an çalışabilecek potansiyelde olan ve arama kanallarından iş arayan kişilere işsiz denmektedir.

Kişilerin istihdama katılımı ve üretim çarklarının dönebilmesi, rekabetçi uluslararası piyasada söz sahibi olabilmesi, toplumsal huzurun sağlanabilmesi, bireylerin işsiz kalmasından dolayı yaşadığı psikolojik sorunların giderilebilmesi için işsizlik sorununa karşı çözümler getirilmelidir. İşsizlik olgusuna yönelik süregelen tartışmalara ek olarak Suriyeli göçmenlerin

⁶(“TÜİK Tanımlar ve Kavramlar”, 2015)

http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2015/turkce/metaveri/tanim/index.html (erişim tarihi: 05 Mayıs 2019).

ülkemize göçünden sonra işgücü piyasasında yer edilmeleri bu durumu tetiklemektedir. Literatür bu noktada ikiye ayrılmıştır. Kimi araştırmacılar Suriye göçünün Türkiye ekonomisinde işsizlik oranlarını arttırdığını belirtirken bazı araştırmacılar nitelikli işgücünün işsizlikten etkilenmediği ancak niteliksiz işçilerin bir kısmının etkilenmiş olabileceğini öne sürmektedirler (sy. 49-53).

Şekil 1.8. 2009-2018 Yılları Arasında İşsizlik Oranı

Kaynak; TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilogsterge/?locale=tr>

TÜİK'ten alınan verilere göre oluşturulan tabloda işsizlik oranının 2009 yılı hariç keskin düzeyde yükselmediği görülmektedir. Grafikte Türkiye'nin 2009 yılında yaşanan dünya ekonomik krizinin etkilerini hissettiği görülmektedir.

2012 yılı ve sonrasında yoğun biçimde göç hareketinde bulunan yıllar olarak baz aldığımızda, 2012 yılı sonrasında keskin düzeyde işsizlik artışı yaşanmasa da grafiğe göre artma eğilimi görülmektedir. Türkiye'de 2012 yılı sonrasında işsizliğe neden olan durumlardan biri Suriye göçü olabileceği gibi Türkiye'nin süregelen ekonomik yapısal bozuklukları olduğunu da söylemek mümkündür.

Türkiye işgücü piyasasında dönem dönem çarpıklıklar, yapısal sorunlar ve yoğun göç hareketleri yaşandığı görülmektedir. Bu durum işsizlik oranlarının yükselmesine, toplumsal huzursuzlukların artmasına, eksik üretimin ortaya çıkmasına, haksız rekabetlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Türkiye işgücü piyasası, kadınların işgücüne katılımının kısıtlı olduğu, genç işsizlik oranının yüksek olduğu, tarımda kayıt dışı çalışma oranının yüksek olduğu ve istihdam oranının diğer OECD ülkeleri ortalamalarının altında olduğu bir piyasadır (Şentürk, 2015; 140). İşgücüne katılım oranının düşüklüğü, istihdam oranının çoğunluğunun tarım sektöründe görülmesi, işçilerin

eğitim seviyesinin düşüklüğü, ücretli kesimin payının gelişmiş ülkelere kıyasla çok düşük olması, kadın çalışanların oranının düşük olması vb. durumlar bu olumsuzluklardan bazılarıdır (Şahin, 2011; 543). Türkiye'de ev ve çocuk bakımı, ailevi sorumluluklar, işgücü piyasasındaki mevcut işçi kadınların istek ve beklentilerine cevap verememesi, yetersiz eğitim gibi nedenlerle kadınların çalışma hayatına daha az girdikleri bilinen bir gerçektir (Murat, 2000; 342).

Gençlerin ise işgücü piyasasına girişlerinde yaşadığı sıkıntılar yapısal sorunlar neticesinde gerçekleşmiştir. İşletmelerin talep ettiği işgücü profiliyle gençlerin arz ettiği işgücü profili arasında farklılıklar mevcuttur. Gelişmiş ülkelerde, genç işsizlik sorunu yaşlı nüfus oranının yüksek olmasından kaynaklanırken gelişmekte olan ülkelerde, işin süreksizliği işçi ve işverenin buluşamaması ve eğitimsizlik temel etkenler olarak görülmektedir.

Türkiye işgücü piyasasında yaşanan sorunlardan biri de kayıt dışı istihdam oranının yüksek oluşudur. Kayıt dışı istihdam, kendi işyerine sahip olan veya herhangi bir sektörde bağımlı olarak çalışan kişilerin, devlet denetim mekanizmasının zayıf olduğu; işle ilgili konularda Sosyal Güvenlik Kurumu'nun denetimi dışında ücretin veyahut çalışma gün sayısının eksik veya hiç bildirilmediği durumlar, yasa dışı çalışmalar olarak tanımlanmaktadır (Çelik ve Güney, 2017; 215).

Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak göç hareketinde bulunduğu 2013 yılından günümüze kadar olan dönem içerisinde kayıt dışı istihdam oranı görece olarak düşüş göstermektedir. Ancak bu durum, Suriyeli göçmenlerin piyasaya girişiyle birlikte kayıt dışı istihdam teşvik eden bir etki yaratmasına yönelik yorumlar nezdinde açıklanamamaktadır. Bu noktada bölgesel verilerin önemi ön plana çıkmaktadır.

Tablo 1.2. Bölgesel Bazda Kayıt Dışı İstihdam Oranları (%)

Bölgeler	Yıllar						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	58,61	53,69	48,94	40,95	36,72	42,18	42,14
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	53,18	49,13	44,27	38,45	35,09	33,99	38,71

Kaynak; ("T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu", 2017) http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani (erişim tarihi: 05 Mayıs 2019).

Piyasada yapısal sorunların olması ve kişilerin üretim sürecinde yer almamasının sonucu olarak eksik üretimin yaşandığı görülmüştür. Bu duruma yönelik çözüm önerileri Onuncu Kalkınma Planı'nda yer almaktadır. İşsizler, işgücü piyasası dışındaki kadınlar, kayıt dışı çalışanlar ve işverenler olan bu programla birlikte işgücü piyasasının daha etkin daha işlevsel hale getirilerek,

rekabetçi bir ekonominin gerektirdiği nitelikli ve insana yaraşır istihdamın oranının artırılması, işsizlik oranının azaltılması ve işgücü verimliliğinin artırılması amaçlanmaktadır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2014).

Sonuç olarak Suriyeli göçmenlerin 2012 yılı ve sonrasında Türkiye işgücü piyasasına olumlu/olumsuz etkilerini anlamamız için bölgesel anlamda, işgücü piyasasındaki istatistiksel veri değişimlerinin incelenmesi önemli olsa da bu noktada kesin bir yargı çıkarılamamaktadır.

1.6.2. Göçün İşgücü Piyasalarına Etkisi

İşgücü piyasası, uyum süreci için belirleyici bir öneme sahiptir. Çalışma hayatında yer alma, göçmenlerin iş arkadaşları ile sosyal ilişkiler kurmasına, göç alan topluma aktif olarak dahil olmasına ve kendisinin ve ailesinin yaşamını idame ettirmesine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla göçmenler yaşamlarını sürdürebilme ve yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi için işgücü piyasası ile entegrasyonunu gerçekleştirmek zorundadır.

Göç, toplumu oluşturan faktörleri etkilediği gibi onlardan da etkilenen bir olgudur. Konumuz açısından en önemli faktör göç alan ve göç veren toplumun ülkedeki işgücü piyasasına etkisidir. Literatür incelemesi yapıldığında bu durum üzerinde fikir birliği görülememektedir.

Ekonomik teoriye göre göç, uzun vadede ortalama ücretlerde bir azalmaya yol açmamaktadır: daha ucuz üretim faktörlerinin (çalışanların) kullanımı, üretim maliyetlerini düşürdüğü ve işletmelerin kârını artırdığı için, istihdamın genişletilmesi ile sonuçlanabilir. Bu sırayla daha fazla yatırımı teşvik eder, istihdam oranını ve ücretleri artırır. Ancak ülke ve birey ekonomisi anlamında göç alan-göç veren ülkeler bakımından farklılıklar ortaya çıkmaktadır (Bördös, vd., 2016; 142)

Neo-klasik yaklaşıma göre; göç ile birlikte piyasadaki ücretler yükselmektedir. Yüksek ücret yapısı uzun vadede piyasadaki emek talebini azaltmaktadır. Göç, sermayenin hareketliliği ile birlikte aktarım gerçekleştiriyorsa sermayeyi ihraç eden ülkenin, emek arz ve talebini artırmaktadır. Göç etmeyen işçiler için ücret üst seviyede belirlenmektedir. Böylelikle emek maliyeti artacağı için emek talebi yine azalmaktadır. Yeni ücret daha düşük seviyede dengelenmektedir (Bhagwati, 1998 akt. Güney, Tuncer, ve Kılıç, 2013; 44).

Alaska bölgesi özelinde bir çalışmaya göre, göç hareketleri farklı şehirlerde farklı bulgular meydana getirmiştir. Bazı şehirlerde işsizlik oranı artmışken bazı şehirlerde düşüşler yaşanmıştır (Vandenbroucke ve Zhu, 2017; 4). Bulgular farklı şehir ve durumlarda farklı sonuçları beraberinde getirmiştir.

Glitz'in bulguları (2011; 27); iş bulan her 10 göçmen için yaklaşık 3.1 yerleşik işçinin yer değiştirme (işsiz bırakması) etkisine işaret etmektedir. Ücretler üzerinde görece zararlı bir etki

görülmemektedir. Camarota, göçün vasıfsız işçiler üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma, göçün vasıf gerektiren mesleklerde bir etki yaratmayıp vasıfsız mesleklerde ücret düzeylerini düşürerek istihdam artışını ortaya çıkardığını göstermiştir (Camarota, 1997, s. 429 akt. Çelik ve Arslan, 2018; 69).

Göç Danışma Komitesi tarafından 2018 yılında, İngiltere baz alınarak yapılan araştırmaya göre; İngiltere doğumlu çalışma çağındaki nüfusun % 1'ine tekabül eden AB göçmen sayısındaki bir artışın, Birleşik Krallık'taki doğan kişilerden alt gelirlere sahip olanların ücretlerine kıyasla % 0,8'lik bir düşüşe yol açtığını ve yüksek gelirlilerde ise % 0,6 artışa yol açtığını bulmuşlardır. Araştırmalar genel göçün, İngiltere doğumlu işçilerin istihdamı ve işsizliği üzerinde çok küçük bir etkisi olduğunu göstermektedir; bununla birlikte, bu etki daha düşük eğitim seviyelerine sahip olanlar arasında daha güçlüdür. İngiltere'deki işçilerin ortalama ücretleri üzerinde küçük etkilere sahip olmasına karşın orta ve yüksek ücretli çalışanlara yönelik olumlu etkiler yarattığı görülmüştür (Ruhs ve Vargas-Silva, 2012; 2).

Dustmann ve arkadaşlarının yaptığı ampirik bir araştırmaya göre (2003) göçün mevcut işçilerin ücretleri veya istihdamı üzerinde büyük fark edilebilir bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Ekonomistler arasındaki görüş birliği, pratikte; ceteris paribus bir göçmenlik şokunun temel maaşları ve istihdamı azaltmasına rağmen, etkisinin oldukça küçük olduğunu göstermektedir (Longhi vd., 2006; 14). Sonuç olarak göçün işgücü piyasasında istihdam ve ücretler üzerinde belirli bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu durumun vasıfsız işçileri etkilediği ve bu etkinin kısmi seviyede kaldığına yönelik savlar yoğunlukta kalmıştır.

Dustmann, Glitz ve Frattini'ye göre (2008; 491); göçün nasıl etkilediği, göçmenlerin beceri yapısına, yetenek yapısına ve sermaye arzının esnekliğine ilişkin varsayımlara bağlıdır. Eğer sermaye tamamen esnekse, göçmenler beceriler bakımından yerel çalışanlara mükemmel bir şekilde benzedikleri sürece, yerli işçilerin işgücü piyasası sonuçlarını etkilemeyecektir, ekonomi yalnızca ek işgücü ile genişleyecektir. Palat'a göre (2012; 214); göç sonucu; alıcı ülkelerdeki büyümenin ekonomik yararları ile ilgili olarak çok sayıda çalışma, uluslararası göçün ekonomik yararlarının çok büyük olduğunu, çünkü işçilerin serbest dolaşımının, daha verimli hale gelen emeğin yeniden tahsisine yol açtığından bunun toplam refah artışına fayda sağladığını ortaya çıkarmıştır.

1.6.3. Göçmenlerin Enformel ve Kayıt Dışı Sektörlerde İstihdamı

Göçün işsizlik oranlarını şişirdiği, ücretleri düşürdüğü, kayıt dışı istihdam oranlarını artırdığı ve haksız rekabete sebep olduğu görüşleri de mevcuttur. Göçmenlerin kayıt dışı, vasıf gerektirmeyen ağır sektörlerde çalıştığı görülmektedir. Bunun sebebi; tipik olarak beşeri sermaye

yeterlikleri, kimlik bilgilerinin tanınmaması, yetersiz dil becerileri ve etnik ve ırk ayrımcılığı ile ilgili engellerle karşılaşmalarıdır (Bauder, 2005; 81).

Göçmenlerin eğitim seviyelerinin düşük olması, yerel halk tarafından olumsuz algılanmaları ve dil sorunları gibi sebeplerle iş bulma konusunda problem yaşayan Suriyeli sığınmacılar, kayıt dışı çalışmalarından dolayı birçok problemle karşı karşıya kalmışlardır (Güven, 2016; 3).

Göçmenlerin güvencesiz ve ucuz işgücü olarak özellikle kayıt dışı sektörlerde enformel işgücü olarak istihdama katıldıkları çeşitli çalışmalar tarafından ortaya koyulmuştur. Buna ilaveten, yasal asgari ücretler veya işçi sendikaları gibi işgücü piyasası kurumlarını zayıflatabilir, ücretlerin aşağı doğru ayarlanmasına neden olabilir ve benzer şekilde düşük yerel istihdam seviyelerine yol açabilir (Glitz, 2014; 7).

Ücretlerdeki düşüş kişilerin (kayıtlı istihdam dışına itmekte) kayıt dışı birçok işte çalışmalarına ya da başka ülkelere yeniden göçlerine sebebiyet verebilmektedir. Dolayısıyla göçmenlerin ülkeye gelişiyle birlikte ücret ve istihdam arasında dalgalı bir seyrin söz konusu olduğu görülmüştür (Cesur, 2017; 96).

Karaca'nın (2009; 299-303) ABD'deki Türk göçmen işçilerin çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlar üzerine yaptığı araştırmaya göre (Karaca, 2009; 299-303) göçmenler; sahip olduğu becerilerini sınırlı ölçüde kullanabilme, ağır ve zor koşullarda çalıştırılma, kayıt dışı ve düşük ücretli çalışma, iş veya işyeri değiştirme zorunluluğu ve işsizlik gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Kadkoy (2017; 2) Türkiye'de çalışmakta olan Suriyeli göçmenler arasından 500.000 ile 1.000.000 arasındaki tahmini bir sayıdaki göçmenin kayıt dışı çalıştığını ifade etmiştir. Bu durum ülke vatandaşlarının ucuz emek gücüyle ikamesini ortaya çıkarmıştır. Bu durum ülke vatandaşlarının göçmenlere yönelik algısını olumsuz anlamda etkilemektedir. Suriyeli göçmenlerin kayıt dışı çalışma oranını artırması, bu sebeple rekabet avantajını sağlamak için ucuz işçi istihdam edilmesi, Türk vatandaşlarının gelir düzeyinin düşmesi ve Suriyeli çalışanların, yerlilerle ikame edilmesi ve dolayısıyla Suriyelilerin işgücü piyasalarında olumsuz etkiler yaratmasına yönelik bulgular mevcuttur (Pınar vd., 2016).

Yıldız ve Yıldız'ın (2017) çalışmasına göre, Suriyeli göçmenlerin kayıt dışılığının olumlu-olumsuz etkileri mevcuttur. Olumlu etkiler; istihdam meydana getirme etkisi, gelir etkisi, kaynakların etkin dağılımı, rekabet gücünün artışına yönelik etkilerdir. Olumsuz etkiler; gelir vergisinin azalması, vergi adaletinin ortadan kalkması, kaynak dağılımının olumsuz etkilenmesi, haksız rekabet yaratması, ekonomik verilerin doğruluğunun engellenmesi, çocuk emeğinin sömürülmesi, sosyal güvenlik sisteminin bozulması gibi etkileri mevcuttur.

Türkiye'ye kaçak-düzensiz biçimde giriş yapan birçok Suriyelinin genellikle kayıt dışı sektörlerde ve ağır çalışma koşulları gerektiren vasıfsız işlerde istihdam edildiği görülmektedir. Bu durum, göçmenlerin çalışma hayatına katılamama ya da kaçak statüde çalışma, güvencesiz ve maddi kaygı güden işlerde çalışmalarını beraberinde getirmektedir. (Akıllı vd., 2016; 11).

Ülkemize gelen Suriyelilerin sayıca çokluğu ve çalışma hayatında ağırlıklı olarak kayıt dışı şekilde yer almaları haksız rekabet algısını yaratmakta, yerel halkın işlerini kaybetme kaygısını tetiklemekte ve ciddi ekonomik, mali ve toplumsal sorunlar yaratmaktadır (Kaya, 2016; 4). Kayıt dışı çalışma, haksız rekabet kavramını ortaya çıkararak toplumsal huzursuzluk yaratabilmektedir.

2018 yılında, Suriyeli vatandaşların işgücü piyasasına erişimine yönelik ILO ve İŞKUR arasında “Stratejik İşbirliği Protokolü” imzalanmıştır. Protokol nezdinde Türkiye işgücü piyasasının ihtiyaçlarından yola çıkılarak uluslararası korumaya başvuru ve statü sahiplerinin ve geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların sosyal entegrasyonunun sağlanması, kayıt dışı istihdamlarının önlenmesi ve insana yakışır iş ilkeleri çerçevesinde işgücü piyasasına ve geçim kaynaklarına ulaşmalarının kolaylaştırılması için destekleyici girişimlerin hayata geçirilmesi amaçlanmıştır.⁷

Sonuç olarak kişiler piyasaya; mülteci, sığınmacı ve göçmenler biçiminde giriş yapmaktadır. Türkiye'ye gelen göçmenler kendilerinin ve ailelerinin yaşamlarını sürdürebilmek için çalışma piyasasına girmek zorunda kalmıştır. Bu kitlenin de piyasada birçok etkileri olmuştur. Kayıt dışı ve enformel sektörlerin tercih edilmesine karşı çalışmaların yürütülmesi, göçmenlerle toplum arasındaki sosyo- ekonomik etkileşimi kolaylaştıracaktır.

⁷ (“ILO ve İŞKUR'dan Stratejik İşbirliği Protokolü”, 2018)https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_625175/lang--tr/index.htm (erişim tarihi: 04 Mayıs 2019).

İKİNCİ BÖLÜM

SURİYELİ GÖÇMENLERİN EKONOMİYE ETKİLERİ VE İŞGÜCÜ PİYASASINA GİRİŞLERİ

2.1. Arap Baharı ve Suriye İç Krizi

Arap Baharı özellikle 2010 yılı ve sonrasında Orta Doğu coğrafyasını ilgilendiren en önemli toplumsal hareketler zinciri olarak kabul edilmektedir. Arap Baharı hareketleriyle Orta Doğu'da bulunan birçok ülke; ekonomik, sosyolojik ve siyasi bakımdan etkilenmiştir.

Bazı araştırmacılar Arap Baharı sürecini, 1990'lara kadar dayandırsalar da çoğunlukla bu kavramla 18 Aralık 2010'da Muhammed Bouazizi isimli Tunuslu bir gencin yolsuzluk, adaletsizlik ve kötü yaşam koşullarına tepki olarak kendisini yakmasını takiben, önce Tunus'ta ortaya çıkan ve kısa sürede Mısır, Ürdün, Yemen, Cezayir, Libya, Bahreyn, Suriye gibi ülkelere de yayılan toplumsal olaylar kastedilmektedir (Çakı, 2011; 125). Tüm bu ülkelerde değişen yoğunlukta da olsa askerle yüzleşmeler yaşanmıştır. Çoğu ülkede yeni yönetimler göreve gelmiş, siyasi, sosyal ve ekonomik reformlar gerçekleştirilmiştir. Arap Baharı halk hareketinin en son ve en uzun soluklu olanı Suriye'de yaşanmıştır/yaşanmaktadır (Yeltin, 2018; 202).

Arap Baharı, Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan haklarına sahip olma düşünceleri etrafında bir bütün haline gelip otoriter rejime karşı toplum taleplerinin dışavurumudur. Libya, Tunus ve Mısır'a benzeyen Suriye'nin devlet ve siyasal süreçlerin lider tekeliyle karakterize olan yönetim sistemleri, siyasal süreçte ve iktidarı elde etmede halkın katılımını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştı (Bhardwaj, 2012; 85). Arap toplumlarında (Mısır, Tunus, Libya, Suriye, Cezayir, Ürdün) bu toplumsal hareketlerin öncesinde gelir dağılımındaki adaletsizlik üst noktalara tırmanmıştır. Arap coğrafyasında isyanlar domino taşı etkisi yaratmış; Tunus'ta başlayan protestolar ve özgürlük hareketleri Mısır'ı, Libya'yı, Fas'ı, Cezayir'i, Ürdün'ü ve nihayetinde, etkisini yoğun biçimde hissettiğimiz, Suriye'yi derinden etkilemiştir.

Suriye'de olayların nasıl patlak verdiği konusuna geldiğimizde, 2011 yılı Mart ayının başında başlayan barışçıl gösterilere karşı güvenlik güçlerinin sert müdahalesi, ülkede çok sayıda insanın hayatını kaybettiği bir iç savaşa ve kaosa yol açmıştır. Olayların fitilini ateşleyen ilk etken ise, ülkenin güneyindeki Dera kentinde, iki gencin duvar yazıları sebebiyle tutuklanması sonrasında ortaya çıkmıştır (Karkin ve Yazıcı, 2015; 206). Bu olay neticesinde Arap Baharı eylemlerinin de etkisiyle Suriye halkı patlama noktasına gelmiştir.

Bu tarihlerde Suriye halkı, otoriter baskıcı dikta rejimine karşı demokrasi, hak ve özgürlük arayışındaydı. Suriye'de şiddet, kaos ve istikrarsızlığın asıl nedeni, hükümetin toplumsal değişime olan taleplere şiddetle direnme arzusunun var olması olarak açıklanabilir (Şen, 2013; 57).

Suriye lideri Beşar Esed'in protestolar karşısında baskın çıkması, ülke içindeki gerginliği daha da artırmıştır. Dolayısıyla ülke içerisinde iki farklı görüşü temsil eden; Esed yanlıları ve muhalifler arasında çatışma ortamı ortaya çıkmıştır. Hükümet, muhalefetin ordu tarafından imha edilecek İslami isyancılar olduğunu iddia etmiş; muhalifler ise rejimin arkaik işlev bozuklukları yaşadığını ve ülke ekonomisinin kalbinin durduğunu belirtmiştir. Sonuç kanlı bir çıkmaz olmuştur.⁸

Suriye'de muhalif kesimlerin örgütlenmesinde iletişim-ulaşım teknolojilerinin ve internet ağlarının önemi büyük olmuştur. Muhalif halk kısa sürede etkin biçimde örgütlenme gerçekleştirmiştir.

Suriye'deki Arap Baharı hareketinin siyasi kriz yüzünün ülkedeki iç savaş yansımaları; ülke vatandaşlarının kendi hayatlarından endişe etmelerinden dolayı komşu ülkelere, en başta Türkiye'ye zorunlu göçüne sebebiyet vermiştir. Bir Arap ülkesi olmamasına rağmen diğer Arap ülkeleri yerine kendilerini daha güvende hissettikleri Türkiye'ye yönelmişlerdir. Bu durum Türkiye'nin sosyo-ekonomik, kültürel, insan hak ve özgürlükleri ile hayat kalitesi açısından diğer çevre ve Arap ülkelerine nazaran daha tercih edilir konumda olmasıyla ilişkilidir (Khalaf ve Ilgar, 2017; 46). Dünya Bankası 2015 istatistiklerine göre, Dünya genelinde 11 milyondan fazla Suriyeli yerinden edilmiş durumdadır. 4 milyonu aşkın Suriyeli, komşu ülkelerde mülteci konumundadır (Ay, 2015; 5). Bu sayının 2019 yılı itibariyle hızlı bir şekilde arttığı, sadece Türkiye'de 4 milyona yakın Suriyelinin yaşadığı görülmektedir.

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşının, komşu ülkeler üzerinde önemli etkileri olmuştur. Ülkemizin Suriye'ye komşu olması ve açık kapı politikası uygulamasıyla birlikte binlerce Suriyeli, yaşanan iç savaştan dolayı Türkiye'ye zorunlu göç hareketinde bulunmuştur.

2.2. Suriyeli Göçmenlere Yönelik İstatistik Bilgiler

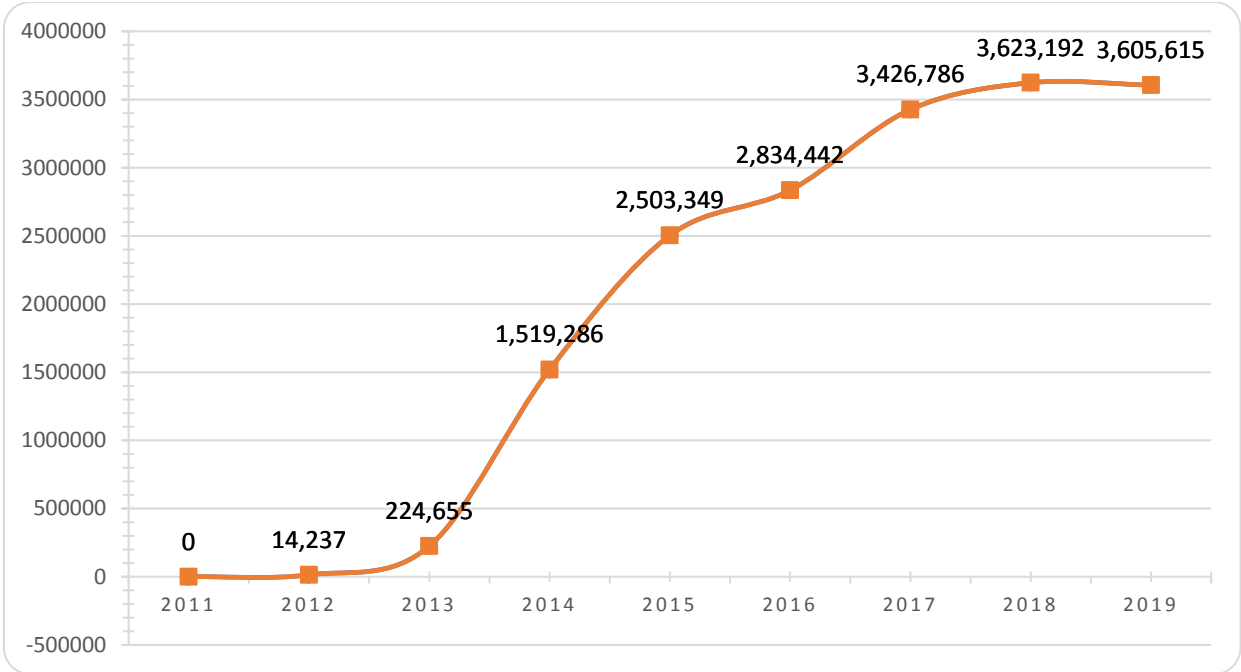
2011 yılından günümüze kadar olan dönemde Türkiye; Suriye'den sayıca en fazla kitleye ev sahipliği yapan ülkedir. Türkiye, 11 Ekim 2018 tarihi itibariyle dünya üzerinde Suriyeli göçmenlerin %63,5 ine ev sahipliği yaparak birinci sırada bulunmaktadır. Türkiye 3.585.738 Suriyeli vatandaşa ev sahipliği yaparken, Lübnan 976 bin kişiye, Ürdün 671 bin kişiye Irak 250 bin kişiye, Mısır 131 bin kişiye ev sahipliği yapmaktadır.⁹

Suriye göç hareketi, ilk olarak 29 Nisan 2011 yılında Hatay'ın Yayladağı ilçesine giriş yapan 252 kişiyle başlamıştır. Suriyeliler göç hareketine başladıklarında analistlerin bir kısmı

⁸ ("The Arab Spring country by country",2011) <https://www.thenational.ae/world/the-arab-spring-country-by-country-1.401358> (erişim tarihi: 12 Aralık 2018)

⁹ ("Situation Syria Regional Refugee Response", 2019) <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (erişim tarihi: 01 Aralık 2018).

göçün geçici nitelikte olduğunu dolayısıyla kitlenin geri döneceğini beyan etseler de gelen noktada göçün kalıcı olduğuna dair görüşler artmıştır (ORSAM, 2015; 9). Buna ilaveten Türkiye vatandaşlarınca Suriyelilerin kalıcı olduğuna dair algı giderek artmaktadır (WelCommunities, 2018; 66).

Şekil 2.1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak; (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, 2019) http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (erişim tarihi: 15 Aralık 2018)

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nden alınan verilere göre; 2011 yılı sonrasında başlayan göç akımı, 2018 yılına gelindiğinde büyük bir artışla ilerlemiştir. Grafikte, özellikle 2013-15 yılları arasında Suriyeli göçmen sayısının keskin bir artış yaşadığı görülmektedir. 2017-18 yılları arasında ise Suriyeli göçmenlerin sayısındaki artış nispeten yavaşlamıştır. Suriyeli vatandaşların yaş ve cinsiyet grafiğine baktığımızda erkeklerin sayısının kısmen daha yüksek olduğunu ancak yaş bazında gençlerin sayısının yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Tablo 2.1. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.953.784	1.651.831	3.605.615
0-4	260.200	243.109	503.309
5-9	255.570	240.596	496.166
10-14	199.820	185.332	385.152
15-18	148.235	122.519	270.754
19-24	317.281	227.969	545.250
25-29	205.693	146.297	351.990
30-34	170.124	124.631	294.755
35-39	120.436	94.856	215.292
40-44	79.612	70.148	149.760
45-49	58.974	55.986	114.960
50-54	47.698	45.556	93.254
55-59	33.200	33.477	66.677
60-64	23.220	23.898	47.118
65-69	15.303	15.897	31.200
70-74	8.650	9.287	17.937
75-79	4.835	6.016	10.851
80-84	2.677	3.336	6.013
85-89	1.472	1.930	3.402
90+	784	991	1.775

Kaynak: (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, 2019) http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (erişim tarihi: 15 Aralık 2018).

Yaş ve cinsiyet grafiğine göre Türkiye içerisinde geçici koruma kapsamında ikamet eden Suriyeli vatandaşların genellikle 0-29 yaş aralığında (%70,79) yoğunlaştığını görmekteyiz. Özellikle dikkat çeken durum; Suriye savaşı patlak verdikten sonra dünyaya gelen 0-4 yaş aralığındaki çocuk sayısının yüksekliğidir. 24 yaşından sonra Suriyeli vatandaşların yaşları yükseldikçe ülke içerisinde bulunan kişilerin sayısının azalmakta olduğu görülmektedir. Ayrıca grafikte erkeklerin sayısının kadınların sayısından 306 bin kişi (%10) kadar fazla olduğu görülmektedir. Erkek sayısının fazla olması (%55) ve çalışma çağındaki nüfusun ve potansiyel nüfus sayısının (0-18 yaş) yüksek olması, ülkemiz için hem olumlu hem olumsuz durumlara dönüşebilmektedir. Suriyeli vatandaşların çoğunlukla ülke içerisinde kalıcı olacağı düşünüldüğü için işgücü piyasasına entegrasyonuna yönelik uygun politikalar yapılması gerekmektedir. Potansiyel işgücü doğru ve akılcı politikalarla kullanıldığında Türkiye ekonomisi açısından olumlu etkiler yaratabilecektir. Aksi takdirde gerekli politikaların uygulanmamasının, yoğunlukta olan aktif nüfusun ülkemiz işgücü piyasasını olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.

Suriyeli göçmenler ülke sınırimızdan içeri girdiğinde ilk olarak geçici barınma merkezlerinde konaklamıştır. Türkiye'nin mülteci kamplarının çoğu dünyanın en iyileri arasındadır. Kamplar iyi şartlarda yönetilmekte ve kamplarda yollar, okullar ve dükkanlar

bulunmaktadır (Kayalı vd., 2016;15). Her birimde mutfak, yatak odası, televizyon ve çamaşır makinesi bulunmaktadır. Kampta ayrıca bir okul, hastane ve bir süpermarket bulunmaktadır.¹⁰ Ancak bu durum Suriyeli göçmenlerin kamplarda kalıcı yerleşmesinde yeterli etki oluşturmamıştır. Kamplar kalite olarak yüksek donanıma sahip olsa da ikamet sayısı olarak kısıtlı durumdadır.

Göçmenler başlarda yoğun olarak geçici koruma merkezlerinde ikamet etse de ilerleyen zamanlarda birtakım nedenlerden dolayı (aile büyüklüğü, gelir elde edememe, bağımsız olma isteği, imkanların yetersizliği vb.) çeşitli illere doğru yayılmışlardır.

	Sayı	Yüzde
Geçici Barınma Merkezlerinde Kalanlar	136.880	4,4
Geçici Barınma Merkezleri Dışında Kalanlar	3.468.735	95,6
Toplam	3.605.615	100

Şekil 2.2. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler

Kaynak; (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, 2019) http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (erişim tarihi: 15 Aralık 2018).

Geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden göçmenlerin yoğun olduğu görülmektedir. Barınma merkezlerinde dışında kalanların oranı; Suriyeli göçmenlerin %95’ine tekabül etmektedir. Barınma merkezleri, Suriyeli vatandaşların ülke içerisine giriş yapmaları için ön ayak olmuştur. Ülkemize giriş yapan Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin yoğunluğu illere göre dağılımı Tablo 2.2’de verilmektedir.

Tablo 2.2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Bazı İllere Göre Dağılımı

İller	Kayıt Edilen	Nüfus	İl Nüfusuna Oranı (%)
Gaziantep	429.302	2.028.563	21,16
İstanbul	548.483	15.067.724	3,64
Kilis	115.172	142.541	80,80
Şanlıurfa	444.923	2.035.809	21,85
Hatay	430.357	1.609.856	26,73

Kaynak; (“İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, 2019) http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (erişim tarihi: 15 Aralık 2018).

Suriyeli göçmenlerin Türkiye nüfusuna oranının %4,44 olduğu görülmektedir. Bu oranın büyük kısmı 3-4 yıl gibi kısa bir süre içerisinde ülke nüfusuna dahil olmuştur. Bu artış oranı sosyal ve ekonomik anlamda önemli ve ani bir gelişmedir. Türkiye, dünya üzerinde en çok Suriyeli göçmen barındıran ülke konumundadır. Suriyeli vatandaşların en çok tercih ettiği bölgeler Marmara, Güneydoğu Anadolu ve kısmen de Akdeniz bölgesi olmuştur. Suriyeli göçmenler genel

¹⁰ (“Turkey is taking care of refugees, but failing to integrate them - The new neighbours”, 2017) <https://www.economist.com/europe/2017/06/29/turkey-is-taking-care-of-refugees-but-failing-to-integrate-them> (erişim tarihi: 13 Kasım 2018).

anlamda ülkelerine yakın bölgeleri tercih ettikleri gibi yaşamlarını idame ettirebilmeleri için çalışma koşullarının elverişli olduğu illeri de tercih etmişlerdir. Sayıca en çok tercih edilen İstanbul olmuştur. Bunun nedeni; ilişkiler ağı, elverişli çalışma ortamları ve Avrupa'ya transit geçiş düşünceleri gibi etkenlerdir. Yüzdesel olarak baktığımızda Kilis ili, nüfusa oranla %92 gibi bir Suriyeli göçmen barındırmaktadır. Çalışmamız özelinde inceleyeceğimiz il olan Hatay, hem sayıca (438.649) hem de yüzdesel olarak (27.85) yüksek oranda Suriyeli göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır. Hatay'ın iş olanaklarının yüksek olması, Arap kökenli vatandaşların yoğun olarak yaşaması ve Suriye'ye yakınlığı, göçmenlerin bu şehre gelmesindeki çekici faktörlerden bazılarıdır. Hatay ilinde yaşayan Suriyeli vatandaşların gerek işgücü piyasasına girişleri gerekse iş kurarak piyasaya dahil olmaları konumuz açısından önem arz etmektedir. Bu kapsamda Suriyeli göçmenlerin ülke içerisinde hukuki statülerini ve özellikle piyasaya girişlerinde etkin rol oynayan geçici koruma kanunu incelememiz gerekmektedir.

2.3. Suriyeli Göçmenlerin Hukuki Statüsü

Türkiye'de göçmenlere yönelik birçok kanun ve yönetmelik çıkarılmıştır. Bu kısımda öncelikle temel kanun ve yönetmeliklere yönelik bilgiler verildikten sonra Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Statüsü üzerinde durulmaktadır.

Göçmenlere yönelik politikaların hukuki zemine oturması bakımından İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi önem arz etmektedir. Beyanname'nin 14. Maddesinin 1. Fıkrası, "Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir" şeklinde bir beyan ortaya koyar ve bu hüküm iltica hakkının insan hak ve özgürlüklerinden biri olduğunu hükme bağlar (Güngör, 2017; 47). Daha sonra Cenevre Sözleşmesi ve New York Protokolü'yle birlikte göçmenlere yönelik haklarda genişlemeler yaşanmıştır.

Türkiye, Cenevre Sözleşmesine tabi olan ülkelerden biridir. Sözleşmeye göre; 1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hâdiseler neticesinde ve ırkı, dini, tabiiyeti, muayyen bir içtimai gruba mensubiyeti veya siyasi kanaatleri yüzünden takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu devletin ülkesi dışında ve işbu devletin himayesinden istifade edemeyen veya bahis konusu korkuya binaen istifade etmek istemeyen, yahut tabiiyeti yoksa ve bu gibi hâdiseler neticesinde evvelce mütadene ikamet ettiği memleket dışında bulunuyorsa oraya dönemeyen veya mezkûr korkuya binaen dönmek istemeyen her şahıs, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserinin himayesini talebede bilir (T.C. Kurucu Meclisi ve Dışişleri Komisyonu, 1961). Dolayısıyla imzalanan antlaşma neticesinde; baskı, zulüm ve işkenceye uğrayan ve zorunlu şekilde ülkesini terk edip Türkiye'ye sığınmak isteyen göçmenlerin zorla geri gönderilmesi engellenmiştir.

Türkiye’de göç ve göçmenlerle ilgili hususları düzenleyen en eski kanunlardan biri 1934 tarihli 2510 sayılı İskân Kanunu’dur. 2006’da çeşitli değişiklikler ve düzenlemelerle yürürlüğe giren 5543 sayılı İskân Kanunu’na göre göçmen kabulünün tanımı şu şekildedir; Türkiye’de yerleşmek isteyen Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne bağlı bulunan kişilerden, Türk uyruklu ve Türkiye’deki birinci veya ikinci derecede bir yakını tarafından referans verilen veya buldukları ülkedeki konsolosluk temsilciliklerimize müracaat eden ve bu Kanun hükümlerine göre Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarınca yapılacak incelemelerden sonra uygun görülerek serbest göçmen vizesi alanlar, Hükümetten hiçbir iskân yardımı istememeleri şartıyla İçişleri Bakanlığınca serbest göçmen olarak kabul edilirler (İskân Kanunu, 2006). Bu kanuna göre Türk soyu ve kültürel bağlar göçmenlik tanımı için önemlidir.

İltica alanında ilk ve önemli bir yönetmelik olan 1994 Yönetmeliği de yine göç ve göçmenlere dair önemli düzenlemeler getirmektedir. Bu Yönetmelik, yasal veya yasal olmayan yollardan ülkemize gelerek münferiden iltica etmek isteyen veya başka ülkelere iltica etmek üzere izin talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar ve olabilecek nüfus hareketlerine karşı alınacak tedbirleri, yapılacak işlemleri, müracaat, karar ve işbirliği yapacak makamlar ile bunların görevlerini ve yabancıların tabi olacakları esasları kapsar.¹¹

2.3.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

2012 ve sonraki yıllarda Suriyeli göçmenlerin ülkemize kitlesel ve zorunlu göç hareketi, bu alana yönelik yeni bir kanunu gerekli kılmıştır. 2013 yılında çıkarılan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, konumuz açısından önemlidir. Bu Kanun, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye’ye gelen yabancılar için acil olarak sağlanacak geçici korumayı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını kapsar (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Görüldüğü üzere bu kanunda zorunlu şekilde sığınan göçmenlere yönelik geri gönderme yasağı uygulanmaktadır. Yine

¹¹ (“Türkiyeye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, 1994) <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeliği.pdf> (erişim tarihi: 15 Kasım 2018).

bu kanunun üçüncü kısım birinci bölümünde mülteci, şartlı mülteci ve ikincil korunanlara yönelik tanımlamalar yapılmıştır. Kanuna göre; Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Kanunun mülteci tanımında bariz bir şekilde Avrupa ülkelerine yönelik coğrafi sınırlamanın yapıldığı görülmektedir. Avrupa ülkelerinde çıkabilecek zorunlu göç hareketiyle birlikte ülkemize sığınan göçmenler mülteci statüsünde yer almaktadır.

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Burada önemli noktalar; kişilerin zorunlu şekilde göç hareketinde bulunması, Avrupa ülkeleri dışında yer alan bölgeler şeklinde sınırlamanın yapılması ve geçicilik kavramının ön plana çıkması olmuştur.

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Kişilerin ikincil koruma statüsüne alınmasında da zorunlu göç hareketi yine ön plandadır.

Suriyeli göçmenler Geçici Koruma Statüsü’ne alınana kadar olan dönemde (2011-14 yılları) misafir kavramı çerçevesinde ele alınmıştır. Daha sonra Geçici Koruma Yönetmeliği ile bu kanuna tabi oldukları belirtilmiş, hak ve yükümlülükleri genişletilmiştir.

2.3.2. Geçici Koruma Yönetmeliği

AÇSGB'nin açıkladığı istatistiki verilere göre Suriyeli çalışanlara yönelik verilen çalışma izinleri sayısı; 2011 yılında 118, 2012 yılında 220, 2013 yılında 794, 2014 yılında 2541, 2015 yılında 4019, 2016 yılında 7053 ve son olarak 2017 yılında ise 20970 kişi olmuştur. Suriye iç savaşının çıkmasının ardından günümüze kadar olan dönemde, çalışma iznine başvuran ve hak kazanan Suriyelilerin sayısı hızla artmıştır.¹² 4 milyona yakın Suriyeli göçmen Türkiye'de yaşamasına karşın çalışma iznini alanların sayıları çok kısıtlı kalmıştır. Dolayısıyla Suriyeli vatandaşların büyük çoğunluğunun çalışma izni almadan Geçici Koruma Yönetmeliğine tabi olarak çalıştığı görülmektedir.

Suriyeli göçmenlerin ülke içerisindeki sayıları göz önüne alındığında toplumsal düzenin sürekliliği için yeni yasa ve yönetmeliklerin çıkarılması zorunlu hale gelmiştir. Suriyeli göçmenleri temel alarak 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun çıkarılmasına ilaveten bu kanuna ait 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

Geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Bu Yönetmeliğin amacı; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan, 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91 inci maddesi çerçevesinde, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemektir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Yönetmeliğin 5. maddesine göre bu yönetmelik kapsamındaki yabancıların Türkiye'ye giriş yaparken yetkili birimler tarafından tespit edilmeleri veya makul bir süre içinde kendiliğinden yetkili birimlere kayıt yaptırmak üzere başvurmaları halinde, Türkiye'ye yasa dışı girişleri veya Türkiye'de yasa dışı bulunuşlarından dolayı idari para cezası uygulanmaz ibaresi yer almaktadır. 17. maddenin 2. bendinde ise bu duruma yönelik sınır kapılarına veya sınır geçiş yerlerine belgesiz veya geçersiz belgeyle geçici koruma amacıyla gelen yabancıların girişlerine valiliklerce izin

¹² (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2017b)

<https://www.ailevecalisma.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/> (erişim tarihi: 17 Nisan 2019).

verilebilir, hükmü yer almaktadır. Anlaşıldığı üzere Suriyeli göçmenler, yasadışı yollarla düzensiz biçimde ülkemize giriş yapsa dahi ülke içerisinde kaydı tutulduğu müddetçe Geçici Koruma Yönetmeliği'ne tabii şekilde hayatlarını sürdürmektedirler. Göçmenlerin fotoğraf, parmak izi vb. verileri alınmakta ve akabinde resmi kurumlara bildirilmektedir.

Yönetmeliğin 25. maddesinde göçmenlerin ülkede kalışına yönelik beyan bulunmaktadır. Geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye'de kalış hakkı sağlamaktadır. Ancak bu belge Kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz, süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmaz ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz. Dolayısıyla kimlik belgesi ülkede geçici ikamet izni sağlamakta ancak kalıcı bir durum yaratmamaktadır. Buna ilaveten uzun vadede kalıcı ikamete geçiş hakkını yaratmadığı bildirilmiştir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 42. maddesinde bu durum belirtilmiştir. Yabancıların ikamet izni alabilmesi için sekiz yıl aralıksız ikamet etmesi gerektiği ve mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmadığı bildirilmiştir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Yönetmelik kapsamında uzun süreli ikamet izin hakkı verilmemesine rağmen göçmenlerin mevcut şartlar altında geri gönderilmemesine yönelik madde de mevcuttur. Yönetmelik kapsamında 6. maddede göçmenlerin tehdit unsurunun varlığı mevcut olan bölgelere geri gönderilmesine yönelik yasak bulunduğu belirtilmiştir. Buna ilaveten terör eylemlerinde bulunan ve tehdit oluşturulabilecek kişilerin de geçici koruma kapsamına alınması yasaklanmıştır.

Geçici korunanların;

- a) Kendi isteğiyle Türkiye'den ayrılması,
- b) Üçüncü bir ülkenin korumasından faydalanması,
- c) Üçüncü bir ülkeye insani nedenler veya yeniden yerleştirme kapsamında kabul edilmesi ya da üçüncü bir ülkeye çıkış yapması,

ç) Ölmesi, hallerinde geçici koruma bireysel olarak sona erer (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Yönetmeliğin altıncı bölümünde geçici korunanlara yönelik elde edilen sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve tercümanlık gibi hizmetlere yönelik açıklamalar yapılmıştır.

Araştırmamız kapsamında, geçici korumayı elde eden yabancıların çalışma izinleri de önemli hususlardan biridir. Uluslararası İşgücü Kanununun 17. Md. 6458 sayılı Kanun uyarınca uluslararası koruma talebinde bulunan ve henüz başvurusu hakkında son karar verilmemiş veya şartlı mülteci yabancılar; uluslararası koruma başvurusu tarihinden, geçici koruma sağlanan yabancılar ise geçici koruma kimlik belgesinin düzenlendiği tarihten altı ay sonra çalışma izni veya

çalışma izni muafiyeti almak için başvurabileceği belirtilmiştir (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 2016). Bu duruma ek olarak turizm sektöründe Suriyeli göçmenlerin çalışması yasaklanırken; eğitim ve sağlık gibi alanlarda çalışabilmeleri için ilgili bakanlıklardan izin almaları gereklidir (Kutlu, 2015; 7).

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik 4. maddede, geçici koruma sağlanan yabancıların çalışma izni olmaksızın Türkiye’de çalışamayacağı ve çalıştırılmasının yasak olduğu belirtilmiştir (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016). Çalışma izni alamayan göçmenlerin çalışması ve çalıştırılması ekonomik ve toplumsal sorunları beraberinde getirebilmektedir. Haksız rekabetin önüne geçilebilmesi ve toplumsal adaletsizliklerin önlenmesi için bu madde önem arz etmektedir.

Aynı yönetmeliğin 5. maddesinde çalışma izni başvurusu ve muafiyetine yönelik şartlar belirtilmiştir. Maddeye göre, geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunabilir. Çalışma izni başvuruları, geçici koruma sağlanan yabancıları çalıştıracak işveren tarafından e-Devlet Kapısı üzerinden yapılır. Yönetmeliğe göre çalışma izninden muaf olan meslekler de mevcuttur. Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni muafiyeti kapsamındadır. Çalışma izni muafiyeti başvuruları, geçici koruma sağlanan il valiliğine yapılır. Bu başvurular, ilgili valilik tarafından Bakanlığa bildirilir (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016).

Çalışma izninin başvurulduğu yere yönelik istihdam kotası da konulmuştur. Çalışma iznine başvuru alan işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemeyeceği ve toplam çalışan sayısı ondan az olan işyerlerinde, en fazla bir geçici koruma sağlanan yabancıya izin verileceği belirtilmiştir (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016). Çalışma iznine sahip olan göçmenlere ise asgari ücretin altında ücret ödenemeyeceği yönetmeliğin 10. maddesinde belirtilmiştir. İşverenlerin çalışma izin belgesi olmaksızın çalıştırmasının en büyük nedeni asgari ücret sınırlaması olduğu gibi izin harç tutarı olmuştur. Yabancılar için 1 yıllık tutarı 615,20 TL iken geçici koruma statüsünde yer alan göçmenler için ise 228,90 TL tutarındadır. Bu duruma ek olarak 72 TL tutarında değerli kağıt bedeli ödenmektedir.¹³

İşverenler hem daha düşük ücretlerde çalıştırmak hem de sayılan bedelleri ödememek için kaçak işçi çalıştırma eğilimine yönelmişlerdir. Bu durum ülkenin sosyal ve ekonomik faktörlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

¹³ (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019)
<http://www.ailevecalisma.gov.tr/ui/gm/duyurular/020119-nolu-duyuru/> (erişim tarihi: 14 Nisan 2019).

Bu duruma ilaveten göçmenlere çalışma izinlerinin resmî kurumlarca geç verilmesi birçok göçmeni izin almaktan caydırmaktadır. Özellikle son zamanlarda çalışma izninin gereksiz detaylarla iptal edilmesi ve çalışma izni başvurusunun sonuçlanmasının uzun sürmesi, nitelikli yabancı işgücünün ülke içerisinde üretim yapmasının önüne geçecektir (Başbuğ, 2017; 148).

Suriyeli göçmenlerin Türkiye işgücü piyasasına girişinde en önemli olgulardan birinin eğitim olduğu görülmektedir. Bunların başında dil eğitimi, mesleki eğitimler ve temel eğitim gelmektedir. Bu durum kişilerin işgücü piyasasına uyumu, kolay iş bulabilmesi ve daha rahat hareket edebilmesi için önemlidir.

2.4. Suriyeli Göçmenlere Yönelik Eğitim Hizmetleri ve Önemi

Eğitim hakkı, temel insan haklarının başında yer almaktadır. Göçmenlerin sığındıkları ülkeler, çocuklara eğitim sağlama zorunluluğu getirirse de, bu durum çeşitli sorunlar ortaya çıkarmaktadır (Mitchell ve Fukuda-Parr, 2014; 4). Türkiye’de çoğunluk Suriyeli olmak üzere yaklaşık 4 milyon göçmen yaşamakta ve yarısına yakınının eğitim çağında olduğu görülmektedir. Suriyeli göçmenler, eğitim ve öğretim konusunda çeşitli zorluklar yaşayan göçmen topluluklarından biridir.

Tablo 2.3. Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Kamp İçi Sayı	Kamp İçi %	Kamp Dışı Sayı	Kamp Dışı %	Toplam Sayı	Toplam %
Okur Yazar Değil	96	9,3	2.028	24,7	2.124	23,0
Okur Yazar	112	10,9	1.223	14,9	1.335	14,5
İlkokul	323	31,4	2.075	25,3	2.398	26,0
Ortaokul	234	22,7	1.223	14,9	1.457	15,8
Lise	158	15,4	990	12,1	1.148	12,4
Üniv. ve Üzeri	106	10,3	667	8,1	773	8,4
Toplam	1.029	100	8.206	100	9.235	100,0

Kaynak; T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2017

Eğitimsizlik; sosyolojik, psikolojik ve dil problemi yaşayan göçmenler için büyük sorun teşkil etmektedir. Eğitim oranının çok düşük seviyede olması göçmenlerin işgücü piyasasına girişini giderek zorlaşmaktadır. Bunun neticesinde göçmenler ucuz, kayıt dışı ve ağır çalışma koşulları gerektiren işlere yönelmek zorunda kalmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planında, Strateji 7’de “Mülteciler, geçici koruma altındaki yabancılar veya vatansız olarak yurdumuzda bulunanların da buldukları sürece eğitim görmelerini sağlamak üzere bu öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonunun sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.” ifadesi; Strateji 8’de ise “Mülteciler, geçici koruma

altındaki yabancılar veya vatansız olarak yurdumuzda bulunanların denklik işlemlerinde yaşanan sorunların giderilmesi ve bu alanda eğitime ilişkin yaşanan genel sıkıntıların bertaraf edilmesi için uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde çalışmalar yapılacaktır.” ifadesi yer almaktadır (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2018). Göçmenlerin eğitim sistemine entegrasyonu ve eğitilmiş bireylerin denkliklerinin kabulü, ülke kalkınması için önemli bir konuyu teşkil etmektedir. Hem eğitim kalitesi sorgulanmış hem de kurumların göçmenlere erişimi konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Bu kapsamda Suriyeli göçmenlere kamp içinde ve kamp dışında olmak üzere iki kategoride eğitim verilmiştir. Geçici eğitim merkezleri, sivil toplum kuruluşları, devlet okullarına ve özel okullara bu kapsamda önemli görevler düşmektedir. AFAD barınma merkezlerinde 80.742 bin çocuğa eğitim verilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı iş birliğiyle atılan adımlar neticesinde, anaokulundan lise son sınıfa kadar toplam 508.846 bin göçmen çocuğun sokaklardan alınarak okula devam etmeleri sağlanmıştır (AFAD, 2017). Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2017 yılında açıkladığı verilerine göre 404 geçici eğitim merkezinde, eğitim-öğretim faaliyetlerini yürüten 13.178 Suriyeli gönüllü eğitimci vardır. GEM'lerin 228'i doğrudan MEB tarafından, 46'sı AFAD, 84'ü kiralık binalarda, 11'i belediyeler, 20'si diğer kamu kurumları ve 152'i STK'lar tarafından yönetilmektedir (Güngör, 2017; 57).

Tahmini verilere göre Ocak 2019 itibarıyla okula kayıtlı olan 645 bin çocuğa karşı, yaklaşık 400 bin çocuk hala okul dışındadır. Türk okullarına ya da GEM'lere kayıt olabilmenin şartları; resmi makamlara kayıt olunması, ikamet izin belgesine ve geçici koruma kimlik belgesine ya da yabancı tanıtma kartına sahip olmaktır (Akpınar, 2017; 20). Ancak kamp dışındaki kayıt dışı göçmen nüfusun fazlalığı, eğitimin tabana erişimini zorlaştırmaktadır. Oranlamada çoğunluk olarak eğitime erişim sağlansa da hali hazırda çok sayıda göçmene yönelik eğitim imkanının açıkta kaldığı görülmektedir.

Kayalı vd.'nin (2016; 9) yaptığı bir araştırmada, Suriyeli çocuklar İstanbul'a geldiklerinde genellikle birkaç yıldır okullarından uzak kalmış bulunmaktadır. Hali hazırda eğitimlerinden geri kalmanın getirdiği eşitsizlik ile Türk okullarında yaşadıkları dil sorunu göçmenlerin algılarında olumsuz bir boyut yaratmaktadır. Göçmenlere yönelik ilk eğitim çalışmaları çadır kentlerde yapılmış ancak oranlamada az kişinin barınması göz önüne alındığında, kapsam bakımından yetersiz olduğu görülmüştür. Bu duruma ilaveten eğitilmiş göçmenlere mesleki denklik verilmesindeki zorluklar bu gruptaki göçmenlerde gözlerin Batı'ya çevrilmesine neden olmuştur. Karşılaştıkları kötü yaşam koşulları nedeniyle, Türkiye'deki Suriyeli gençlerin ana tartışma konusu Batı dünyası ve avantajlarıdır. Suriyeli gençler, Türkiye'yi çoğunlukla bir geçiş bölgesi olarak görmekte ve sık sık bir vaat ülkesi olarak Avrupa'ya geçmeyi hayal etmektedirler. Sonuç olarak Suriyeli göçmenlerin kayıp nesiller olarak yetişmemesi, sosyal düzeni sekteye uğratmaması, ülke

içerisinde yaşamlarını idare ettirmesi ve ülke ekonomisine katkıda bulunması için eğitim programlarının tabana yayılarak kaliteli bir şekilde sunulması sağlanmalıdır (Friends of Europe, 2018). Göçmen çocuklara ve göçmen işçilere yönelik çalışmalar neticesinde; temel, mesleki ve dil eğitimlerinin verilmesi Suriyelilerin sosyo-ekonomik yapıyla bütünleşmesini sağlayacaktır.

2.5. Suriyeli Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Katılımı ve Etkileri

Suriyeli göçmenlerin çalışma yaşamına katılımı, çalışmamızın araştırma konusunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda Suriyelilerin hem işçi hem de iş kurarak dahil oldukları süreçler gözlemlenmeye çalışılmıştır. Çalışma çağındaki Suriyelilerin fazlalığı çalışma yaşamına katılımın önemini daha da ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda Suriyeli göçmenlerin kendilerinin ve ailelerinin yaşamlarını idame ettirebilmeleri, çalışma yaşamına katılımı ön plana çıkarmaktadır. Geçici koruma kanunuyla birlikte Suriyelilerin bazı sektörlerde belirli şartlarda çalışma izni aldığını daha önceden belirtmiştik. Ancak göçmenlerin sayısının fazlalığı şartları zorlaştırmaktadır. Çalışma izni ile ilgili düzenleme mevcut olmasına rağmen, ulusal ve yerel aktörlerin uygulamadaki kapasitelerinin daha da güçlendirilmesine ihtiyaç vardır.¹⁴ Suriyeliler sık sık Türkiye'de yasal olarak çalışmalarına izin verecek ikamet veya çalışma izinlerinden yoksun olduklarından ve resmi bir gelir kaynakları olmadığından özellikle tarım ve inşaat sektöründe çok zor koşullarda çalışmayı kabul etmektedirler (Fair Wear Foundation, 2016). Dolayısıyla sayıca fazla olan Suriyeliler Türkiye ekonomisini bu anlamda etkilemiştir.

2.5.1. Suriyeli Göçmenlerin Girişimciliği

İşgücü piyasasında göçmen işçilerin yanı sıra göçmen girişimcilerin rolü de ülke ekonomileri için önem arz etmektedir. Göçmen girişimciliğinin en önemli etkisi, diğer göçmen gruplarındaki işsizlik durumunu çözüme oynadığı roldür (Afewerki, 2015; 16). Göçmen işletme sahipleri, yerliler ve göçmenler için istihdam olanakları yaratabilmektedirler (Vinogradov ve Isaksen, 2008; 6).

Göçmen girişimciler ile ev sahibi ülkeler arasında kurulan pazar bağları, ülkeler arası ekonomik bağlantıları güçlendirmekte ve birbirlerine pazar yaratmaktadır. Bu durum göçmenleri kitlelere hitap eden işletmeler yerine düşük vasıflı KOBİ'lere yönlendirmektedir.

Niteliklerin tanınması, kapsamlı eğitim ve entegrasyon desteğine erişimin geliştirilmesi, işgücü piyasasına erişimin önündeki engellerin kaldırılmasında kilit öneme sahiptir. Nitekim, ev sahibi ülke dilinin bilgisi, işgücü piyasası sonuçlarının çok güçlü bir belirleyicisidir; başlangıç

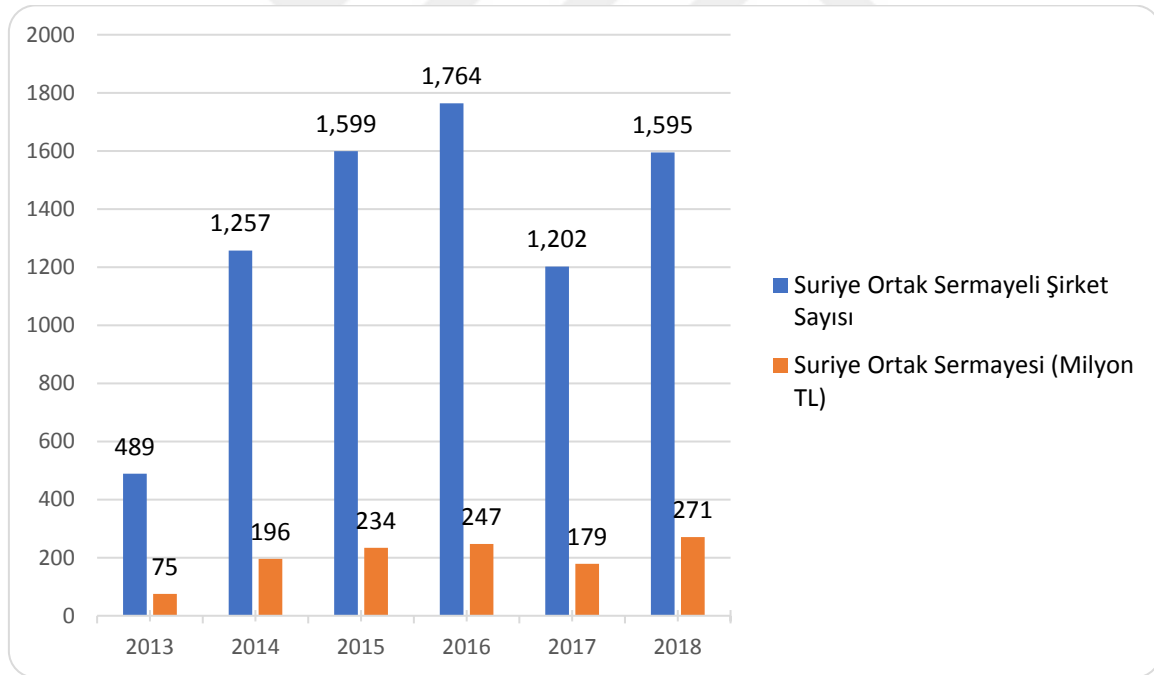
¹⁴ ("3RP | Regional Refugee ve Resilience Plan", 2017) <http://www.3rpsyriacrisis.org/> (erişim tarihi: 22 Mayıs 2019).

seviyesinden orta düzeyde bir dil bilgisine geçiş, mültecilerin istihdam oranını iki katına çıkarmaktadır (Tanay ve Peschner, 2017; 1)

Göçmenlerin hem işçi hem işveren olarak çalışma yaşamına girişiyle birlikte ev sahibi ülkenin işçi ve işverenleri arasında farklar oluşmaktadır. Ev sahibi ülkeler, yerlilerin çalışmak istemediği kötü ve ağır çalışma koşulları gerektiren yerlerde istihdam imkanı sunmaktadır. Göçmenlerin güvencesiz çalışma koşullarında istihdam edilmesine yönelik girişimciler tarafından talep yüksektir. Göçmen işçiler, daha az güvenli sözleşme düzenlemeleri ve iş döngüsüne daha hassas sektörlerdeki temsilileri nedeniyle, yerli işçilerden ve belirli göçmen gruplarından ekonomik sıkıntılara karşı daha savunmasızdır (ILO, 2012)

Suriyeli göçmenlerin iş kurması hem üretim hem de istihdam yaratma bakımından önemlidir. Suriyeli işverenler çok çeşitli alanlarda işlerini sürdürürken, çalışanlar ise; 400 bin kişi kayıt dışı olarak restoran, emlak inşaat, ticaret, tekstil, seyahat, ulaşım ve gıda endüstrilerine çalışmaktadır.¹⁵

TEPAV Aralık 2018 bülteninde; Suriyeli göçmenlerin açtığı firma sayılarına yer verilmiştir;

Şekil 2.3. Suriyeli Ortak Sermayeli Şirketlerin Sayısı ve Sermaye Miktarı

Kaynak; Yabancı Sermayeli Şirketler Bülteni Suriye Sermayeli Şirketler, 2019

Suriye göçünün kitleler halinde yaşandığı tarihten itibaren günümüze gelindiğinde, ortaklı firma sayısının ve sermayesinin hızlı bir biçimde arttığı görülmektedir. Resmi rakamlara göre 7 bin

¹⁵ (Karasapan, 2016) <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2016/03/16/the-impact-of-syrian-businesses-in-turkey/> (erişim tarihi: 10 Kasım 2018).

civarında ortaklı şirket sayısının olduğu ve 1 milyar 200 milyon TL sermayesinin bulunduğu belirtilmiştir. İNGEV, İPM ve SEF'in ortak hazırladığı rapora göre; Suriyeli KOBİ'ler ortalama 4,5 yıldır Türkiye'de faaliyet göstermektedir ve yıllık ortalama gelirleri 463.201 doları bulmuştur. Suriye'deki KOBİ'lerin sektör içindeki dağılımına bakıldığında, toptan ve perakende ticaretin (%39) hakim olduğu ve ardından imalat (%19) ve konaklama ve gıda sektörünün (%10) olduğu görülmüştür. Bu sektörlerde girişimciler ortalama olarak 9,4 kişiyi istihdam etmektedir (İNGEV, İPM, ActHuman, 2017).

Göçmen girişimciliğin en büyük etkisi bölgesel bazda hissedilmektedir. Suriyeli göçmenlerin yoğun göç ettiği bölgeler ekonomik anlamda (işsizlik ve istihdam oranında istikrarsızlık) dalgalanmalarla karşı karşıya kalmıştır. Dolayısıyla göçmen girişimcilerin teşvik edilmesi, bölge ekonomilerinde büyük öneme sahiptir. 2017 yılı verilerine göre Hatay'da Suriyelilerin kurmuş oldukları firma sayıları; Antakya TSO 403, İskenderun TSO 120, Reyhanlı TSO 166, Dört Yol TSO 10, Kırıkhan TSO 5, Erzin TSO 1 firma olmak üzere toplam 625 firmadır.¹⁶

Rakamlar bölgesel kalkınma için azımsanmayacak düzeydedir. Girişimcilerin bölgesel bazda hatta Hatay ili özelinde yaptığı yatırımların, istihdam ve üretim üzerinde olumlu etkisi vardır. Göçmenlerin girişimcilik faaliyetinde bulunması, böylelikle onların hem Türkiye ekonomisi hem de Hatay ekonomisi üzerindeki yükünü/maliyetini azaltacak ve istihdam yaratmak suretiyle yerel halk açısından bölgedeki işsizlik problemine de katkı sağlayacaktır (Özkul ve Dengiz, 2018; 903). Girişimcilerin işgücü piyasasında yaşadığı sorunları minimum düzeye indirildiğinde olumlu rakamlar daha da artacak, bölgesel kalkınma potansiyelleri reele yansiyacaktır. Ancak göçmenlerin piyasaya girişine yönelik çeşitli görüşler söz konusudur. Bu durumlar sırayla dile getirilmektedir.

2.5.2. Göçmenlerin Piyasaya Girişine Yönelik Olumlu Görüşler

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nin 2015 yılında birçok ilde yaptığı çalışmada, Suriyeli göçmenlerin yerli vatandaşların çalışmak istemediği alanlarda çalıştığı ve göçmen işçilerin ikame oranının düşük olduğu görülmüştür (Orhan, ve Gündoğar, 2015). Başta tekstil olmak üzere üretime dayalı sektörlerde eleman açığının gün geçtikçe arttığına ve birçok firmanın vasıfsız eleman ihtiyacından dolayı tam kapasite üretim yapamadığına dikkat çekilmektedir (Üstün, 2016). Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına girişi; ülke ekonomisinin alt yapısında önemli yer elde eden hizmetlerin üretimini de artırabilmektedir. Özellikle göçmen yerleşimlerinin yoğun olduğu bölgelerde Suriyeli göçmenler, yaşadıkları bölgeler üzerinde ekonomik anlamda daha fazla etkiye sahiptir. Tartışıldığı üzere, göçmenler; mal ve hizmetlere talep yaramakta, kamu fonlarını yerelde

¹⁶ ("ANTAKYA TİCARET VE SANAYİ ODASI", 2017)

http://www.antakyatso.org.tr/index.php?sayfa=haber_detay&no=879&dil=tr (erişim tarihi: 18 Mayıs 2019).

işler yaratabilecek bölgeye yönlendirmekte, şirketler kurmakta, ticaretle uğraşmakta ve iş piyasasına katılmaktadır (Esen ve Oğuş Binatlı, 2017; 5).

Suriyeli göçmenlerden talepte bulunanlar yerleşim yerlerinin olmadığı, kullanılmayan bölgelere ve hazine arazilerinin olduğu yerlere iskan ettirilerek tarım üretimi için gerekli olan araçların temini ile hem üretken olup hem kendi ayakları üzerinde durabilir hem de Türkiye'nin atıl tarımsal kapasitesinin üretime dönüşmesine olumlu etki sağlayabilirler (Koç vd., 2015; 90). Bu kapsamda kırsal bölgelere devletin, bu sektörde yaptığı teşvikler ve destekler; o bölgelerin sahip oldukları değerler ile ilgili konularda isimlerini duyurması, potansiyellerin geliştirilmesi, alt yapı hizmetleri ve yatırımların artması, aktif istihdam politikalarının uygulanması gerekmektedir (Çelik ve Arslan, 2018; 74). Ancak bunlar için belirli seviyede temel eğitim, mesleki eğitim ve dil yetenekleri olması ve bunlara yönelik çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir.

Uysal ve arkadaşları (2018) araştırmalarında Suriyeli işçilerin dil becerisinden yoksun oldukları, iş aramadan istihdam edilmeye, hatta iş ilişkilerini yürütmeye ve kalıcı istihdam olanaklarına erişimlerine kadar işgücü piyasasına entegrasyonun her aşamasında sorun yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Çalışma çağındaki kitlenin büyük çoğunluğunun eğitimsiz olması bu durumun ivedilikle ve zorunlu bir şekilde nitelikli eğitimin gerçekleştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Dil eğitimleri özel kurumlarda, üniversitelerde, STK'larda, belediyelerde ve İŞKUR'da verilse de bu eğitimin nitelikleri tartışmalıdır.

ILO'nun Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için İş Yaratma ve Girişimcilik Fırsatları Projesi'nde (2017) belirtildiği üzere; hem Suriyeli göçmenleri hem de ev sahibi toplulukları esas alan önlemler, işgücü piyasasında arz ve talep faaliyetlerini yükselterek insana yakışır iş imkânlarının yaratılmasının desteklenmesi, yerel ekonomik potansiyellerin ortaya çıkarılması ve işgücü piyasasının canlandırılmasının önemi yüksektir.¹⁷

2.5.3. Göçmenlerin Piyasaya Girişine Yönelik Olumsuz Görüşler

Türkiye'deki Suriyeliler, bir yandan temel ihtiyaçlarının karşılanması için nispeten iyi hükümlerle, diğer yandan da uzun vadeli geçim fırsatlarının bulunmaması nedeniyle karakterize edilen karışık bir durumla karşı karşıya kalmaktadır. Suriyeli göçmenlere genellikle asgari ücretin çok altında ödeme yapılmakta, bu da yoksulluğun artmasına ve temel ihtiyaçların karşılanması için çocuk işçiliği gibi olumsuz başa çıkma mekanizmalarına güvenilmesine yol açmaktadır.(International Rescue Committee, 2016). Kaya ve Kıracı'nın (2016; 20) hazırladığı

¹⁷ ("Mülteci Krizi Karşısında ILO'nun Çalışmaları", 2017)https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_380370/lang--tr/index.htm (erişim tarihi: 04 Mayıs 2019).

mülakat araştırmasının bulgularına göre; birçok göçmen kendi ağırlarıyla buldukları işlerin ağır ve kötü çalışma koşulları içerdiğini, çoğu kez maaşların zamanında ve düzenli olarak ödenmeyen işler olduğunu ifade etmiştir.

Eğitim seviyeleri yüksek olan az sayıda göçmenlerin ise diplomalarının tanınmadığı ve kendi mesleklerinde çalışma imkânı sunulmadığı görülmektedir. Buna ilaveten Suriyeli göçmenlerin girişimcilik potansiyeli yüksektir. Bu azınlık işgücü piyasasında beyaz yakalı ve girişimci olarak ülke ekonomisinde katkıda bulunabilir.

2.5.4. Göçmenlerin Çalışma Hayatına Etkileri ve Sonuçları

2011-13 yılları TÜİK Hatay verileri ve 2014-18 yılları TÜİK TR63 bölgesi verilerini incelediğimizde Suriyeli göçmenlerin Hatay işgücü piyasasında işsizliğe etkisinin, dalgalı bir şekilde artan seviyede seyir izlediği görülmektedir.

Tablo 2.4. Yıllara Göre Hatay İli İşsizlik Oranları

YILLAR	BÖLGE	İŞSİZLİK ORANLARI
2011	Hatay İli	12,7
2012	Hatay İli	11,4
2013	Hatay İli	12,2
2014	TR63 Hatay, K. Maraş, Osmaniye	14,5
2015	TR63 Hatay, K. Maraş, Osmaniye	16,4
2016	TR63 Hatay, K. Maraş, Osmaniye	14,4
2017	TR63 Hatay, K. Maraş, Osmaniye	11,5
2018	TR63 Hatay, K. Maraş, Osmaniye	14,1

Kaynak; TÜİK web sayfası, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> (erişim tarihi: 12 Ocak 2019).

Göç hareketinin başladığı 2011 yılı ve sonrasındaki yıllar itibariyle işsizlik oranlarının 2016 yılına kadar artan bir seyirde olduğu görülmüştür. Özellikle göçün en çok hissedildiği 2014 ve 2015 yıllarında Hatay ilinde göç oranları hızla artan seviyede ivme göstermiştir. Türkiye genelinde bu yıllardaki işsizlik oranında kısmi artış, tam olarak Suriyelilerin gelişileyle bağdaştırılamasa da göçün işgücü piyasasına etkisi kaçınılmaz olmuştur.

Suriyelilerin istihdam piyasasına girmesi bir yandan işsizliğin artmasına neden olurken, öte yandan yerli işgücünün çalışma koşullarının aşağıya doğru çekilmesine sebep olmaktadır (Kaygısız, 2017; 9). Özellikle bu durumun Suriyelilerin yoğunlukta olduğu şehirlerde yaşandığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak ücret seviyelerinin düşüklüğü, enflasyon oranının artışı ve işsizlik oranının yükselmesi görülmüştür. Akgündüz vd., araştırmasına göre (2015; 3); göçmenlerin ülkeye girişileyle birlikte enflasyonda artış görülmüş; yemek fiyatları, onların yerleştikleri bölgelerde ev fiyatları yükselmiş ancak temel gıdaların talebinin fazla olduğu ve fiyatlarının arttığı düşüncesine karşılık; lüks tüketim mal ve hizmetlerin fiyatları görece artmamıştır.

Suriyeli göçmen işçileri kayıt dışı ve asgari ücretin altına çalıştırarak yaratılan haksız rekabetle birlikte yerli emekçilerin ücret seviyelerinde düşüşler, hatta işten çıkarılmalar görülmüştür. ORSAM'ın (2015) Suriyelilerin Türkiye'ye ekonomik etkisini inceleyen rapordaki bulgulara göre, sınır illerinde işini kaybedenlerin %40 ile %100'ü arasında değişen oranlardaki bölümü "Suriyeliler nedeni ile işini kaybettiğine" inanmaktadır (Orhan, ve Gündoğar, 2015). Yaşa bakılmaksızın aile fertlerinin çalışması, çocuk işçilik ve kadın emeğinin sömürülmesi olguları da ortaya çıkmıştır.

Ülke içerisinde pahalılığın artması yaşamlarını idame ettirmek isteyen göçmenleri çocuk işçiliğine yönelmektedir. Çocukların eğitim almak yerine işgücü piyasasına girmesi hem ülkemiz hem göçmenler açısından büyük kaygıları beraberinde getirmiştir. Bu kaygıların başında, ülke içerisindeki istihdam yapısını ve dolayısıyla ekonomiyi birincil olarak etkileyebileceği düşüncesi gelmektedir.

Del Carpio ve Wagner'in çalışması (2015) göçmenlerin gelişinin ülke istihdam yapısını nasıl etkileyebileceği konusuna ışık tutmaktadır. Çalışmada yapılan analize göre; mültecilerin, ülke istihdam oranındaki düşüşü etkilemesine yönelik bulguların; kayıt dışı istihdam, kısmi zamanlı istihdam, kadın çalışanlar, vasıfsız işlerde çalışanlar ve tarımda çalışan yerliler üzerinden olumsuz şekilde olduğu görülmektedir. Göçmenlerin çalışması erkeklerin 0.04'ünü etkilerken kadın çalışanları, 2,8 seviyesinde etkilemiştir. Alan çalışmasında kayıt dışı işlerde çalışan vasıfsız yerli işçilerin büyük oranda etkilendiği görülmüştür.

Göçmenlerin sigortalı yerli işçiyle kıyaslandığında maliyetleri yaklaşık %50 daha düşüktür ve Suriyeli göçmenlerin tercih edilmesi daha olağan bir durumdur ve bu durum yerli işçiler üzerinde işten çıkarma baskısı oluşturmaktadır (Üstün, 2016).

Üst düzey pozisyonlar için, Suriyeliler, çoğunlukla dil sorunları ve Türkiye'de geçerli olan mesleki kimlik ve ehliyet gösterememeleri nedeniyle aktif değildir. Sonuçta, istihdam edilen Suriyeliler muhtemelen daha düşük ücretler alacak ve Türk işçilerinin istediği ve ihtiyaç duyduğu işleri doldurmaya devam edecektir (Grisgraber ve Hollingsworth, 2016; 5). Suriyeli işçiler, özellikle mevsimlik tarım işlerini ve özellikle tekstil ve hizmet sektörlerinde düşük nitelikli işleri devralarak, temel emek ve sosyal haklar olmadan en kötü çalışma koşullarında çalışma eğilimindedir. Bu, yerel ve Suriyeli işçiler arasında rekabet ve ücret düzeyinde ise aşağı yönlü baskı yaratmaktadır.¹⁸

¹⁸ ("3RP Regional Refugee ve Resilience Plan 2015-2016 In Response To The Syria Crisis", 2015) <http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2015/01/3RP-Report-Overview.pdf> (erişim tarihi: 22 Mayıs 2019).

Türkiye’deki Suriyeli göçmenler genellikle vasıfsız ve emek yoğun işlerde çalışmaktadırlar. Göçmenler, ağırlıklı olarak tekstil, inşaat, fabrika, tarım sektörlerinde istihdam edilmektedir.

Tablo 2.5. Türkiye’de Suriyeli Göçmenlerin İstihdamı

ENDÜSTRİ	%
TEKSTİL	30.4
İNŞAAT	19.1
FABRİKA	16.3
TARIM	7.5
GİRİŞİMCİLİK	6.4
HİZMET	5.7
PROFESYONEL İŞ	0.7
DİĞERLERİ	13.8

Kaynak; (FLA, UNHCR, 2016)

Göçmenlerin ağır çalışma koşulları gerektiren, kötü koşullarda, vasıfsız ve güvencesiz işlerde çalıştırılma nedeni; dil sorunu, çoğunluğunun eğitim düzeyinin düşük olması, eğitim seviyelerini Türkiye’de saydıramamaları ve maddi açıdan ihtiyaç sahibi olmaları nedeniyle zor koşullarda ve düşük ücretlerde çalışmayı daha kolay kabul etme eğilimleriyle açıklanmaktadır (Özpinar vd., 2016; 2).

Göçmenlerin çoğu zaman kaçak ve hiçbir güvencesi olmayan işlerde çalışmaları, oldukça düşük ücret almalarına da sebebiyet vermektedir. Bu durum ise, Türkiye’de mevsimlik işçi olarak çalışan vatandaşların iş bulamamasına sebebiyet vermekte, göçmenlerin dışlanmasını ile sonuçlanan sosyal sorunları beraberinde getirmektedir (Doğan, 2017; 316). Suriyeli işçiler genellikle ucuz işçi işgücü komisyoncuları tarafından sömürülmekte ve yerel emekçilerin yerine ikame edildiği düşünülmektedir. Bu nedenle, yerel işçilerin kıtlığı, işlerinin “çalındığı” argümanı kullanarak onlara karşı olumsuz algı büyümektedir (İçduygu ve Diker, 2017; 25). Dil kurslarının mesleki eğitime entegre edilmesi, Suriyelilerin bu programlara erişimlerinin artırılması, İŞKUR gibi büyük hizmet sağlayıcıların kapasitesinin artırılması, bu alanda çalışan sivil toplum için fon olanaklarının yaratılması ve düşük faizli kredilerle girişimciliğin teşvik edilmesi; kayıtlı istihdama geçiş üzerinde olumlu bir etki yaratabilmektedir (İçduygu ve Diker, 2017; 26). Öncelikle Suriyelilerin kamu hizmetlerine ayrılan bütçeye yük bindirdiği, ücretleri düşürdüğü gibi haklı veya haksız endişeler ele alınmalı, mülteci ve ev sahibi taraflar arasında gerilim ve mültecilerin toplumdan dışlanması ihtimalleri en aza indirilmelidir (International Crisis Group, 2016).

Sonuç olarak; bir tarafta, Suriyeli göçmenlerin, üretim ve satın alma gücü sağlayarak, bölgesel ekonomik krizin ortasında ev sahibi ekonomileri teşvik ettiğini gösteren bir görüş söz konusudur. Buna karşılık, veriler aynı zamanda, büyük mülteci akınının, iş piyasası için artan rekabet ve ücretler üzerinde aşağı yönlü baskıyla işgücü piyasasını olumsuz yönde etkilediğini

göstermektedir (International Rescue Committee, 2016). Nihai olarak Suriyeli göçmenlerin iş kurmaları ve/veya istihdamı, ülke içerisinde hem fırsatlar hem de krizler yaratmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Bu araştırmada Suriyeli göçmenlerin, iş bulma süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara nasıl çözüm getirdikleri; Suriyeli göçmenlerin iş bulma ve iş kurma süreçlerinde nasıl organize oldukları ve iş gücü piyasasına giren göçmenlerin ekonomik ve toplumsal yaşama etkileri incelenmektedir.

Çalışmanın özellikle son 5 yıldır ülke gündemimizde önemli bir yer oluşturan Suriyeli göçünün hem göçmenler hem de ülkemiz açısından olumsuz sonuçlarını en aza indirebilecek politikaların geliştirilmesi ve hayata geçirilmesinde fayda sağlayacak bir kaynak olması hedeflenmektedir.

Literatür incelendiğinde Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasalarına katılımları hakkında çok sayıda çalışma olmasına rağmen Suriyelilerin işgücü piyasalarına katılımındaki içsel süreçlerini tartışan çalışma sayısı oldukça azdır. Mevcut çalışmaların ağırlıklı olarak Suriyeli göçmenlerin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri ve hukuki statüleri boyutlarına odaklandığı görülmektedir. Suriyeli işçilerin iş bulma sürecinde karşılaştığı sorunlar ve kurdukları ilişki ağlarına dair literatürde sınırlı sayıda çalışma olması, bu çalışmanın özgünlük derecesini artırmaktadır.

3.2. Araştırmanın Örnekleme

Daha çok sayıda birey, olay veya olguyu içeren evren, belirli yöntemlerle örneklem dediğimiz küçük ve çalışılabilir bir büyüklüğe indirgenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016; 113). Örneklem, evreni temsil etme gücüne sahiptir. Konuyu örneklem bakımından ele almak, evrenin bütününe incelemenin sıkıntılarından dolayı (zaman, mekân, maddi vb.) kolaylık sağlamaktadır.

Hatay halkının bir kısmının Arap kökenli olduğunu göz önünde bulundurarak, Suriye iç krizi sonrasında ülkeye giriş yapan göçmenler, örneklem olarak seçilmiştir. Çalışmada bu örnekleme mülakatları yapılmıştır.

Araştırmanın örnekleme Hatay'ın İskenderun ilçesinde yaşayan Suriyeli işçi ve işverenlerden oluşmaktadır. Suriyeli göçmenlerle görüşmemizde yardımcı olan kişinin İskenderun'da yaşaması örnekleme erişebilirlik açısından kolaylık sağlamıştır.

Araştırmanın yapılacağı yer olarak Suriyeli göçmenlerin en çok tercih ettiği bölgeler seçilmiştir. Bunlar Barbaros Caddesi ve Millet Parkı'dır. Bu bölgelere gidilerek rastgele seçilen kişilerle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar 17'si işçi ve 13'ü işveren olmak üzere toplamda 30 Suriyeli göçmenle yapılmıştır.

3.3. Araştırma Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmada veriler mülakat yoluyla elde edilmiştir. Mülakatlarda, Suriyeli işçiler ile görüşülürken tercüman desteği alınmıştır. Araştırmayı yapmak için Hatay ili İskenderun ilçesinin seçilmesinde aşağıdaki nedenler etkili olmuştur.

1) Araştırma olgusunu gözlemleyebilmek üzere yeterli sayıda/oranda göçmenin o şehirde yaşıyor olması gerekmektedir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Eylül 2018 için hazırladığı rapora göre, Hatay ilinin nüfusunun %27,81'ini (438,127 kişi) Suriyeli göçmenler oluşturmaktadır.

2) İkincil sektörün iş imkânı bulabileceği, tarım ve sanayi işlerinin yoğunlukta olduğu işletmelerin, kent ekonomisinde önemli bir yere sahip olması göçmenlerin Hatay ilinde iş imkânı bulmak ümidiyle yerleşmelerine sebebiyet vermiştir.

3) Hatay'ın İskenderun ilçesi, sanayi üretimi ve ticaret ağı açısından yoğun bir bölgedir.

4) Araştırmacının, araştırmayı yaparken tercüman ve görüşmecilere erişim açısından hâlihazırda ulaşabileceği bir kesim vardır.

5) Hatay ilinde yaşayanların bir kısmının kökenleri Suriye'ye dayandığı düşünüldüğü için araştırma kapsamı, 2011 yılı sonrasında zorunlu göç ile Hatay'a gelmiş olan Suriyeli göçmen çalışanlar özelinde ele alınmıştır.

3.4. Araştırma Problemi

Araştırmada Suriyeli göçmenlerin, Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal yaşamına etkilerine dair değerlendirmelerin yanı sıra,

- Suriyeli göçmenler işçi ve işveren olma sürecinde, işgücü piyasasında kendi aralarında nasıl organize olmaktadır?
- Suriyeli işçilerin işgücü piyasasına entegre olma sürecinde karşılaştığı durumlar nelerdir?
- Suriyeli işçilerin iş bulma ve örgütlenme sürecinde arabulucu mekanizmalar nelerdir?
- Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

gibi sorulara cevap aranmıştır.

3.5. Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Tekniği

Araştırmada öncelikle literatür taraması yoluyla ilk değerlendirmeler yapılmış ve araştırma sorusu tanımlanmıştır. Literatürde eksik olan kısımlara dair bilginin elde edilebilmesi için araştırmamızda nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Nitel analiz yöntemleri kullanılmasının nedenleri şu şekilde sıralanabilir: Olguyla ilgili değişkenleri tanımlayabilecek çalışmaların

yetersizliği, göçmenlerin istihdama katılım süreci ve çalışma koşullarının gözlemlenmesi gereği, öngörülme-yen koşul ve unsurları tespit edebilmek ihtiyacı gibi durumlar bunların başında gelmektedir.

Nitel araştırmalar, sayılarla, hipotezlerle ve nedensellikte daha az; sözcükler, normlar, değerler ve anlamlarla daha fazla ilgilenir (Neuman, 2014;190). Nitel araştırma, sorulara bütüncül bir şekilde yaklaşmayı, başka bir ifadeyle insani gerçekliklerin karmaşık olduğunu kabul etmeyi gerektirmektedir (Öztürk vd., 2018; 41). Nitel araştırma, verinin sayılar biçimde olmadığı görgül araştırmalardır. Nitel araştırmada, başta daha genel olan ve çalışma ilerledikçe çok daha belirginleşen araştırma soruları ve yöntemler söz konusudur. Nitel araştırmalarda, çok sayıda yöntem ve kaynak kullanılarak, insan deneyimlerine ilişkin sözlü ve yazılı anlatımlar ya da kayıtlar incelenir (Punch, 2014). Nitel araştırma, insanların sosyal dünyayı nasıl algıladığını, nasıl yaşadığını, nasıl yorumladığını ve nasıl ürettiğini keşfetmeyi amaçlayan bir dizi sorgulamayı içermektedir (Sandelowski, 2004; 893).

Araştırma kapsamında, nitel araştırma yönteminin kullanılması, Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasında yaşadığı sorunlara yönelik analizin, doğru ve betimsel şekilde yapılmasına fayda sağlamaktadır. Nicel veri toplama yöntemleri bu olguları tanımlamada yetersiz kalacağı için kişilerle görüşmeler yapmak ve buna yönelik çıkarımlarda bulunmak araştırmanın güvenilirliğini yükseltmektedir.

Nitel araştırma tekniklerinde en çok tercih edilen yöntem mülakatlardır. Mülakatlar, kişi ve/veya toplumları etkin bir şekilde analiz etmemize fayda sağlamaktadır. İnsanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur (Punch, 2014; 166).

Araştırma kapsamında veriler, nitel araştırmalarda veri toplama tekniği olan mülakat yöntemiyle elde edilmiştir. Araştırmalarda mülakat sorularının anlaşılabilir, yanıtlanabilir ve birbiriyle bağlantılı biçimde olmasına özen gösterilmiştir.

Araştırmanın saha çalışması; 20-23 Nisan tarihleri arasında Hatay ilinin İskenderun ilçesinde gerçekleşmiştir. Görüşmeler öncesinde, göçmenlerin ağırlıklı olarak Barbaros caddesi ve Millet Parkı'nda vakit geçirdiği belirlenmiştir. Barbaros caddesinde küçük işveren ağırlıklı bir görüntü çizseler de Millet Parkı'nda yapılan görüşmeler tamamen karma yapıdadır.

Öncelikle göçmenlerin çalışma alanlarına (Barbaros Caddesi) gidilmiş ve orada mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Daha sonra ise tatil günü olan hafta sonunda, Suriyelilerin yoğunlukta olduğu Millet Parkı'nda mülakatlar yapılmıştır.

Çünkü Suriyelilerin kültürlerine göre kadınlar zorda kalmadıkça çalışmamakta, çalışsa dahi biriyle konuşma konusunda oldukça çekingen davranmaktadır. Bu sebeple 30 mülakattan tüm

çabalara rağmen yalnızca 1 tanesi bir kadınla gerçekleştirilmiştir. Sözelimi görüşme yapmak amacıyla gittiğimiz ilk mekanda, kuyumcudaki çalışan kadına mülakat yapılması engellenmiştir. Dolayısıyla 29 erkek ve 1 kadınla görüşme yapılabilmektedir. Araştırma yaptığımız bölgelerde işveren görüşme yapmak istememiş, geri kalan işçi ve işverenler araştırmaya katılmayı memnuniyetle karşılamışlardır. Görüşmelerin süresi ortalama olarak 20-25 dakika arası sürmüştür.

Yapılan görüşmelerden 17'si Suriyeli çalışanlara, 13'ü Suriyeli işverenlere yönelik olmuştur. Toplamda 30 göçmenle yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Cevapları daha anlaşılabilir kılmak için araştırmacı tarafından ek sorular sorulmuştur. Görüşmeler sırasında, görüşmecinin yanında yer alan göçmenler zaman zaman fikirlerini beyan etmiş, bu fikirler gerek ses kayıt cihazıyla gerek yazılı şekilde kaydedilmiş ve gerekli görülen kısımlarda eklemeler yapılmıştır.

Görüşme öncesinde kişilerden ses kaydı için izin istenmiştir. Sadece bir katılımcı ses kayıt cihazının kullanılmasını istememiştir. O kişiye dair ses kaydı olmadığı için ayrıntılı biçimde not tutulmuştur.

Ses kayıt cihazındaki mülakatlar yazılı dokümana çevrilmiştir. Ses kayıt cihazının kullanılmasına ek olarak gerekli notlar da tutulmuştur. Görüşmeler öncesinde kişi isimlerinin alınmamış ve kimlik bilgilerinin kullanılmayacağı hususunda katılımcıların bilgilendirilmesi sağlanmıştır. Buna yönelik olarak kişilerin isimleri kodlanarak sınıflandırılmıştır.

Mülakatlarda işçi ve iş kuran göçmenler için iki ayrı soru listesi hazırlanmıştır. Katılımcılara öncelikle yaşadıkları haneler, Suriye'deki gelir düzeyleri, Türkiye'deki gelir düzeyleri, çalışma piyasasında ayrımcılık ve dışlanma yaşayıp yaşamadıkları gibi sorular yöneltilmiştir. Mülakat soruları çalışmanın son kısmında ekte verilmiştir.

3.6. Araştırmanın Güvenilirliği ve Geçerliliği

Nitel araştırmalarda güvenilirlik ve geçerlilik, analiz ve bulguların doğruluğuna etki etmektedir. Bunlar, nitel araştırma yöntemlerinin güvenilir ve doğru bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Nitel araştırmaya temel oluşturan ilkelere birisi; gerçeklerin bireylere ve içinde bulunulan ortamlara göre sürekli bir değişim içinde olduğu ve araştırmanın benzer gruplarda tekrarlanmasının aynı sonuçlara ulaşmayı mümkün kılmadığını en baştan kabul etmektir (Okuyan ve Kapçak, 2016). Güvenilirlik kavramı araştırma sonucunun tekrar edebilirliğiyle ilişkilidir. Araştırma tekrardan yürütüldüğü takdirde aynı cevaplar alınıp alınmamasıyla ilgilidir.

Nitel araştırmalarda esneklikler söz konusu olduğu için çalışmaların güvenilirlik ve geçerliliği araştırmacıya bağlı olabilmektedir. Araştırmacılar, güvenilirliği arttırabilmek için gerekli görüldüğü zaman araştırma sorularını değiştirebilmekte, yeni mülakat soruları

hazırlayabilmekte ve farklı araştırma yöntemleri kullanabilmektedir. Bu nedenle araştırmacının, paradigmasının geçerlik ve güvenilirlik ölçütü seçiminde büyük bir etkiye sahip olduğunu ifade etmek mümkündür (Creswell ve Miller, 2000).

Nitel araştırmalarda geçerliliğe yönelik en büyük sorunsal kişinin tarafsızlığıdır. Araştırmacılar verileri elde etme aşamasında, araştırma sırasında ve araştırmaları yorumlama esnasında tarafsız olmalıdırlar. Toplanan verilerin ayrıntılı bir şekilde rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması, nitel bir araştırmada geçerliliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır (Okuyan ve Kapçak, 2016).

Yapılan çalışmada örneklemin yeterli büyüklükte seçilmesi, birden çok araştırmacı ile konunun ele alınması, daha çok kaynak ve görüşe başvurulması, elde edilen verilerin iyi bir şekilde saklanması, çalışılan ortamın ve araştırmacının konumunun tam olarak belirtilmesi ve çalışmanın tarafsız bir şekilde yapılması gerekmektedir.¹⁹ Nitel çalışma yapan araştırmacıların örneklemlerinin kabul edilebilir nitelikte olması ve geçerliliğin kanıtlanması, araştırmanın kalitesini de arttırmaktadır (Başkale, 2016; 27).

Çalışmada konu ile ilgili daha önceden yapılan alan araştırmalar incelenmiş ve bu araştırmaların bulgularından faydalanılmıştır. Bu durum araştırmada iç geçerliliğin önemini göstermektedir.

Çalışmada veri toplama sürecinde veriler önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılmıştır. Daha sonra çalışma amacına uygun şekilde temalara ayrılmış ve bulgular üzerinden tartışmalar yapılmıştır. Bu durum dış geçerlilik açısından önem arz etmektedir.

Araştırma soruları herhangi bir çıkar gözetmeden, yönlendirme yapmadan, tamamen tarafsız bir şekilde oluşturulmuştur. Yönlendirici ifadelerden uzak durularak araştırmanın amacına yönelik sorular sorulmuştur.

Araştırmada elde edilen veriler, betimsel bir yaklaşımla, yorum katılmadan tarafsız şekilde ortaya konulmuştur. Mülakat verileri, kişilerin verdikleri ifadeler, tercüman desteği alınarak herhangi bir ekleme ve çıkarma yapılmadan doğrudan paylaşılmıştır.

Verilerin analizinde tarafsız olmaya dikkat edilmiş, herhangi bir yanlış anlaşılman, önyargıdan, gerçek olmayan veriden kaçınılmıştır. Elde edilen bulgular ile konu ile ilgili önceki çalışmaların sonuçları arasında benzerlik olduğu görülmüştür. Bu durum güvenilirliği arttırmaktadır.

Nihai olarak mülakatlar sırasında ve sonrasında yapılan çıkarımlarda, tarafsız davranmaya oldukça dikkat edilmiştir. Kişilerin isminin sorulmaması, istenmediği zaman ses kayıt cihazının

¹⁹ ("Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik", 2009) <https://fenitay.files.wordpress.com/2009/02/13-nitel-arac59ftc4b1rmada-gec3a7erlik-ve-gc3bcvenirlik.pdf> (erişim tarihi: 25 Kasım 2018).

kullanılmaması, gerektiğinde ses kayıt cihazına ek notlar tutulmasıyla birlikte etik ilkeler dikkate alınarak çalışmalar yürütülmüştür.

3.7. Araştırmanın Veri Analizi

Mülakatlardan elde edilen bulguların değerlendirilme sürecinde, betimsel analiz ve kısmen tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, mülakatlar ve gözlemler sonucunda elde edilen bulguların düzenli hale getirilmiş, betimlenmiş ve yorumlanmış şekilde ortaya konulmasıdır. Veriler, önceden tanımlanmış ve kararlaştırılmış temalara göre sınıflandırılmakta ve daha sonra betimlenmektedir. Betimsel araştırmalar; olgular, olaylar, nesnelere, varlıklar, bireyler ve gruplar hakkında betimleme yapma ve tanımlama amacı taşımaktadırlar (Selçuk vd., 2014; 432). Bu yöntemle, gerçeğin özelliklerini ortaya koymak ve verileri betimlemek amaçlanmaktadır.

Bu amaçla toplanan verilerin önceden belirlenmesi daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016; 242). Araştırmada bu analiz yöntemine yönelik mülakatlar yapılmıştır. Kişilere sorulan mülakat sorularının yer aldığı bir örnek “Mülakat Notları ve Değerlendirme” şeklinde çalışmanın sonunda belirtilmiştir.

Araştırmada, öncelikle betimsel analiz için çerçeve oluşturulmuş, kavramlar ana ve alt temalara ayrılmış ve bunlar arasında ilişkiler kurularak bütüncül bir yaklaşım sergilenmiştir. Araştırma temalarının düzenlenmesi ve elde edilen bulgulardan çıkarım yapılması şeklinde ilerlemiştir.

3.7.1. Elde Edilen Verilerin Kodlanması

Bu aşamada araştırmacı, elde ettiği bilgileri inceleyerek, anlamlı bölümlere ayırmaya ve her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiğini bulmaya çalışır (Yıldırım ve Şimşek 2016; 243). Araştırmanın literatür kısmından yola çıkılarak çeşitli temalar belirlenmiş ve temalara ayrılmıştır. Araştırmaya yönelik betimleme tekniğinin en önemli aşaması kişilerden elde edilen verilerdir. Verilerin betimlenmesi, mülakatlarda kişilerden elde edilen cevapların (kelime, cümle veya paragraf) araştırmanın amacı nezdinde sınıflandırılmasıdır. Çalışmada, araştırmacının amacı ile elde edilen verileri ilişkilendirilip kodlama yapılmaktadır. Araştırmaya yönelik betimleme tekniğinin bir örneği, çalışmanın sonunda “Analiz Tablosu” tablosu olarak ekte verilmektedir.

3.7.2. Kod ve Temalara Göre Tanımlama

Bu kapsamda elde edilen temaları sıralama ve ardından da temaları sınıflandırma aşamasına geçilmiştir. Önce temalar sıralanır, incelenir ve ortak amaç etrafında bütünleştirilir. Bu işleme

tematik kodlama denilmektedir. Tematik kodlama için ortaya çıkan kodların benzerlik ve farklılıklarının saptanması ve buna göre birbiriyle ilişkili olan kodları bir araya getirebilecek türden temaların belirlenmesi gerekmektedir (Karataş, 2017; 81). Mülakatların temaları aşağıda sunulmaktadır:

- Genel bilgiler
- İş deneyimleri
- İşgücü piyasasına girişte alınan destekler
- İşgücü piyasasında karşılaşılan zorluklar
- Türkiye’de çalışma memnuniyeti
- Kariyer anlamında uzmanlaşma
- Çalışma hayatı ile ilgili görüşler

3.7.3. Temaların Sınıflandırılması

Bu bölümde; ilk süreçte yapılan detaylı kodlama ve daha sonra yapılan tematik kodlamanın, mülakatlardan elde edilen veriler çerçevesinde yeniden düzenlenmesi yapılmaktadır. Bu bakımdan, yeni veri temaları ve alt temalarının, çalışmanın amacına göre düzenlenmiş hali aşağıdaki gibidir;

- Tecrübe ve deneyim
- İşgücü piyasasına girişte karşılaşılan durumlar
- İşgücü piyasasında karşılaşılan zorluklar
  - Dışlanma
  - Dil sorunu
  - İş yükü
  - Maddi sorunlar
- Çalışma memnuniyeti
- Gelecek planları
- Çalışma hayatıyla ilgili görüş ve öneriler

3.8. Araştırma Bulguları

Araştırma bulguları iki ayrı bölümde ele alınmaktadır. Öncelikle Suriyeli göçmenlere yönelik demografik özellikler, mukayeseli yaşam şartları ve göçmenlerin sahip oldukları deneyim ve beceriler ortaya konulmaktadır. İkinci bölümde ise göçmenlerin çalışma yaşamında girişlerinde karşılaştığı durumlar incelenmektedir. Karşılaşılan durumlar başlığı altında, çalışma yaşamına katılımlarında yaşanan süreçler, karşılaştıkları zorluklar, çalışanların veya işverenlerin

memnuniyeti, göçmenlerin gelecek planları ve çalışma hayatlarıyla ilgili görüş ve öneriler hakkında bilgiler verilmektedir.

Araştırmada, görüşülenlerin isimlerine yönelik bilgiler alınmamış, onun yerine isim etiketi konmuştur. Suriyeli göçmen işçilerin isimleri; “İ”; Suriyeli işletme sahipleri ise “İŞL” şeklinde kodlanmıştır. Kodların yanına kişi sayısı bazında 1’den 30’a kadar rakamlar konulmuştur. Çalışmada işçi ve işveren karışık biçimde ele alındığı için ilk 17 kişi işçi, geri kalan 13 kişi işveren mülakatları şeklinde ilerlemektedir. Dolayısıyla İ1, İ2, İ3...İ17, İŞL1, İŞL2...İŞL13 şeklinde sıralamalar yapılmıştır.

3.8.1. Suriyeli Göçmenlere Yönelik Genel Bulgular

Çalışmanın amacına atıf yapabilmek için göçmenlerin demografik yapısını ve sahip olduğu deneyim ve becerilerini iyi çözümlenmek gerekmektedir. Araştırmanın temelini buna yönelik hazırlamak, buna yönelik çözümlenmeler yapmak kişinin, çalışma yaşamına girişi ve yaşamını sürdürebilmesi için önemli bir etkidir.

3.8.1.1. Demografik Özellikler ve Yaşam Şartları

Suriyeli göçmen nüfusunun Türkiye ile kısmen benzer yapıda olduğu ancak ilerleyen yıllarda Suriyeli gençlerin nüfus içindeki oranın daha yüksek olacağı düşünülmektedir. Yüceşahin ve Sirkeci (2018; 114), Suriyeli göçmen nüfusun genç bir yaş profiline sahip olduğu, bu bağlamda buldukları ülkelerdeki nüfusun yaşlanması sorunu karşısında geçici ve kısmi bir çözüm yaratabileceğini belirtmişlerdir.

Çalışma kapsamında görüşme yapılan Suriyeli göçmenler, çalışma çağındaki aktif nüfusun içindedirler. Katılımcıların genel yaş ortalaması 33’tür. Tablo 3.1’e bakıldığında (sy.39) 0-14 yaş arası nüfusun 1,4 milyon kişiye yaklaştığı görülmektedir. Dolayısıyla Suriyeli göçmenler arasında çalışma yaşamına katılmayan ciddi bir potansiyel nüfusun olduğu görülmektedir.

Araştırma katılımcılarının, eğitim durumlarının düşük olduğu görülmektedir. Genel anlamda kişilerin eğitim düzeyi ile yaptıkları işin niteliği ve işe giriş oranlarının doğru orantılı olması beklenmektedir. Çalışanların eğitimi arttıkça istihdamı da artmakta, eğitilmiş ve vasıflı çalışanlar arasındaki işsizlik oranı düşük düzeyde olmaktadır (Weisberg ve Meltz, 1999). Bu da, göçmenlerin piyasaya uyumlaştırılması için eğitim konusunun önemine dikkat çekmektedir. İşgücü piyasasının yapısının bilinmesi, gerek ekonomik gerekse demografik gelişmelerin işgücü piyasası üzerindeki etkilerinin takip edilmesi politika uygulayıcıları için son derece önemlidir (Şentürk, 2015; 140). Suriyeli göçmen çocuk ve gençlerin kayıp nesil olarak yetişmelerinin, suç oranlarında artışın ve sosyal sorunların önlenmesi için eğitim faaliyetleri önem arz etmektedir.

Diğer bir konu göçmenlerin medeni durumlarıdır. Göçmenlerin çoğunun evli olmasının yanı sıra iki çocuk ve daha fazlasına sahip olduğu görülmüştür. Araştırmamıza göre göçmenlerin %60'ının iki çocuk ve üstüne sahip olduğu tespit edilmiştir. Evlilik çağındaki bekârların oranı ise %13'tür.

Görüşme yaptığımız 30 kişi içerisinde sadece biri kadındır. Katılımcıların da belirttiği üzere, kültürel anlamda kadının ev dışı çalışması benimsenmemektedir ve erkekler zorda kalmadıkça eşlerini çalıştırmamaktadır. Bu duruma ek olarak kadınlar genelde sosyal hayatta aktif değildirler. Dolayısıyla araştırmamız çoğunlukla erkek çalışanlar üzerinden yürütülmüştür.

Araştırma neticesinde çeşitli sektörlerden çeşitli meslek sahipleriyle görüşülmüştür. Suriyeli göçmen işçilerin büyük çoğunluğunun vasıf düzeyi düşük işlerde çalıştığı, işletme sahiplerinin ise genellikle küçük işletmeler çalıştırdıkları görülmüştür. İşçiler genelde inşaat, sanayi, tekstil ve yiyecek sektöründe çalışırken, işletmeciler lokanta, market, mağaza ve pastane işletmeciliği yapmaktadır.

Araştırma neticesinde işçiler iş bulma sürecinde genellikle bireysel arama, çevre desteği ve sosyal medya desteğini kullanmışlardır. Bu noktada karşımıza ilişkiler ağı kuramı çıkmaktadır. Bakewell'e göre (2015; 194) göç süreci dinamiklerini ağ kuramından yararlanarak açıklayabiliriz. İlişkiler ağı kuramına göre göçmenler, daha önce göç eden akraba, eş, dost vb. kişilerden iş bulma sürecinde destek almaktadırlar. Araştırmamıza göre göçmenlerin büyük çoğunluğu çevre etkisiyle iş bulmuş, daha önce yerleşen Suriyeliler bu noktada aracı olmuştur. İşverenin iş kurma süreci ise benzer şekilde ilerlemekte ancak buradaki yardım genellikle Türk vatandaşları tarafından yapılmaktadır. Suriyeli göçmenler işyeri kaydını mali müşavir ile yürütmektedirler. Ancak işgücü piyasasındaki göçmenler iş bulma sürecinde hiçbir kurum veya kuruluştan destek almamış kendi aralarında örgütlenmektedirler.

Görüşmecilere ait demografik özellikler (yaşı, cinsiyeti, eğitimi, medeni durumu, çocuk sayısı, çalıştığı meslek) aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.1. Görüşmecilerin Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaşı	Cinsiyeti	Eğitimi	Medeni Durumu	Çocuk Sayısı	Yaptığı İş
İ1	17	Erkek	Lise	Bekar	-	Pastane
İ2	43	Kadın	İlkokul	Evli	3 Çocuk	Pastane
İ3	30	Erkek	İlkokul	Evli	2 Çocuk	Market
İ4	13	Erkek	İlkokul	Bekar	Yok	Manav
İ5	50	Erkek	İlkokul	Evli	5 Çocuk	Lokanta
İ6	48	Erkek	Üniversite	Evli	4 Çocuk	Öğretmen
İ7	29	Erkek	Üniversite	Evli	2 Çocuk	Dönerci
İ8	43	Erkek	Üniversite	Bekar	-	Ekmek Dağıtıcısı
İ9	38	Erkek	Lise	Evli	3 Çocuk	Tuhafiyeci
İ10	40	Erkek	Ortaokul	Evli	5 Çocuk	Nargile/Tütün
İ11	17	Erkek	İlkokul	Bekar	-	Kaportacı
İ12	35	Erkek	Eğitimsiz	Evli	4 Çocuk	Tesisatçı
İ13	20	Erkek	Eğitimsiz	Evli	2 Çocuk	Oto-Yedek Parç.
İ14	24	Erkek	Lise	Evli	1 Çocuk	Terzi
İ15	23	Erkek	Ortaokul	Bekar	-	İnşaat İşçisi
İ16	36	Erkek	Ortaokul	Evli	2 Çocuk	Terzi
İ17	22	Erkek	Ortaokul	Bekar	-	Mobilyacı
İŞL1	39	Erkek	Lise	Evli	3 Çocuk	Spotçu
İŞL2	22	Erkek	Eğitimsiz	Evli	-	Mağaza Sahibi
İŞL3	37	Erkek	İlkokul	Evli	3 Çocuk	Mağaza Sahibi
İŞL4	28	Erkek	İlkokul	Evli	2 Çocuk	Market Sahibi
İŞL5	43	Erkek	Üniversite	Evli	1 Çocuk	Market Sahibi
İŞL6	42	Erkek	Üniversite	Evli	2 Çocuk	Reklam, Matbaa
İŞL7	36	Erkek	Lise	Evli	5 Çocuk	Pastaneci
İŞL8	42	Erkek	Ortaokul	Evli	-	Market Sahibi
İŞL9	30	Erkek	Ortaokul	Evli	3 Çocuk	Mağaza Sahibi
İŞL10	42	Erkek	Ortaokul	Evli	-	Kuaför
İŞL11	35	Erkek	Üniversite	Evli	2 Çocuk	Telefoncu
İŞL12	49	Erkek	Lise	Evli	4 Çocuk	Telefoncu
İŞL13	26	Erkek	Ortaokul	Bekar	-	Baharatçı

Göçmenlere ait demografik çözümlemelere ek olarak göçmenlerin, hem Suriye'deki hem Türkiye'deki yaşamlarıyla ilgili bilgiler aşağıda verilmektedir.

İ1; 17 yaşında, bekâr bir erkektir. Lise eğitimine devam etmekte olup geleceğe yönelik hedefler belirlemiştir. 6 kişinin ikamet ettiği orta halli bir evde yaşamaktadır. Suriye'deyken çalışmamış ancak Türkiye'de hem okuyup hem çalışmaktadır. Aile işletmesinde çalıştığı için işi ve eğitimi aynı anda yürütmektedir. Eğitim ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz şekilde yararlanmaktadır.

İ2; 43 yaşında, evli ve 3 çocuk annesidir. Eğitim seviyesi ilkokuldur. Salonla mutfakın iç içe olduğu küçük bir evde yaşamaktadır. Eşi yatalak olduğu için ev mekânsal anlamda yetmemekte ancak aldığı ücret düşük olduğu için bu evde kalmak zorundadır. Suriye'deyken bir evi olan,

terzilik mesleğini sürdüren ve aylık olarak 150 dolar geliri olan İ2, Türkiye’de ise günlük 40 TL kazanmakta ve hayat pahalılığından oldukça şikâyet etmektedir. Geçici koruma kimliğine sahip olduğu için eğitim ve sağlık hizmetinden faydalandığını, sadece pahalı ilaçların ücretinin devlet tarafından karşılanmadığını belirtmiştir.

İ3 ise 30 yaşında, evli ve 3 çocuk babasıdır. 4 odalı, ortalama bir apartman dairesinde yaşamaktadır. Evde, üç aile birlikte olmak üzere toplamda 9 kişi yaşamaktadır. Şu anda oturduğu eve 1.000 TL kira veren İ3, ev kiralari pahalı olduğu için mecburen başka ailelerle birlikte yaşadıklarını ifade etmiştir. Suriye’deyken abisiyle birlikte terzilik yapan İ3 Suriye’de eğitim ve sağlık hizmetleri karşılanırsa da yaşamın pahalı ve zor olduğunu belirtmiştir. Türkiye’de ise aylık 500 TL maaşla babasının yanında çalışmakta ve şeker hastalığından dolayı başka işle uğraşamamaktadır. Sadece kreşe giden oğlu için bile 300 TL ücret ödemektedir.

Araştırma katılımcılarımızdan tek çocuk işçi olan İ4; 13 yaşındadır. Çocuk işçiliği ve kayıt dışı istihdamın bir örneği olması açısından araştırmamıza dâhil ettiğimiz İ4, yaşının küçüklüğüne rağmen çalışmak zorunda kalmıştır. Savaşta babası ve bir erkek kardeşini üzerlerine uçak düşmesi sonucunda kaybetmiştir. Hatay’da annesiyle birlikte yaşamaktadır. Annesi yevmiyeli bir işte çalışırken düşmüş ve sakatlanmıştır. Dolayısıyla ailenin tek geçim kaynağı İ4 olmuştur. Türkiye’de 20 TL günlük almakta ve 500 TL kira parası ödemektedir. Bir sene devlet okuluna gitmiş ancak ailenin geçimini sağlamak için eğitimini yarıda bırakmıştır. Kâğıt toplarken İ4’ü gören polisler bu yaşta çalışmaya devam ederse sınır dışı edileceği söylemişlerdir. İ4 ise iş ararken şu an çalıştığı manavın önünde durmuş ve ağlayarak manavdan iş istemiş ve işe alınmıştır.

İ5; 50 yaşında, evli ve 5 çocuk babasıdır. Şu an ise lokantada çalışan İ5 ilkökul mezunuydu ve önceleri, market ve inşaat işlerinde çalışmıştır. Eski bir apartman dairesinde 6 kişilik ailesi ile 650 TL kira ödeyerek yaşamaktadır. Çocuklarının bir tanesi sürekli bir diğeri de arada çalışmaktadır. Suriye’deyken market sahibi olan ve oradaki kazancı hayatını normal şekilde sürdürmesine yardımcı olan İ5 sağlık ve eğitim hizmetlerini benzer şekilde ücretsiz karşılarken Türkiye ile yaşantısını kıyasladığında arada çok bir fark olmadığını ancak Türkiye’de yaşamın pahalı olduğunu söylemektedir. Türkiye’ye ilk geldiğinde inşaat işlerinde 35-50 TL arasında yevmiye alarak çalışırken işinde süreklilik olmadığı ve ücretlerinin verilmediği için ayrılmış ve lokantada çalışmaya başlamıştır.

İ6; 48 yaşında, evli ve 4 çocuk babası üniversite mezunu bir öğretmendir. Bir dükkân üzerinde, alçıyla eve dönüştürülmüş bir alanda yaşamaktadır. Evin başkalarının yaşamasına imkân tanıyamayacak şekilde küçük olduğunu belirtmiştir. Suriye’de öğretmenlik yaparken 300-350 dolar arasında maaş alan ve ev sahibi olan İ6 ve orada da gelirinin başa baş yettiğini belirtmiştir. Türkiye’de ise göçmenlere yönelik eğitim veren bir kurumda, 1.600 TL maaş almakta ve 400 TL

kira ödemektedir. Geçici koruma kimliğine sahip oldukları için eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalandıklarını belirtmiştir. Öğretmenlik işini bir arkadaşından duymuş ve Suriye’deki belgesini burada kullanmıştır.

İ7; 29 yaşında, evli ve iki çocuk babası bir dönercidir. Üniversitede Elektrik Mühendisliği bölümü okumuş ancak şu an dönerci olarak çalışmaktadır. Salon ve mutfak birleşik olan çatı katındaki bir apartman dairesinde yaşamaktadır. İ7’nin Suriye’de eğitim ve sağlık hizmetinin karşılandığı ortalama bir geliri varken Türkiye’de dönercilik yaparak geçimini sağlamaktadır. Aldığı para başa baş yetse de burada memnun olduğunu, ihtiyaçlarının karşılandığını belirtmektedir.

İ8; 43 yaşında, bekâr ve üniversite mezunudur. Apartmanın zemin katında yaşamasına rağmen evin düzenli ve temiz olduğunu ancak biraz pahalı olduğunu belirtmiştir. Suriye’de tekneyle balık tutup marketlere satarak geçimini sağlayan ve oradayken geçiminin iyi olduğunu belirten İ8, Lazkiye şehrinde yaşadığını, orada devletin sağlık hizmetlerinin kötü olduğunu, ücretli de olsa özel hastaneye gittiğini belirtmiştir. Türkiye’de ise kazandığı paranın yetmediğini Suriye’deki akrabalarından yardım aldığını belirtmiştir. Şu an kendisi ekmek dağıtıcısı olarak çalışmakta ve her ekmek için belirli oranda komisyon almaktadır.

İ9; 38 yaşında, lise mezunu evli ve 3 çocuk babasıdır. Tuhafiyecide çalışmaktadır. Görüşme öncesinde ses kayıt cihazının kullanılmamasını istediği için görüşmeye yazılı şekilde devam edilmiştir. Apartmanın zemin katında kötü ve eski bir evde yaşamaktadır. Dairede toplamda 7 kişi kalsa da evin onlara yettiğini söylemektedir. Suriye’de kira olan dükkânında terzilik ve tuhafiyecilikle geçimini sürdürmekte olduğunu ve oradaki evinin kendisine ait olduğunu belirtmiştir. Türkiye’de Kızılay’dan ayrıca 600 TL yardım almaktadır. Hem Kızılay geliri hem de buradaki gelirinin onlara yettiğini söylemektedir. Kendi imkânlarıyla bu işi bulduğunu belirtmiştir.

İ10; 40 yaşında, ortaokul mezunu, evli ve 5 çocuk babasıdır. Apartmanın 3. Katında eski ama idare eden bir evde yaşadığını belirtmiştir. Savaştan önce Suriye’deki gelirinin buraya kıyasla çok çok daha iyi olduğunu söylemiştir. Orada ev sahibi olduğunu eğitim ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlandıklarını belirtmiştir. Türkiye’de ise bazı aylar aldığı para yetmemekte ve cebinden harcamaktadır. Ücretsiz olarak eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlandığını ve Kızılay’dan da 700 TL yardım aldığını belirtmiştir. Arkadaşları aracılığıyla işi bulmuştur.

İ11; 17 yaşında, erkek, bekâr, ilköğretim mezunudur ve araba kaportacısı olarak çalışmaktadır. Zemin katta 6 kişiyle birlikte yaşadığını ve evinin güzel olduğunu belirtmiştir. Suriye’deyken ailesinin gelirinin iyi olduğunu ve oradayken eğitimini sürdürmekte olduğunu, evlerinin kendilerine ait olduğunu ve zaman zaman kaportacı olan babasının yanında çalıştığını anlatmıştır.

Şu an iki kardeş çalışmakta ve babası çalışmamaktadır. Kazandığı para başa baş yetmekte birikim yapmamaktadır. Şu anki işini abisinin yardımıyla bulduğunu belirtmiştir.

İ12; 35 yaşında, evli 4 çocuklu, su tesisatçısı bir babadır. Küçükken trafik kazası geçirince okulu bırakmış ve dolayısıyla eğitim alamamıştır. Tek katlı bir evde yaşamakta ve evin durumunun iyi olduğunu söylemektedir. Suriye’de kendi evinde kalıyordu ancak kazandığı para ucu ucuna yetiyordu. Hükümetin orada basit sağlık harcamalarını karşıladığını ancak ameliyat harcamalarını karşılamadığını belirtmiştir. Türkiye’de ise 700 TL Kızılay’dan maddi yardım almaktadır. Eğitim ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlandığını belirtmiştir. İşleri de seyyar bir şekilde çevresindekilerin yardımıyla bulmaktadır.

İ13; 20 yaşında, evli ve 2 çocuklu, bir oto-yedek parçacısıdır. Hiç eğitim almamıştır. Müstakil, vasat bir evde yaşamaktadır. Evde toplamda 5 kişi yaşamaktadır. Suriye’de aldığı para yetiyordu ve kendi evinde yaşıyordu. Türkiye’de ise 400 TL haftalık kazanmakta ve 600 TL de Kızılay’dan yardım almaktadır. Eğitim ve sağlık hizmetlerini devlet karşılamaktadır. Şu an ki çalıştığı işi akraba yardımıyla bulmuştur.

İ14; 24 yaşında, evli ve 1 çocuk babasıdır. Lise mezunu olup terzi olarak çalışmaktadır. Apartmanın zemin katında eski bir evde yaşamaktadır. Aylık kirası da 350 TL’dir. Türkiye’ye gelmeden önce bekâr ve ailesiyle birlikte yaşarken oradaki gelir durumunun da Türkiye’deki gibi başa baş yettiğini belirtmiştir. 1500 TL aylık gelire sahiptir. İş bulmasında Suriyeli arkadaşı yardımcı olmuştur.

İ15; 23 yaşında, bekâr, ortaokul mezunu ve inşaat işçisidir. Tek başına gecekonduda yaşamaktadır. Ev küçük ve rutubetlidir. Evin tavanından su akmakta ve o eve 350 TL kira ödemektedir. Suriye’de klimacılık yapan İ15, orada kendi dükkânın, evinin, arabasının olduğunu kısacası gelirinin iyi olduğunu belirtmiştir. Suriye’de eğitim ve sağlık hizmetlerini devlet karşılamaktadır. Türkiye’de ise iş bulma konusunda sorun yaşadığını, arkadaşlarının aracı olduğunu ve işlerin genelde süreksiz olduğunu beyan etmiştir. Genelde parasını da “kavga dövüş” aldığını söylemiştir.

İ16; 36 yaşında evli, 2 çocuk sahibi ve ortaokul mezunu bir babadır. Bir apartmanın 5. katında 450 TL kirayla oturmaktadır. Suriye’deki yaşantısıyla burasının aynı olduğunu, genelde parasının başa baş yettiğini ama artmadığını beyan etmiştir. Buradaki hükümetin daha iyi davrandığını gelir bakımından da eşit olduğunu belirtmiştir. Dil ve maddi sebeplerden dolayı İskenderun’a çalışmaya gelmiştir.

İ17; 22 yaşında, bekâr, ortaokul mezunu ve mobilyacılıkla geçinmektedir. Çok rutubetli, eski ve orta halli bir binanın zemin katında oturmaktadır. Evde 10 kişi (3’ü çalışıyor) yaşadığını ve bu yüzden evin küçük geldiğini, taşınmak istediklerini söylemiştir. Ev oldukça kötü olmasına

rağmen 700 TL kira vermektedir. Suriye'deyken babasının çalıştığını kendisinin de eğitim görmekte olduğunu belirtmiştir. Suriye'deyken evleri kendilerine ait ve gelirleri normal bir şekilde geçinmeleri için yeterlidir. Türkiye'de ise 250 TL kazancı olduğunu, gelirlerinin giderlerle aynı şekilde dengeli olduğunu belirtmiştir. Kişi herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek almamış, işini bireysel çabalarıyla bulmuştur. Kişi, çalışma yaşamında maddi zorluklar ve dışlanma sorunları yaşadığını belirtmiştir.

İŞL1; 39 yaşında, lise mezunu, evli ve 3 çocuk babası bir spotçudur. 2015 yılında Türkiye'ye geldiğini 4 yıldan beri aynı işi yaptığını belirtmiştir. 3 odalı bir apartman dairesinde yaşamakta, 600 TL kira ödemektedir. Normalde yaşadığı evin değerinin 800-900 TL olduğunu ancak emlakçıyla aralarının çok iyi olduğunu belirtmiştir. Çocuklarının hepsi okumaktadır ancak okul olmadığı günlerde işlerine yardımcı olmaktadır. Suriye'deyken pazarlama işi yaptığını, 100 bin Suriye lirası (2.127 dolar) maaş aldığını, evinin kendisine ait olduğunu ve eğitim-sağlık harcamalarının devlet tarafından karşılandığını belirtmiştir. Orada prim usulü çalıştığını ve ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılarken Türkiye'de geçinmekte zorlandığını ifade etmiştir. Genelde masrafının kazancından fazla olduğunu, haftalık ortalama olarak 200-300 TL para eline kaldığını belirtmiştir. İş kurma süreci ise Türk bir arkadaşının aracılığıyla gerçekleşmiştir.

İŞL2; 22 yaşında, evli, eğitimsiz bir mağaza sahibidir. 3 senedir Türkiye'de yaşamakta ve 2-3 aydır bu işi yapmaktadır. Suriye'de de mağazacılık yaptığını belirtmiştir. 3 oda ve 1 salonlu geniş ve güzel bir apartman dairesinde yaşamaktadır. Suriye asıllı olmakla beraber daha önce Suudi Arabistan'da yaşamış, orada da işletmecilik yapmıştır. Türkiye'ye gelmeden önce ayda 2.000 dolar kazanırken buradaki geliri ortalama aylık 4 Bin TL'dir. Burada sigortasını yatırmakta, sağlık güvencesinden faydalanmaktadır. Kazancı hayatını iyi şekilde yaşamakta sına yetmektedir. Aylık 800 TL ev kirası vermektedir. İş kuruluş aşamasını ise mali müşavir aracılığıyla yürütmüştür. Herhangi bir ayrımcılık yaşamadığını belirtmiştir.

İŞL3; 37 yaşında, evli ve 3 çocuklu, ilkokul mezunu ve mağaza sahibidir. 5 senedir Türkiye'de olup 2015'den beri bu işletmeyi çalıştırmaktadır. 3 oda 1 salonlu güzel bir apartman dairesine sahiptir. Suriye'de mağaza işletmekteyken yıllık kazancının ortalama 5 Bin dolar, evinin kendisine ait ve eğitim ve sağlık hizmetlerinin devlet tarafından karşılandığını belirtmiştir. Türkiye'de ise geliri ortalamada 2000-3000 TL civarında ve oradaki yaşantısı Türkiye'dekinden daha iyi durumdadır. Burada çok çalışıp az kazandığından, vergi, sigorta, elektrik ve su masraflarının yüksek oluşundan bahsetmiştir. İşçi olarak çalışmanın geçim olarak çok da farklı olmadığını ama kendi işletmesi olduğu için daha rahat çalışma koşullarına sahip olduğunu eklemiştir. Şu anki işini arkadaşlarıyla ortak şekilde açmıştır.

İŞL4; 28 yaşında, evli ve 2 çocuklu, ilkokul eğitimi almış bir market sahibidir. 5 yıldır Türkiye’de yaşamakta ve 2 aydır bu işyerini işletmektedir. Daha önce inşaatta sıvacı olarak çalışmış, Halep’teki yerlerini satarak bu dükkânı kurmuştur. 3 odalı, müstakil bir evde yaşamaktadır. 450 TL kira ödemekte ancak ev pek yetmese de ekonomik şartlardan dolayı hayatını sürdürmektedir. Suriye’de deri işi yapmaktayken dükkânın üzerine uçak düşmüştür. 40 Bin dolar zararları olmuştur. Orada aylık ortalama gelirinin 1000 Dolar civarında olduğunu, devlet tarafından karşılanan eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin ise düşük olduğu için özel hastanelerden de faydalandığını belirtmiştir. Türkiye’deki dükkânı abisiyle ortak işletmektedir. İlk başta inşaat işiyle düşük meblağlarda çalışmaya başlasa da şu an ortalama gelirleri aylık 1500 TL civarındadır. Türkiye’de de aynı şekilde eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanmaktadır.

İŞL5; 43 yaşında, evli ve 1 çocuklu, üniversite mezunu bir market sahibidir. 2014 yılında Türkiye’ye gelmiş ve 2 sene sonra marketi açmıştır. Geldiği zaman uzun bir süre çalışmamış, daha sonra kısa süreliğine ziraat işçiliği yapmış, oradan da günlük 22 TL ücret almıştır. Sonra market açmaya karar vermiştir. Mali müşavir aracılığıyla market açmıştır. 3 odalı bir apartman dairesinde yaşamaktadır. 750 TL kirası vardır. Suriye’deyken süt ve süt ürünleri üretim ve pazarlaması yaptığını, ortalama aylık kazancının 100-120 Bin Suriye lirası (2.340 dolar) olduğunu belirtmiştir. Türkiye’de 2.000-2.800 TL arasında bir aylık gelire sahiptir. Masraflar çok fazla olduğu için birikim yapamamaktadır. Eğitim ve sağlık hizmetlerinden geçici kimlik belgesi olduğu için yararlanmaktadır.

İŞL6; 42 yaşında, evli, 2 çocuklu ve üniversite mezunudur. Reklam ve matbaa işi yapan bir işyeri sahibidir. 4 senedir Türkiye’de yaşamakta 2 senedir de bu işi yapmaktadır. İş ararken tesadüf olarak ortağıyla beraber bu işi açmıştır. Suriye’de de 20 sene bu işin yanı sıra öğretmenlik yaptığını söylemiştir. Kendi mesleğinin dışında sıradan işlerde de çalışmak zorunda kaldığını, yaşamış olduğu evin ailesine ait olduğunu ve Suriye’de yaşantısının çok güzel olduğunu anlatmıştır. Türkiye’de ise aylık kazancı 1.500-2000 TL arasında değişmektedir. Bu kazanca karşılık 700 TL kira ve ortalama 400 TL fatura ödemektedir. İŞL6’da aynı şekilde işi kurarken mali müşavir desteği aldığını belirtmiştir.

İŞL7; 36 yaşında, evli ve 5 çocuklu, lise mezunu bir pastane işletmecisidir. 2012 yılından beri Türkiye’de yaşamaktadır. Geldikten sonra, 1 sene işsiz kalmış, savaş biter bitmez Suriye’ye dönme hayali kurmuş ancak savaşın bitmeyeceğini görünce Suriye’deki işi devam ettirmek için pastane açmaya karar vermiştir. 3 odalı bir evde 8 kişi kalmaktadır. Suriye’de savaşta işyerleri, evleri harap olmuş ve bu nedenle Türkiye’ye gelmek zorunda kalmıştır. Suriye’deyken aylık kârının 1000 Dolar civarında olduğunu çok güzel bir yaşantısı olduğunu söylemiştir. Türkiye’de ise geliri ortalama aylık 2000-2500 TL civarındadır ve temel harcamalardan sonra elinde hiç para

kalmamaktadır. Evinin kirası 800 TL, işyerinin kirası da 1500 TL'dir. Eğitim ve sağlık hizmetleri, geçici kimliğe sahip olduklarından dolayı ücretsizdir. Yine mali müşavir desteği alınarak işyeri kaydı yapılmıştır.

İŞL8; 42 yaşında, evli ve çocuklu, ortaokul mezunu bir market sahibidir. 7-8 aydır Türkiye'dedir. Gelir gelmez dükkân açmıştır. 2 katlı güzel bir apartman dairesinde yaşamaktadır. Amca çocukları olan iki gençle birlikte kalmaktadır. Suriye'deyken ticaretle uğraştığı için gelirinin iyi olduğu söylemiştir. Devlet, sağlık ve eğitim masraflarını karşılamaktaydı. Türkiye'de ise Suriyeli arkadaşı aracılığıyla dükkân açmış, burada rahat malzeme tedariki yapabildiğini belirtmiştir.

İŞL9; 30 yaşında, evli ve 3 çocuklu, ortaokul mezunu bir mağaza sahibidir. 6 yıldır Türkiye'de yaşamakta ve 2 yıldan beridir bu işi sürdürmektedir. İş yerini açmadan önce Suriye'ye gidip gelmekte ve ticaretle uğraşmaktayken oradaki işleri durunca tamamen bırakıp Türkiye'ye gelmiş ve bu mağazayı açmıştır. Bir apartman dairesinde yaşamakta, evinin küçük olduğunu ve yetmediğini belirtmektedir. Dairede toplamda 11 kişi yaşamaktadır. Suriye'deyken ekonomik anlamda iyi durumda olduğunu, evinin kendisine ait olduğunu, özel sağlık hizmetlerinden faydalandığını söylemiştir. Suriye hükümeti ilaç konusunda çok fazla yardım etmezken eğitim giderlerinin karşılandığını belirtmiştir. Türkiye'deki gelirini orta halli olarak tarif etmiştir. Herhangi bir yerden yardım ve destek almamıştır. İş yerini arkadaşıyla ortak açmıştır.

İŞL10; 42 yaşında, evli, ortaokul mezunu bir erkek berberidir. 4,5 yıldır Türkiye'dedir ve geldiğinden beri berber dükkânı işletmektedir. Tek katlı bir evde yaşamaktadır. Türkiye hükümeti yardım kuruluşlarının evine geldiğini, gözlem ve keşif yaptığını ancak herhangi çözüm bulamadıklarını belirtmiştir. Evin çok rutubetli olduğunu ve çok kötü şartlarda yaşadığını belirtmiştir. Suriye'deki gelirinin çok iyi olduğunu ve yaşadığı evin kendisine ait olduğunu söylemiştir. Sağlık ve eğitim desteğini devlet vermektedir. Türkiye'de ise geliri orta hallidir. İşler, gün gün değişmekte, istikrar sürmemektedir. Çocuğu olmadığı için Kızılay'dan destek almadığını belirtmiştir. Türkiye'ye geldiğinde bir Türk, dükkânı açma konusunda yardımcı olmuştur.

İŞL11; 35 yaşında, evli ve 2 çocuklu, üniversite mezunu bir telefoncudur. 6 yıldan beri Türkiye'de yaşasa da 1,5 yıldır bu işi yapmaktadır. Daha öncesinde de başka telefon şirketinde çalışmıştır. Normal bir apartman dairesinde yaşamaktadır. Suriye'de yaşamını muhasebecilikle sürdürdüğünü, bir muhasebe bürosuna ve eve sahip olduğunu ve savaştan önce durumunun çok iyi olduğunu söylemiştir. Savaş başlamadan önce sınav kazandığını ve devlet bankasına atanmak üzere olduğunu söylemiştir. Burada da durumunu iyi görmektedir ve herhangi bir yerden maddi olarak yardım almamaktadır. Burada ortağıyla muhasebe işi yapmaktadır. İş yerinin muhasebe işinden İŞL11 sorumludur.

İŞL12; 49 yaşında, evli ve 4 çocuklu, lise mezunu bir telefoncudur. 7 yıldır Türkiye’de yaşamaktadır. 5 yıldan beri de bu işi yapmaktadır. Yardımlaşma derneğinde 1 sene çalışmış ve sonra telefon dükkânını açmıştır. Bir apartmanın 5. katında temiz bir dairede oturmaktadır. Suriye’de gelirinin çok iyi olduğunu devlet kurumunda tarım kredi görevlisi olduğunu ve buna ek olarak müteahhitlik de yaptığını söylemiştir. Şu an eşi ve çocukları Türk vatandaşlığı almıştır. Eşi Suriye okulunda öğretmenlik yapmakta, aldıkları para başa baş yetmektedir.

İŞL13; 26 yaşında, bekâr ve ortaokul mezunu bir baharatçıdır. 4.5 yıldır Türkiye’de yaşamakta ve 1 yıldır dükkân işletmektedir. Öncesinde ise Denizli’de kaynakçı olarak çalışmıştır. Bir apartmanın 3. katında 3 gençle birlikte kalmaktadır. Suriye’deyken hem okuyup hem çalıştığını, ailesiyle birlikte yaşadığını ve evlerinin kendilerine ait olduğunu söylemiştir. Türkiye’de ise hayat şartları normal ilerlemekte ancak kazandığı para yetmemektedir. Herhangi bir çevre ve kurumdan destek almamaktadır. Sadece devletin sağladığı sağlık hizmetinden faydalanmaktadır.

3.8.1.2. Suriyeli Göçmenlerin Beceri ve Deneyimleri

Araştırmanın bu başlığında görüşme yapılan göçmenlerin sahip olduğu beceri ve deneyimlerine dair bulgular paylaşılmaktadır. Göçmenlerin gerek Suriye’de gerekse Türkiye’de elde ettikleri deneyim ve beceriler ele alınmakta, kişilerin çalışma yaşamına nasıl katıldıkları incelenmektedir. Göçmenlerden elde edilen cevaplar neticesinde değerlendirmeler yapılmaktadır.

Bulgular kapsamında işgücü piyasasındaki kişilerin genellikle yaptığı mesleğe dair eğitim almadığı, mesleki ya da mektep eğitimi alan kişilerin azınlıkta kaldığı görülmüştür. Kişiler daha çok mesleki becerilerden ziyade işgücü piyasasında kazandıkları geçmiş deneyimleri, işgücü piyasasına giriş için kullanabilmiştir. Ancak bu nokta da kesin bir yargıya varılamamaktadır. Zaman zaman göçmenler mesleklerinin dışındaki farklı işlerde çalışmışlardır. Ancak deneyim ve becerilere sahip kişilerin işgücü piyasasında daha uzun süreli ve rahat şekilde barındığı görülmüştür. Becerileri ve eğitim kazanımlarını değerlendirmek, göç alan ülkenin dilinin öğrenilmesini kolaylaştırmak ve mesleki becerilerin geliştirilmesi sağlamak, mültecilerin işgücü piyasasına katılımları için çok önemlidir. Göç alan ülkelerdeki istihdama erişim işgücü piyasası ve maddi koşullar, mültecilerin dil yetkinlikleri, hukuki statü ve mesleki bilgi gibi birçok faktöre dayanmaktadır.

Kişilerin deneyim ve becerilerine yönelik sorular karşısında çok çeşitli cevaplar alınmış ancak genel itibariyle kişiler işgücü piyasasında, çoğu eğitimsiz olduğu için mesleki anlamda kazanılmış becerilerden çok fazla faydalanamamakta, önceki tecrübelerinden ise kısmi şekilde faydalanabilmektedirler. Bu bulgulara yönelik kişilerin verdiği cevaplar aşağıda yer almıştır.

Pastane çalışanı İ2'nin, Suriye'de sahip olduğu işle şu anki işi arasında fark vardır. Kişi Suriye'de terzilik üzerine eğitim almış ancak Türkiye'de bunu kullanamamıştır. Kişinin ilkokul mezunu olması, okul eğitiminden iş anlamında faydalanamadığını göstermektedir. Kişi şu anki işinde mesleki eğitim almamış ancak sadece işverenin direktiflerine uyduğunu şu sözlerle belirtmiştir:

“Suriye'deyken ben terzilik işleri yapıyordum. Bu işle ilgili orada kurslar vardı orada öğrenmiştim. Şu an yaptığım iş pastanecilik. Bu meslek adına eğitim almadım ancak işverenin verdiği direktiflerle işimi sürdürüyorum.”

Market çalışanı İ3, Suriye'de terzilik yapmaktaydı ancak şu an belirli sorunlardan dolayı mesleğini yapamamakta ve babasının yanında marketçi olarak çalışmayı sürdürmektedir. Suriye'de sahip olduğu mesleki deneyimini, Türkiye'ye ilk geldiğinde terzi olarak sürdürmüş ancak maddi sıkıntılardan dolayı işi bırakmak zorunda kaldığını şu sözlerle belirtmiştir:

“Suriye'deyken terzilik işleri yapıyordum. Ben bir süre İstanbul'da terzilik işi yaptım fakat çalıştığım işyerlerinde paramı ödemeyenler oldu. O yüzden çok zorluklar yaşadım. Babam da beni buraya çalışmak için çağırды. 4 senedir babamla birlikte çalışıyoruz.”

İ6, Suriye'deyken de öğretmenlik yapmaktaydı. Türkiye'ye ilk geldiğinde çok farklı bir sektörde (inşaat) çalışmak zorunda kalan ancak daha sonra okul eğitiminden edindiği bilgilerle, öğretmenlik mesleğini sürdürmüştür. Kişinin deneyim ve becerileri, başlarda olmasa da sonradan işgücü piyasasına girişinde önemli rol oynamıştır. Kişi bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Yaptığım işler için eğitim aldım. Bu eğitimler bana fazlasıyla artı kattı. Eğer ben orada eğitim almasaydım sıradan yevmiyeyle çalışan bir işçi olacaktım. Ve hayatım çok zor olacaktı. Eğer gücüm olup da işveren olabilseydim hayatım yine fena olmayacaktı. Fakat öyle gücüm yok.”

Ekmek dağıtıcısı olan İ8, Suriye'de balıkçılık yaptığını ve bu konuda deneyimli olduğunu dile getirmiştir. Türkiye'ye ilk geldiği zaman, mevcut deneyimlerinden dolayı balıkçılık mesleğini sürdürebilmiş ancak ilerleyen yıllarda balıkçılık izni verilmediği için yapamamıştır. Burada önemli olan mesleki deneyimini sürdürebilme konusunu, şöyle ifadelerle belirtmiştir:

“Türkiye'ye gelmeden önce balıkçı teknem vardı. Burada yasak olduğu için balıkçılık yapamıyorum. 2 sene önce balıkçılık yaptım Türkiye'de. Daha sonra Türkiye'de Suriyelilerin balık tutmasını yasakladılar. Sadece Suriyelilere yasakladılar. Balıkçılık lisansım olduğu halde izin vermediler Suriyeli olduğum için.”

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 89. Maddesinde, mülteci veya ikincil koruma statüsüne sahip olanlar, statü almasıyla birlikte bağımlı veya bağımsız olarak çalışabilmektedir. Göçmenlerin çalışamayacağı iş ve meslek kolları saklı tutulmuştur. Dolayısıyla bu konu hakkında kesin bir hükme varılamamaktadır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Tuhafiyeci İ9, Suriye'de terzilik ve tuhafiyecilik yaptığını, oradaki deneyimlerinden burada da faydalandığını belirtmiştir. Ancak aldığı okul eğitimi meslek seçiminde çok etkili olmamıştır. Bu düşüncüyü şu ifadelerle dile getirmektedir:

“Terzilik ve tuhafiyecilik yapıyordum. Burada da aynı işi yapıyorum. Ama Türkiye'ye geldiğimde bu işi yapana kadar farklı yerde de çalıştım.”

“Eğitim almamıştım ancak Suriye'de kazandığım tecrübeyi burada da devam ettirdim.”

Spotçu İŞL1, Suriye'de satış pazarlama işi yapmaktayken şimdi benzer bir işte çalıştığını ve Suriye'deki deneyimlerinin işgücü piyasası içerisinde yardımcı olduğunu şu sözlerle belirtmektedir:

“Evet aldığım eğitimler mesleğimi sürdürmeme katkı yapıyor. Orada da satış pazarlama işi yapıyordum. Bu anlamda eğitimler almıştım. O bilgiler burada bana artı sağladı.”

Market sahibi olan İŞL5, üniversitede tarih bölümünü okumuştur. Ancak Suriye'de de Türkiye'de de tarih bölümüyle ilgili iş yapmamıştır. Oradaki eğitim belgesiyle burada denklik verilmediğini belirtmiştir. Ayrıca tarih bölümüyle ilgili iş yapmasının önünde dil de büyük engeldir. Suriye'de satış/pazarlama ile ilgilenmekteyken burada benzer şekilde market işletmektedir. Bu durumu şöyle dile getirmektedir:

“Normalde Tarih bitirdim Suriye'de. Aslında öğretmenlik yapabilmem lazımdı. Fakat denklik belgem yoktu. Ayrıca dil öğrenmem gerekiyordu. Aileme bakmakla yükümlü olduğum için o tür şeylere girişemedim. Suriye'de süt ürünleri satışı yapıyordum. Burada da benzer şekilde market işi yapıyorum...”

Araştırma neticesinde görüşülen kişilerden çok az bir kısmı, işgücü piyasasında, okul eğitiminin avantajını görmüştür. Bunun bir sebebi lise eğitimi ve altındaki kitlenin fazla oluşu ve üniversite okuyanların da belirli izin ve erişimleri elde edememesidir. Çoğunlukla mesleki tecrübe

ve deneyimlerinden faydalanılmıştır. Kişilerin deneyim ve becerileri işgücü piyasasına girişte avantaj oluşturmuştur. Piyasaya girişte kişiler genellikle deneyimlerinden faydalanıp mesleki bilgilerini, işlerinde sürdürebilmişlerdir.

3.8.2. Göçmenlerin Çalışma Yaşamına Katılım Süreçlerine Dair Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde göçmenlerin işgücü piyasasında karşılaştığı durumlar ele alınmaktadır. Göçmenlerin işgücü piyasasına girişte yaşadığı süreçler, işgücü piyasasında karşılaştığı sorun ve zorluklar, çalışma memnuniyeti konuları, araştırmamızın temalarını oluşturduğu için öncelikli olarak ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra geleceğe dair plan ve beklentiler, çalışma hayatıyla ilgili görüş ve önerilere dair bulgular değerlendirilip paylaşılmıştır.

3.8.2.1. Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Girişte Yaşadığı Süreçler

Bu kapsamda göçmenlerin işgücü piyasasına girişinde karşılaştığı durumlar ele alınmaktadır. Kişilerin işgücü piyasasına nasıl girdiği, nasıl yöntemlerle iş aradığı ve bulduğu, hangi kurum ve kuruluşların destek verdiği irdelenmektedir. Araştırma neticesinde göçmenler, genel itibariyle işgücü piyasasına girişte herhangi bir kurum desteği almamıştır. Çevresel yardımlar iş bulma konusunda göçmenlere için en önemli unsurdur. Çevresel destek içerisinde göçmenlerin Suriyeli ve Türk arkadaşları ve çevreleri yer almaktadır. Bunların ardından sosyal bağlantıların kullanılmadığı bireysel çabalar gelmektedir. Göçmenler iş ararken sosyal medyayı yaygın olarak kullanmaktadırlar. Cam ve kapılara asılan iş ilanları da informel bir araç olarak göçmenlerin iş bulmasını sağlamaktadır.

Pastane çalışanı İ2 bu durumu şöyle dile getirmiştir:

“Genellikle aynı bölgede yaşayan insanlar iş aradığında kendi aralarında birbirlerine haber veriyor. Facebook’ta, whatsapp’ta kendi aramızda iş aradığımızı söylüyoruz, işleri bu kanallardan buluyoruz. Suriyelilerin whatsapp gruplarında iş arayan ve işverenler belirtiliyor.”

“İş bulma sürecinde sosyal medya ve kendi aramızda konuşmalarla ilerledim. Herhangi bir kurum kuruluş yardım etmedi.”

“Hızlı bir şekilde iş bulabildim. Sosyal medyada iş ilanları olmasa bile camlara kapılara asılan iş ilanlarından kolay şekilde iş bulabiliriz.”

Göçmenlerin çevresindeki insanlarla kurulan ilişkiler, Suriyeli göçmenlere önemli faydalar sağlamakla birlikte göç ettikleri toplumun ekonomisini ve politikasını derinden etkilemektedir (Yaman, 2016; 108). Bu durum ilişkiler ağı kuramıyla bütünlük oluşturmaktadır. Göçmenler, daha önceden göç eden kişilerden ve onların deneyimlerinden faydalanmaktadırlar.

Market çalışanı İ3, şu an çalıştığı işi Suriyeli arkadaşlarından duymuş ve genelde de iş bulma şeklinin bu yöntem olduğunu söylemiştir. Hiçbir kurum ve kuruluşun yardım etmediğini, işleri kendi aralarında konuşarak ve bilgileri paylaşarak bulduklarını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Daha önce İstanbul’da çalıştım. Bu işi duyma yolunda diğer Suriyelilerden duyarak işe girdim. Genelde iş bulma şeklimiz bu. Suriyeliler kendi aralarında konuşurlar. Şurada şu iş burada bu iş var diye. Böyle iş bulunur.”

“İş bulmada hiçbir dernek, kurum yardımcı olmadı. Biz kendi çabamızla iş bulduk.”

Önceki alan araştırmalarında da belirtildiği gibi (Çetin, 2016; 1010-1011) işçileri organize eden ve işçilerle işverenler arasında aracı olan ve ‘çavuş’ olarak isimlendirilen kişiler, Suriyeli göçmenlerin iş bulması konusunda aracı konumdadırlar.

Lokanta çalışanı İ5 de benzer şekilde Suriyeli göçmenlerin kendi arasındaki ilişkiler neticesinde iş bulabildiğini, kurum ve kuruluşun yardım etmediğini belirtmiştir. İşgücü piyasasında çevresel etkenler içerisinde değerlendirdiğimiz, aracı/komisyoncu ve işçilerin tabiriyle çavuş denilen kişilerin de iş bulma konusunda yardımcı olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Genelde Suriyeliler kendi aralarında konuşurken duyum alıp o şekilde görüşüyoruz, iş buluyoruz. Herhangi kurum ve kuruluştan iş arama hakkı gibi hakkınız yok. Vatandaşlığımız yoksa kurumlar size hiçbir konuda yardımcı olmuyor.”

“Bizim işlerimizi çavuş dediğimiz kişiler organize eder. Büyük işletmelerde çalışma şansımız yoktur. Genelde sistemde her işin başında çavuş veya muallim dediğimiz kişiler vardır. Ve bu kişiler işçilerden sorumludur. Taşeron gibi düşünün olayı. Taşeron gibi işe alır ve o bizi yevmiyeyle çalıştırır. Bunlar Türk’tür.”

Öğretmen İ6 ise dil sorununu ön plana çıkarmıştır. Herhangi bir kurumun desteğini almadıklarını, destek verilse de dil engeli karşılıklarına çıktığı için anlayamayacaklarını belirtmiştir. Durumu şu ifadelerle aktarmıştır:

“Suriyeli arkadaşlardan öğretmen arandığımı duydum Onunla ilgili kaymakamlıktan müracaatta bulundum. Suriye’deki öğretmen belgesinin geçerli olduğunu duyunca müracaat ettim, kabul ettiler.”

“Arkadaşlardan duyarak müracaatta bulundum. Biz çok iyi Türkçe bilmediğimiz için herhangi kurumda destek varsa dahi bilme durumumuz yoktur. Sadece eş-dosttan çevredeki insanlardan konuşa konuşa iş konusunda duyumlar alabiliyoruz. Herhangi kurum ve müesseseden yardım almadık.”

Oto-yedek parçacısında çalışan İ13 ise kendi arayarak ve akrabalarından sordurarak işi bulduğunu söylemiştir. Yeğeni iş bulma konusunda aracı olmuştur. Kurumların ise daha çok üniversite ve üzeri eğitime sahip kişilere iş bulduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Akrabam vardı çalışan. O getirdi iş yerinde çalıştım diye. Burada çok çalıştırdıkları ve aylığı az verdikleri için kunduracılığı seçmedim. Aracı Suriyeli yeğenimdi.”

“Kendi imkanlarımla akrabamın sayesinde iş buldum. Türk hükümeti ve Kızılay, üniversite okuyanlara, belgesi olanlara iş buluyor. Avukat gibi doktor gibi yüksek dereceli insanlara iş buluyor.”

Spotçu İŞL1’de benzer şekilde arkadaşı aracılığıyla işi kurduğunu belirtmiştir. Bütün süreçleri (SGK, maliyeye kayıt) Türk arkadaşı yürütmüştür. İş kurmasına karşılık, zaman zaman Türk arkadaşına para ödemektedir. Herhangi bir kurum ve müessesenin destek olmadığını da şu sözlerle belirtmiştir:

“Türk bir arkadaş vesile oldu. Bütün süreçleri o yürüttü. Bütün aşamalarında maliye, SGK vb. Türk olan arkadaşımız ön ayak oldu. Yardımcı oldu. Yaklaşık olarak ortak gibiyiz diyebiliriz. Yaptığı destekler karşılığında para ödemesi yapıyorum. Gidip geldikçe para ödedim ona.”

“Herhangi kurum ve müessese bize destek olmadı. Her şeyi kendimiz yaptık. Türk olan tanıdıkla beraber.”

Mağaza sahibi olan İŞL3, kendisinin sosyal medyayı kullanmadığını bireysel olarak iş aradığını belirtmiştir. Daha sonra arkadaşlarıyla ortaklaşa bir dükkân açmıştır. Mali müşavir desteğiyle ilerlemişlerdir. Ancak herhangi bir kurum veya kuruluş yardım etmemiştir. Şu sözlerle durumu açıklamaktadır:

“Türkiye’ye ilk geldiğim zamanlarda kısa bir süre aynı sektörlerde başkalarının yanında çalıştım. Ben gezerken iş aradım, sanal ortamlardan yararlanmadım tamamen kendi çabalarımla ilerledim. Daha sonra ben ve arkadaşlarım bir araya gelerek ilk önce ortaklaşa açtık. Şimdi de ortağım vardır. Mali müşavirimiz vardır. Resmi kurumlardaki tüm işleyişimizi o yaptı. Bunun karşılığında ücret verdik.”

Pastane işletmecisi olan İŞL7 de mali müşavirlik desteği alarak işletme kaydı yaptırmıştır. Bütün izin ve işlemleri mali müşavir yapmıştır. Herhangi kurum veya kuruluştan destek almamıştır. Kişi, iş kurma aşamasında geçici koruma kimlik belgesinin öneminden de şu sözlerle bahsetmiştir:

“İş kurma aşamasında gerekli izinlerin alınmasında mali müşavir bize yardımcı oldu. Geçici koruma kimlik belgemiz olmasaydı böyle bir iş yeri açamazdık.”

“Buradaki kuruluş ya da kurumlar bize herhangi bir maddi destek sağlamadı. Daha önce belirttiğim gibi tek destek mali müşavirin bizimle yürümesi oldu. Onun karşılığında da ücret ödedik.”

Araştırma neticesinde Suriyeli göçmenlerin iş bulma kanalları önem sırasıyla; çevresel etkiler (arkadaş, eş-dost, çavuş, mali müşavirler, aracılar), bireysel arama yöntemi, geleneksel yöntemler (cam ve kapı ilanları), sosyal medyanın etkin kullanılması şeklindedir. Araştırma bulgularının sonucunda hiçbir kamu kurum ve kuruluşlarından destek alınmadığı, kişilerin ağırlıklı olarak çevresel etkilerle iş bulduğu görülmüştür. Kaya ve Demirağ’ın Suriyeli kadınlar üzerine yaptığı çalışmanın bulgularına göre (2016; 164); göçmenler şu an çalıştıkları işi genellikle Suriyeli bir tanıdıkları ve Türk komşuları sayesinde bulmuşlardır. Erol ve arkadaşlarının tekstil sektörü üzerinde yürüttüğü çalışmanın sonuçlarına göre (2017;61) Suriyeli göçmenlerin yarısının, yatay sosyal ağları (akraba, eş, dost, çevre vb.) kullanarak iş bulduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, çalışma bulgularıyla da uyumaktadır.

3.8.2.2. Göçmenlerin Çalışma Yaşamında Karşılaştığı Sorun ve Zorluklar

Araştırma kapsamında, göçmenlerin işgücü piyasasında çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldığı görülmüştür. Bu zorluklar; dışlanma, dil sorunu, iş yükü, maddi sorunlar, vatandaşlık hakkının tanınmaması, iş bulma sorunu, serbest seyahat yasağı ve kültürel sorunlar gibi durumlardır. Araştırmada işgücü piyasasındaki zorlukları anlamaya yönelik sorular sorulmuş ve en çok dışlanma, dil sorunu, maddi sorunlar ve iş yükü gibi sorunların belirtildiği görülmüştür. 2016 yılında UÇÖ (ILO) Türkiye Ofisi ve Suriye Dostluk Derneği tarafından yapılan Suriyeli İşçi, İşveren ve Girişimcilerin İşgücü Piyasasında Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalıştayı’nda göçmenlere yönelik şu sorunlar dile getirilmiştir:

- Türkçe dil eğitimi ihtiyacı
- Mevzuatta uygulama kaynaklı sıkıntılar
- Mesleki eğitimlerin yaygınlaştırılması
- Çocuk işçiliği ve eğitime erişimde sorunlar
- Mesleki haritalandırma ihtiyacı
- Diploma denklik ve yeterlilik sorunu

Bu sorunlar araştırma bulgularımızı tasdik eder niteliktedir. Bu sorunlar işçi ve işverenleri çalışma hayatında ciddi biçimde zorlamaktadır. Göçmenlerin işgücü piyasasına yönelik sorunlarının çözümleri, kişilerin potansiyel üretimlerinin artmasında etkili olabilecektir.

Araştırmamızın tek kadın katılımcısı olan pastane çalışanı İ2, işgücü piyasasında kendi açısından bir ayrımcılık yaşanmadığını, Türk vatandaşlarının genellikle iyi davrandıklarını

söylemiştir. Ancak kişi çalışma saatlerinden dolayı sorunlar yaşamaktadır. Ailesine vakit ayıramadığını, evin sorumluluklarını karşılayamadığını şu sözlerle belirtmiştir:

“Suriye’deki çalışma şartları genel anlamda daha iyiydi bizim için. Özellikle çalışma saatleri anlamında. Biz Suriye’de 16.00’a kadar çalışırdık. Ancak Türkiye’de çoğu yer sabah erken başlayıp akşam 20.00’a kadar devam ediyor. Bu yüzden zorlanıyoruz. Ailemize bakma konusunda büyük zorluklar yaşıyoruz. Çoğu kadın dul ve çocuklarıyla Türkiye’ye geliyor. O yüzden kadınlar burada çok çalışmaya başladı ve bu sorunlar sıkıntılara sebebiyet veriyor. Çocuk olduğu için haftanın 6 günü akşama kadar çalışınca evle ilgili sorumlulukları yerine getiremez oluyor.”

Market çalışanı olan İ3 ise İ2’den farklı olarak işgücü piyasasında ayrımcılık yaşadığını beyan etmiştir. Bu ayrımcılık gerek çalışma saatleri gerek ücretler bazında olmuştur. Kişinin işe girmesiyle birlikte işverenin Türk işçileri işten çıkardığını ve daha düşük ücretle kendisini çalıştırdığını belirtmiştir. Suriyeli göçmenler, Türk işçilerin ikamesi niteliğinde istihdam edilmektedir. Türk işgücü ile ikame edilebilirliğinden dolayı Suriyeli göçmenlerin istihdamı, yerli işçilerle olan rekabeti artırmaktadır (Kaygısız, 2017; 8). Ücret pazarlığı yapamayan ve ağır-kötü çalışmayı koşulsuz kabul eden Suriyeli göçmenler, Türk işgücünü yerinden edebilmektedir (Adar, 2018; 24). İ3 yaşadığı durumları şu ifadelerle anlatmaktadır:

“Türk işçilerle çalışıyorduk daha öncesinde. Çalışma saatlerimiz Türklere göre daha fazlaydı ve aldığımız maaş da daha azdı. Çalıştığım bir tane fabrika normalde 6 işçi çalıştırırken ben ve eniştemi işe alınca 6 kişiyi çıkardılar. Biz 6 işçinin yaptığı işi yaptık. Türk işçiye 2.500 TL maaş ödenirken bizlere 800’er TL maaş ödeniyordu.”

Manav çalışanı İ4, Türkiye’deki pahalılıktan yakınırken, eğer çocukları çalışmasaydı Türkiye’de geçinmesinin güç olduğunu belirtmiştir. Çalıştığı bir kurum, kişinin ciddi miktarda parasını vermemiştir. Maddi zorluklar bu noktada ön plandadır. Vatandaşlığın getirdiği haklara sahip olmak da istemektedir. Bu durumu şu ifadelerle anlatmaktadır:

“...Türkiye’de her şey çok pahalı. Çocuklarım çalışıyor olmasaydı geçinemezdik. İnşaat işinde çalışırken ilk zamanlar 35 TL yevmiye ile çalışırdım. Son dönemlerde 50 TL olmuştuk fakat süreklilik yoktu. Benim bir işyerinde 15 Bin TL alacağım kaldı. 1 sene çalıştım ve adam bana ödemedi TOKİ’de. Aramızda sözleşme yaptığımız halde paramızı ödemedi.”

“...Herhangi kurum ve kuruluştan iş arama hakkı gibi hakkınız yok. Vatandaşlığınız yoksa kurumlar size hiçbir konuda yardımcı olmuyor.”

Öğretmen olan İ6, maddi anlamda ayrımcılık söz konusu olduğunu belirtmiştir. Aynı iş olmasına rağmen Türk vatandaşlarının aldığı ücretin neredeyse yarısını aldığını belirtmiştir. Ancak

Türk vatandaşlarıyla çalışma yüklerinin ve sürelerinin aynı olduğunu o konuda herhangi bir ayrım olmadığını eklemiştir. Bu durumları şu sözlerle anlatmıştır:

“İnşaat işinde çalışırken Türkler 70 TL alırken biz onların yarısı kadar alıyorduk. Öğretmenlik yaptığım yerde ben 1300 TL civarı maaş alırken aynı şekilde öğretmenlik yapan Türk vatandaşı 3000 TL civarı maaş almaktadır.”

“Türk vatandaşlarıyla bizim inşaat ve öğretmenlikte çalışma sürelerimiz aynıydı. Herhangi iş yerinde alacağım kalmamıştır. Zorlandığım konu Türkiye vatandaşı olan birinin aldığı maaş benim maaşımın 2 katıdır. En çok zoruma giden olumsuz durum budur. Genel davranış olarak herhangi bir sıkıntı yaşamadım.”

MEB, Arapça dil eğitimi açığı bulunan yerlere ihtiyaç analizi yaparak ve/veya gönüllü olarak öğretmenlik yapmak isteyen Suriyeli göçmenlerin başvurularını değerlendirerek öğretmen alımı yapmaktadır. PTT ve UNICEF’in katkılarıyla MEB tarafından belirlenen Suriyeli öğretmenlere tanımlı kartlar dağıtılmakta, aylık olarak bu kartlara yaklaşık 150 (Kamp içi)-220 (Kamp dışı) dolar karşılığında Türk lirası ödeme yapılmaktadır (Emin, 2016).

Tuhafiyecilik yapan İ9 ise kendi işinin dışında bir işle Türkiye’de çalışmaya başlamış bu durumun zorluklarını yaşamıştır. Ancak daha sonra kendi işine yönelmiştir. Tuhafiyecilikte karşılaştığı en büyük sorun, Türk kültürüne uygun tekstil ürünlerini de sergilemek yerine sadece Arap kültürüne özgü ürünler üretip satışı sunduğu için Türk müşterinin dükkâna ilgi göstermemesi olmuştur. Tüketimde yaşanan kültürel farklılıklardan dolayı yerel halkın talebinin azlığını şu ifadelerle belirtmiştir:

“İnşaat sektöründe çalışırken yaptığım mesleğin dışında bir meslek olduğu için çok zorlandım. Ama tuhafiyecilik benim mesleğim olduğu için zorlanmıyorum.”

“Bana sadece Suriyeli müşteri geliyor. Türklere göre daha az kazanıyoruz. Suriyelilere, Suriye kültürüne özgü eşyalar satıyorum. Dolayısıyla Türk kültürüne uymadığı için benden alışveriş yapmıyorlar.”

Tütün ürünleri satan İ10 özellikle iş yükü sorununu ön plana çıkarmıştır. Ağır çalışma koşullarına maruz kaldıklarını, işlerinin çok yorucu olduğunu belirtmiştir. Burada çalışmaktan memnun olmadığını ifade eden İ10, çalışma süresinin çok olduğunu ancak verilen ücretin az olduğunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

“İnşaatta çalışırken taşınacak mallar için hamallık olması ve asansör olmamasından, mesela sırtında çimento ve beton taşınmasından dolayı zorluklar gördüm. Davranışlarda sıkıntı yok ama sadece yorucu işten sorunlarım vardı.”

“Burada çalışmanın iyi yanı yoktur. Çünkü çalışma süresi çok, aldığım para azdır. Suriye’deki işlerde 6 saat çalışıyorum ve geliri çok daha iyiydi.”

Oto-yedek parçacısında çalışan İ13 işgücü piyasasında yerli işçiler karşısında dışlandıklarını, yerlilerin göçmenlere belirli nedenlerle tavır aldıklarını belirtmiştir. Göç alan ülkelerde yaygın görülen sorunlar; yabancı düşmanlığı ve ırkçılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Dışlanma, maddi zorluklar, ağır çalışma koşulları ve ayrımcılık (Öztürk ve Çoltu, 2017; 192) gibi problemler de ortaya çıkmaktadır. Kişinin bu duruma yönelik ifadeleri şunlardır:

“İş ararken Türk işçiler dedi ki; niye ucuza çalışıyorsun da biz bu ücrete çalışıyoruz? Niye bizim ekmeğimizle oynuyorsun? Diyerek tavır aldılar.”

“Biz burada kısıtlıyız ve karnımızı doyurmak zorundayız. İnsanlarla iletişim sıkıntısı çekmekteyiz.”

“Ayrımcılık yapılıyor. Mesela hasta olursam illa geleceksin. Ama Türk hasta olursa gelmek zorunda değildir.”

İnşaat işçisi olan İ15 öncelikle piyasada iş süreksizliğini belirtmiştir. İşlerin devamının gelmediğini buna ilaveten parasını da zorla aldığını söylemiştir. Kişi yetkinliği dışında işte çalıştığı için yorulduğunu, işin zor geldiğini beyan etmiştir. Bunun yanı sıra paylaşılan iş yükünde ayrımcılık yaşandığını, yerel işçilerin kendilerini dışladıklarını şu ifadelerle belirtmiştir.

“6 aydan beri 1 aylık para kazandım sadece. 6 ay içerisinde 1 aylık iş çıkmıştır. İşverenden paramı aldım ama kavga dövüş.”

“... Çalışırken, usta; şu tuğlayı getirin yukarı çıkarın... Türk çalışan diyor ki; Suriyeli çıkarsın bizi niye yoruyorsun...”

“İşte çalışırken kendi mesleğim olmadığı için zorlandım. Mesela tuğlayı yukarı çıkarmak çok yorucu iş. Alışık olmadığım ve kendi mesleğim olmadığı için zorlandım.”

Mobilyacıda çalışan İ17, işgücü piyasasında iş bulma sürecinde kişiye ayrımcılık uyguladıklarını ve dışlandıklarını belirtmiştir. İş bulma sürecinde oldukça zorlandığını, bir süre beklediğini, hatta bazı işverenlerin, kişiyi Suriyeli olduğu için tercih etmediğini belirtmiştir. Zorlu koşullar sonucunda iş bulduktan sonra ise ancak kendi karnını doyurabilecek kadar para kazandığını şu ifadelerle belirtmiştir:

“Bazı işyerlerine sordum, Suriyeli olduğum için bana iş vermediler.”

“İş bulmadan önce 2 ay evde oturdum. Öyle bir zorlukla karşılaştım. İş bulduktan sonra da kazandığım para sadece karnımı doyurdu. Daha başka iş yapamadım. Fazla para biriktiremedim.”

Mağaza sahibi İŞL3, iş kurma aşamasında mali müşavir yardımından dolayı herhangi bir süreçte zorlanmadıklarını belirtmiştir. Türk işverenler gibi kayıtlarını yaptıklarını, devlete olan sorumluluklarını yerine getirdiklerini beyan etmiştir. Müracaat aşamasında Türkler ve Suriyeliler arasında fark olmadığını ancak ikamet izni veya geçici koruma kanunu olmasaydı işyeri açamayacaklarını şu ifadelerle söylemiştir:

“Herhangi süreçte zorlanmadık. Mali müşavir bizim tüm süreçlerimizde yardımcı oldu. Türk işverenler gibi müracaatlarımızı yaptık. Maliye, sigorta gibi kurumlara da ödemelerimizi belirli şekilde yapıyoruz. Müracaat aşamalarında Türkler ve Suriyeliler arasında bir fark yok. Geçici kimlik olmasaydı böyle bir yer açamazdık. İkamet izni ya da geçici koruma kimliğinizin olması lazım işyeri açabilmeniz için. İşyeri için kredi çekemeyiz onları sadece oturma izni almış Suriyeliler çekebilmektedir.”

Market sahibi İŞL4 öncelikle işlerin istikrarsızlığından bahsetmiştir. Aile ekonomisinin düzeni için sürekli bir işte çalışması gerektiğini belirtmiştir. Çalıştığı yerlerde ise ücretlerini alabilmek için çok uğraşmıştır. İşgücü piyasasında yaşanan en büyük sorunlardan birinin dil konusu olduğunu söylemiştir. Kimilerinin Suriyelilere karşı ön yargılı olduğunu da belirtmiştir. Bu durumları şu sözlerle ifade etmiştir:

“...İnşaat işleri güzeldi kazanç olarak ama istikrar yoktu. Arada boşluk çok oluyordu. Ailemizin geçimini sağlamak için düzenli bir iş bulmam gerekti. Benim işverenlerde alacağım kalmadı ama çok defa alacağımı almak için uğraştım. Abim de benzer şekilde işçi olarak çalıştı onun da 1600TL alacağı kaldı.”

“Yaşanan sorunların başında dil konusu geliyor. Çoğu Suriyeli dil bilmiyor. Buna yönelik destek verilebilir. Bazıları Suriyelilere karşı çok önyargılılar. Ben de çok basit çaplı önyargılarla karşı karşıya kalıyorum. Ama etraftan çok duyuyorum.”

Pastane sahibi İŞL7, yaşadığı en büyük sıkıntının dil sorunu olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir sorun vatandaşlık haklarına sahip olmayışıdır. Vatandaşlık haklarına sahip olmanın farklı sektörlerde başarıları getirebildiğini söylemiştir. Vatandaşlığı olmadığı için kredi çekme, ticari destek alma gibi haklarının olmadığını söylemiştir. Geçici kimliğe sahip olduğu yerin dışına çıkamadıklarını, eğer imkan olursa serbest dolaşım ile yaptığı işi farklı illere yayabileceğini söyleyerek eklemiştir:

“Yaşadığımız en büyük sorunlardan bir tanesi Türkçe bilmemek. Diğeri ise vatandaşlığımızın olmayışıdır. Vatandaşlığımız olsaydı farklı sektörlerde başarılı olabilirdik. Kendi mesleğimizi icra edebilirdik. Suriyeli olduğumuz için bankalardan kredi çekme gibi hakkımız yok, ticari destek anlamında.”

“Bizler kimliği aldığımız yerin dışına adım atamıyoruz. Siz Antalya’dan geldiniz ve tesadüf eseri bu tadı öğrendiniz. Eğer bizim Türkiye içinde dolaşım şansımız olsaydı hem büyüyebilirdik hem istihdam yaratabilirdik hem de kişilerin bu değişik tatları tatmasına yardımcı olabilirdik.”

Suriyeli göçmenlerin bankada hesap açabilmeleri için geçici koruma kimliğine sahip olmaları yeterli değildir, İŞL3’ün de belirttiği gibi ikamet belgesinin bulunması da gerekmektedir. Kredi kartına sahip olmak veya kredi kullanmak sadece yüksek mevduata sahip olanlar için genel müdürlüklerin izniyle mümkün olabilmektedir (INGEV ve Ipsos; 2017; 2). Dolayısıyla kredi çekme hükümleri vatandaşlık hakkından ziyade oturma izni hakkına bağlanmıştır.

Nihai olarak araştırma kapsamında Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasında yaşadığı sorunlar temel alınarak hareket edilmiştir. Görüldüğü üzere Suriyeli göçmenlerle yapılan mülakatlar sonucunda, çalışma hayatında birçok sorun ve zorlukla karşı karşıya kaldıkları ortaya çıkmıştır. Bunlar verilen cevaplara göre;

- Ayrımcılık sorunu (ücret, saat ve işin içeriği bazında)
- Maddi zorluklar
- Çalışma yükü sorunu (saat, iş yoğunluğu)
- İş bulma sorunu
- İşin süreksizliği
- Yetkinlik dışı işlerde çalışma
- Yerli işgücünün yaklaşımı
- Çalışma izni sorunu
- Vatandaşlık hakkını elde edememesi
- Tüketimde kültürel algı sorunu, gibi sorunlar şeklinde sınıflandırılmıştır.

Göçmenlerin yaşadığı sorunların tespit edilmesi, ilerleyen zamanlarda göçmenlerin işgücü entegrasyonu için çalışmaların oluşturulmasına yönelik temel oluşturabilecektir. Dolayısıyla araştırmamızın bu bölümü, işgücü piyasasında göçmenlerin sorunlarının ortaya çıkarılmasına yardımcı olmaktadır.

3.8.2.3. Göçmenlerin Çalışma Memnuniyeti

Araştırma kapsamında Suriyeli göçmenlerin çoğunluğu Türkiye’de çalışmaktan veya iş kurmaktan memnun olduğunu belirtmiş ancak yaşam pahalılığını da ardından eklemiştir.

Çalışanların patronlarıyla ya da meslektaşlarıyla aralarında zaman zaman sorunlar olsa da genel anlamda memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Göçmenlerin en çok vurguladığı durum ise ülkenin güven ortamı içinde olmasıdır. Suriyeli göçmenler savaştan kaçtıkları için güven ve huzur ortamı aradıklarını ve Türkiye’de bu ortamın mevcut olduğunu söylemişlerdir.

Manavda çalışan İ4, Türkiye’de çalışma memnuniyeti ile ilgili soru için güven konusunu ön plana çıkarmıştır. Türkiye göçmenler için güvenli bölge konumundadır:

“Çalışma anlamında Türkiye daha güvenli geliyor bana. Orada huzursuzluk var. Uçak düşecek endişesi var herkeste.”

Ekmek dağıtıcılığı yapan İ8, Türkiye’de çalışmanın en iyi yanını, çalışma rahatlığı olarak görmüştür. Göçmenler, devlet tarafından iş kurma ve çalıştırılma için sıkıştırılmamaktadır. Ancak Suriye’de devletin bu anlamda daha katı olduğunu şu sözlerle belirtmiştir:

“Devlet tarafından sıkıştırılmıyorum. İş kurmam, çalışmam daha rahat. Suriye’de yaşadığım zaman devlet müsaade etmiyordu.”

Tuhafiyeci de çalışan İ9 ise kendi işini sürdürdüğü için memnundur. Türkiye’ye geldiği ilk dönem farklı alanlarda çalışmış ancak kendi mesleği olmadığı için oldukça zorlanmıştır. Patronuyla ilgili memnuniyeti sorulduğunda oldukça memnun olduğunu ancak önceki çalıştığı yerde bu konudan dolayı çok sıkıntı yaşadığını söylemiştir. Bu durumları şu ifadelerle belirtmiştir:

“Kendi mesleğim olduğu için çok mutluyum. Zorlanmıyorum, iyiyim ve rahatım.”

“Şu an ki patronum çok iyi davranıyor. İnşaattaki işverenlerle de ücret konusunda çok sorunlar yaşıyordum. Ücretleri her zaman bir sonraki haftaya atıyorlardı.”

Kaportacı İ11, Türkiye’de çalışmanın iyi yanını, meslek sahibi olmak olarak belirtmiştir. Mesleğe dair edindiği deneyim ve becerilerle kendine bir yer açabileceği düşüncesi vardır. İşverenine yönelik sorulan soruya, aralarının iyi olduğunu ancak zaman zaman parasını geç aldığını şu ifadelerle belirtmiştir:

“Burada çalışmanın iyi yanları mesleği öğrenip bir yer açmayı düşünüyorum. İyi yanı meslek sahibi olmam.”

“Aramız iyi ancak bazen sadece iş olmazsa haftalığımı geç veriyor. İş olmayınca bazen paramızı kesiyor.”

Terzide çalışan İ14, patronundan oldukça memnun olduğunu belirtmiştir. Öyle ki geldiğinden beri hep aynı yerde çalışmaya devam etmiştir. Çalışmanın diğer bir iyi yanı Türklerin Suriyelilere yönelik yardımlarının etkin olmasıdır. Bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“2.5 yıldır aynı kişinin yanında çalışıyorum. Herhangi sıkıntı yaşamadım Türk işçilerle. Geldiğinden beri hiç değişmedim aynı yerde çalışıyorum 2.5 yıldan beri.”
 “Yardımlaşma çok var Türkler arasında. Türkler bize çok yardımcı oluyor.”

İnşaat işçisi İ15 inşaat sektöründe çalışırken işin en iyi yanının mesai saatleri olduğunu belirtmiştir. 9 saat çalışma süresi ve bu sürenin içerisinde dinlenme vakitleri kişi için cezbedici niteliktedir. Bu durumu şöyle dile getirmiştir:

“İnşaat işinin iyi yanı sabah 08.00’de mesaiye başlayıp her saat başı çay molası, yemek molası ve 17.00’de mesai bitmesi iyi tarafıdır. Dinlenme çoktur.”

Mobilyacı da çalışan İ17 de Türkiye’de çalışmanın güzel yanını güvenlik olduğunu belirtmiştir. İşvereniyle arasının oldukça iyi olduğunu ve önceki patronlarıyla kıyasladığında en iyisi olduğunu şu ifadelerle belirtmiştir:

“Sadece güven var, içimiz rahat. Biz kendi güvenliğimiz için savaştan kaçtık. Fazla para istemiyoruz, yeter ki güvenli yaşayalım.”
 “İşverenimle ilgili düşüncem; iyi niyetlidir, hak yemez. Diğer arkadaşlarımla çoğu ustası hak yer benim patronum yemez.”

Market sahibi İŞL4’ün yaşadığı ortamın dili, kültürü market işletmeciliğine uygun olduğu için işyeri sahibi olmaktan oldukça memnundur. Diğer firmalarla herhangi sıkıntısı yoktur. Pazarlama ve tedarik konusunda erişim imkânları yüksektir. Bu durumu şöyle dile getirmektedir:

“Diğer firmalarla herhangi sıkıntı yaşamıyorum. Nakit paramı ödüyorum, alışverişimi yapıyorum. Hiç Suriye’den bir şey getirmiyoruz artık. İlk zamanlar öyleydi ama artık ülke içerisinden geliyor.”
 “Suriye’de de market sahibi olsaydım kazancım daha fazla olacaktı. Daha önce belirttiğim gibi Suriyelilerin en fazla yaptığı işlerden birini yapıyorum. Neden market çünkü Suriyeliler kendi dillerini konuştukları yerlerden alışveriş yapıyorlar. Bu bölgede böyle bir ihtiyaç olduğunu hissettiğim için.”

Market sahibi İŞL5 de rakip ve tedarik firmalarıyla herhangi bir sıkıntı yaşamadığını aksine onlara çok rahat ulaşım imkânına sahip olduklarını belirtmiştir. Market sahibi olmaktan oldukça

mutludur. Kişi vatandaşlık almak için uğraşmakta, aldığı takdirde işini büyütmek istemektedir. Bu durumu şöyle belirtmektedir:

“Diğer firmalarla herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum. Malzeme tedariki yapılacağı zaman telefonla bildiriyorum onlar gerekli malzemeleri getiriyorlar. Haftada bir ödeme yapıyorum. Hatta bana yardımcı oldukları zaman çok oldu. Ayrıca ben genellikle Suriye markalarının satışını yapıyorum. Bu markaların üretimi Türkiye’de yapılıyor.”

“Market sahibi olmaktan çok mutluyum. Vatandaşlık almak için çok uğraşıyorum. Vatandaşlık olduğunda sigorta masraflarım gibi çeşitli masraflar çıkacak. Ancak imkânım olsaydı işimi çok daha büyütürdüm.”

Araştırmanın bu kısmında yapılan mülakat sonucunda elde edilen bulgularla, çalışma hayatındaki Suriyeli göçmenlerin memnuniyetleri anlaşılma çalışılmıştır. Bununa birlikte göçmenler çalışma memnuniyetlerini genele yayarak Türkiye’de yaşamaktan memnun olduklarını söylemektedirler. Yaşam memnuniyeti, kişinin yaşadığı hayat şartlarını kabul etmesi veya bir bütün olarak bireylerin hayata dair ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgilidir (Korkmaz vd.,2015). Göçmenler için yaşamı anlamlandıran en önemli şeylerden biri güvenlik ihtiyacıdır. Çalışma koşulları ikinci planda kalmakta, bu anlamda Türkiye’de çalışmak güvenli bir bölgede olmaları anlamına geldiğinden çalışma koşullarındaki olumsuz durumları hafifletmektedir. İşverenler açısından ise en önemli durum iş kurmalarının ve pazarlama-tedarik ulaşımlarının rahat olmasıdır. Ortak paydaya varırsak kişiler genel anlamda, Türkiye’de çalışmanın güven olgusunu güçlendirdiğini belirtmiştir. Savaş ve kaostan kaçan insanlar için en önemli kriterlerden biri güven sorunu olmuştur. Bu sorunu Türkiye’de atlatabilmişlerdir.

3.8.2.4. Suriyeli Göçmenlerin Geleceğe Yönelik Planları

Araştırmanın bu bölümünde Suriyeli göçmenlerin geleceğe yönelik plan ve beklentileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Görüşmecilerin çok az bir kısmı kendi mesleğini geliştirmek ve umutla ileri bakmak istemektedir. Göçmenlerin gelecek planlarına yönelik sorular sorularda genellikle olumsuz nitelikte cevaplar alınmıştır. Kişiler yaşadıkları travmanın da etkisiyle tek beklentilerinin güvenilir bir ortamda, gün geçirmek olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla kişilerin birçoğunun geleceğe dair umut ve beklentileri yoktur. Çeşitli illerde yapılan bir saha araştırmasında eğitim görmekte olan Suriyeli göçmen öğrencilerin geleceğe dair beklenti ve planlarının olmadığı, evliliğin tek seçenek olduğu tespit edilmiştir (Coşkun vd., 2017; 31). Dolayısıyla Suriyeli göçmenlerin geleceğe dair görüşleri oldukça sığ olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında, istisnalar olsa da kişilerin büyük çoğunluğu; eğer savaş biterse ve şartlar uygun olursa Suriye’ye gitmek istediklerini belirtmiştir. Burada durmalarının en büyük

nedeni Türkiye'nin göçmen ailelerinin güvenliğini sağlamasıdır. Erdoğan (2014) Suriye'deki savaşın uzamasından ötürü Suriyelilerin geri dönüş ihtimallerinin çok az olduğunu bazı sebeplere dayandırmaktadır. Suriye'de kısa ve orta vadede huzurun ve güvenin sağlanması ihtimali düşüktür ve savaş bitse bile Suriye'de yaşam zor olacaktır. Türkiye'deki Suriyelilerin büyük kısmı çocuk ve gençlerden oluştuğu için kitlenin geri dönüşü daha zayıf bir olasılıktır. Türkiye'deki Suriyelilerin kalış süresi uzadıkça sosyolojik anlamda göçmenlerin sürekli kalma istekleri artmaktadır. Bununla birlikte Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan bir başka saha çalışmasında; göçmenlerin birçoğu vatan hasreti çektiklerini ve gelecek yaşamlarını Suriye'de geçirmek istediklerini belirtmişlerdir (Apak, 2015; 138). Sonuç olarak orta yaş ve üstü gruplar için geri dönüş daha büyük bir olasılıken gençler için daha düşük bir olasılık gibi görünmektedir.

Pastane çalışanı İ1 henüz yaşça küçük olduğu ve eğitimini sürdürdüğü için, eğitimine yönelik gelecek planları yapmıştır. Kariyer hedefinin olduğunu ve yapabileceği son evreye kadar gitmek istediği belirtmiştir. Geleceğinde pastane işçiliğinden ziyade, hemşire, mühendis gibi mesleki hedefleri vardır. En son seçeneğinin şu anki mesleği olacağını belirtmiştir. Bu hedefte en zorlu durumun dil sorunu olacağını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Benim hayalim kariyerimi gerçekleştirmek. Yapabildiğim son evreye kadar emek sarf edeceğim. Hemşire ya da mühendis olmak istiyorum. Geleceğimde pastaneye yönelik planlar yok. Hiçbir şey olmazsa yine en son buraya gelir çalışırım. Bu süreçte beni zorlayacak şeyin dil olduğunu düşünüyorum.”

Market elemanı İ3, Türkiye'de kariyer anlamında fırsat verilirse terzilik konusunda ilerlemek istediğini belirtmiştir. İş bulamadığı için zorunlu olarak market işini yaptığını ancak terzilik işinde daha da başarılı olabileceğini söylemiş ve eklemiştir:

“Aşlında gönlümden geçen meslek terzilik olsa da market işine yönelik fırsatım olursa burada da ilerlemek isterim.”

Manav çalışanı İ4, savaş bittiği takdirde Suriye'ye dönmek istediğini belirtmiş, savaşın etkilerinden dolayı zorunlu olarak burada çalıştıklarını dile getirmiştir. Türkiye'deki geleceği hakkında tüm sorularda yorumsuz kalmıştır. Bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“2-2.5 senedir Türkiye'de yaşıyorum. Savaş bittiği takdirde Suriye'ye dönmek isterim. Ama oradaki evimiz savaşta üstüne uçak düştüğü için harap oldu. Bu yüzden burada çalışmak ve hayatımızı devam ettirmek zorundayız.”

“Türkiye'de gelecek ile ilgili bir şey yapıp yapmayacağım konusunda bir fikrim yok.”

Öğretmenlik yapan İ6, savaş biterse ülkelerine geri dönmek istediklerini belirtmiştir. Kişi eğer öğretmenlik kadrosu alırsa geleceğinden umutlu olacağını dile getirmiştir. Aldığı bir duyum neticesinde gelecekte çalıştığı sektörde işsiz kalabileceklerini söylemiş ve buna yönelik çözüm önerisi sunmuştur:

“2015 yılından beridir Türkiye’de yaşıyorum. Suriye’deki savaş biterse sıkıntılar çözülsürse Suriye’ye dönmek isterim.”

“Eğer devlet bize Türk öğretmenler gibi kadro tanımlarsa süreklilik anlamında kesinlikle çok güzel bir geleceğimiz olacağına, kariyerimiz olacağına inanıyorum. Bu konu tamamen devletin bize tanyacağı imkânlarla bağlantılıdır. Gelecek sene işsiz kalma ihtimalimiz var söylentiye göre bütün Suriyeliler Türk okullarına devrolacaktır. Böyle bir okul açılacak olursa biz aynı şartlarda okulda kalabilir danışmanlık hizmeti verebiliriz.”

Terzide çalışan İ14, öncelikle savaş biterse dönmek istediğini belirtmiştir. Ayrıca savaş biterse ülkesine dönüp eğitimine kaldığı yerden tekrardan devam etmek istemektedir. Burada eğitim imkânı elde etse de çalışmak zorunda olduğu için her iki tarafı da yürütemeyeceğini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Eğer savaş biterse Suriye’ye dönüp kaldığım yerden okumayı devam ettirmeyi istiyorum. Burada eğitim imkânı almış olsam; maddi bakımından yapamam. Hem okuyup hem çalışmam, kurtarmaz.”

Spotçu İŞL1, savaş biterse ülkesine geri dönmek istediğini söylemiştir. Türkiye’de yaşamaktan mutlu da olsa ailesinin bir kısmının orada olduğunu söylemiştir. Ama eğer burada kalacak olursa işlerini ileriye taşımak istemektedir. Türkiye’de yaşamaktan memnun olduğunu ve burayı çok sevdiğini sıklıkla dile getirmiştir. Nihai amacı; çocuklarını güven ortamı içerisinde meslek sahibi yapmaktadır. Bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Suriye’de savaş biterse eğer geri dönmek isteriz. Ailemizin bir kısmı orada. Türkiye’de de yaşamaktan mutluyuz. Burada kalacak olursak işimi büyütmek isterim. Aynı zamanda beyaz eşya tamir yerimiz de var. Benim hayalim savaş biterse Suriye’ye dönmektir fakat savaştan dolayı korkularımız var. Orada yaşamın eskisi kadar güzel olacağına inanmıyorum. Uzun süre lazım. Burada olmaktan mutluyuz çocuklarım eğitim görüyor. Amacım çocuklarımı meslek sahibi yapmaktır. Türkiye bütün Arap ülkelerinden daha iyi. Çoğu Arap ülkesi bizi içeri almak istemedi, Türkiye kapılarını açtı. Türkiye’yi tüm Arap ülkelerinden daha çok seviyoruz.”

Mağaza sahibi İŞL9, şu anki tek derdlerinin karınlarını doyurmak olduğunu söylemiştir. İşletmesini büyütme istemediğini, yerinde saysa bile yeteceğini söylemiştir. Geleceğe dair tek beklentisi savaşın bitmesi ve ülkesine geri dönmektir. Durumu şu ifadelerle açıklamaktadır:

“Şimdi burada sadece karınlarımızı doyurma derdindeyiz. Büyütmeyi düşünmüyoruz. Bir ara savaş bitti diye gitmeyi düşündük ancak savaşın devam ettiğini öğrenince kararımızdan vazgeçtik. Ancak savaş biterse gitmeyi düşünüyoruz.”

Araştırma neticesinde görüşmecilere geleceğe dair plan ve beklentileri sorulmuştur. Göçmenlerin çoğu savaş biterse ülkelerine dönmek istemektedir. Kişilerin geleceğe dair düşünce beyan etmedikleri, şu anki kazançları az da olsa güvenli bir ortamda yaşadıkları için tevekkül ettikleri görülmüştür. Görüşmecilerin çoğu geleceğe dair yorum yapamamakta, çok az bir kısmı işinde başarılar kazanmak istediğini belirtmektedir.

3.8.2.5. Göçmenlerin Çalışma Hayatıyla İlgili Görüş ve Önerileri

Çalışmanın bundan önceki bölümlerinde Suriyeli göçmenlerin demografik yapıları, deneyim ve becerilerine dair bilgiler ve çalışma yaşamında yaşadıkları sorunlar ele alınmıştır. Bu başlık altında ise Suriyeli göçmenlerin çalışma yaşamında tanık oldukları olaylara yönelik görüş ve önerileri ortaya konulmaktadır. Mülakatlarda Suriyeli göçmenlere çalışma hayatına yönelik genel soruların yanında, yaşadıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri de sorulmuştur. Buna yönelik cevaplar alınmıştır. Görüşmeciler hızlı ve uygun şekilde iş bulabilmek için, Türklerle çalışma hayatında eşit olabilmek için, dil sorununu ortadan kaldırmak ve işletmelerine yönelik tanıtımlarını artırmak için görüş ve çözüm önerileri sunmuşlardır. Hazırlanan bir raporda, sorunlara yönelik; yasal yükümlülüklerinin hafifletilmesi, girişimci sermayelerinin dolaşımının esnekleşmesi, kayıtlı çalışmanın teşvik edilmesi, dil engellerinin hafifletilmesi, diyalog-rehberlik ve ortaklıkların teşvik edilmesi gibi önerilerde bulunulmuştur (Uçak vd., 2017).

Market elemanı İ3 ise göçmenlerin en büyük mağduriyetini savaştan dolayı zorunlu göç etmeleri olduğunu ve bu durumdan istifade etmek yerine, çalışma saat ve miktarlarının Türklerle eşit olması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bizim en büyük sıkıntımız savaş mağduru olmamızdır. En büyük beklentimiz çalışma saatleri ve miktarı olarak Türklerle aynı muamele görmemizdir.”

Terzide çalışan İ14, Türkiye’de dil sorunu çekmektedir. Bu durum işlerini de oldukça etkilemektedir. Bu nedenle kişinin dil sorununa yönelik önerisi vardır. Bu öneri; göçmenlere işlerini aksatmayacak şekilde akşamları verilecek Türkçe öğrenme kurslarıdır:

“İstiyorum ki akşamları dille ilgili kurslar versinler. Ama akşamları olsun çünkü işe gidiyorum gündüzleri. Akşam kursu istiyorum.

Mağaza sahibi İŞL3, küçük ve ortak ölçekli bir işletme sahibi olduğundan yanında çalışan işçisi yoktur. Kazancının kendine anca yettiğini başkasını istihdam edemediğini belirtmiştir. Çalışma yaşamında istihdam etme konusunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“İşçim yoktur. Kazancım çok olmadığı için birilerini yanımda çalıştıramıyorum. Anca kazancım kendime yetmektedir.”

Pastane sahibi İŞL7 müşterilerinin sadece sokaktan geçenler olduğunu, devletten reklam konusunda destek istediklerini söylemektedir. Yaptığı işlerin Türkiye’de benzersiz olduğunu fakat çoğu işyerinin gizli şekilde Suriyeli çalıştırarak ürünleri taklit ettiğini söylemiştir. Göçmenlerin oturma izni aldıkları yerin dışına çıkamamalarından da şikâyetçidir:

“Biz normalde Facebook üzerinden tanıtımımızı yapıyoruz. Ayrıca kapı müşterimiz vardır. Devletten beklentimiz yılların deneyimini yaymamız konusunda bize reklam anlamında destek olması. Yaptığımız ürünler Türkiye’de yok. Fakat çoğu Türk pastaneleri Suriyeli işçiyi gizli olarak çalıştırıp kendi etiketini üstüne koyarak bizim üzerimizden para kazanıyorlar. Sanal medyada devlet tanıtım konusunda destek olursa çok daha fazla büyüme ve istihdam yaratma şansımız olur.”

SONUÇ

Son yıllarda dünya gündeminin üst sıralarında olan Suriye ve göç krizinin, komşu ülkeler açısından birçok etkisi olmuştur. Etkilenen ülkelerin başında yaklaşık 4 milyon Suriyeli göçmene ev sahipliği yapan Türkiye vardır. Suriyelilerin Türkiye'ye göç hareketi; zorunlu-kitlesele göç şeklinde değerlendirilmektedir. Böylesine büyük bir kitle, Türkiye ekonomisi açısından birçok etki yaratmaktadır. Göçmenlerin ülkeye adapte olabilmesi için işgücü piyasasıyla bütünleşmesi gerekmektedir. Göçmenlerin işgücü piyasasıyla bütünleşmesi, hem göçmenlerin hayatlarını idame ettirebilmesi için hem de Türkiye ekonomisi için önemlidir.

Kayıt dışı ve enformel şekilde istihdam edilen göçmenlerin; ekonomiye, işgücü piyasasına, topluma olumlu-olumsuz etkileri mevcuttur. Suriyelilerin kayıt dışı istihdamları sonucunda; vergi gelirlerinin azalması, vergi adaletinin ortadan kalkması, düzensiz kaynak dağılımı, haksız rekabet, ekonomik verilere yönelik yanlış değerlendirmelere neden olması, çocuk emeğinin sömürülmesi, sosyal güvenlik sisteminin bozulması gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, yerel halkın göçmenlere karşı bir tutum geliştirmelerine yol açabilmektedir.

Göçmenlerin çalıştırılmasına yönelik hukuki açıdan sorunlar yaşanması; göçmen istihdamının kayıt dışı şekilde sürdürülmesi; göçmen çocuk emeğinin sömürülmesi; piyasada haksız rekabet ortamının oluşması ve girişimci göçmenlerin de kayıt dışı faaliyet göstermeleri gibi olumsuz etkilere ilişkin değerlendirmeler mevcuttur (WelCommunities, 2018; 68).

Göçmenlerin kayıt dışı ve enformel sektörlerde istihdamına karşın, işgücü piyasasıyla bütünleşmesi gerekmektedir. Göçmenlerin piyasayla uygun şekilde bütünleşmesi, iki taraf için de olumlu etkiler yaratabilmektedir.

Göçmenlerin işgücü piyasasına girişte ve sonrasında yaşadığı sorunları derinlemesine öğrenebilmek, buna yönelik çözüm önerilerini üretmemize ön ayak olabilmektedir. Bu sebeple göçmenlerin işgücü piyasasında yaşadığı süreçleri öğrenebilmek oldukça önemlidir.

Bu araştırmada, Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına girişi ve sonrasında yaşadığı sorunlar, zorlukları tanımlayarak bu zorluklara yönelik politika ve öneriler için bilgi üretmek amaçlanmıştır. Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasıyla uyumlaşmasının ülke ekonomisinde pozitif etkiler yaratabileceği düşüncesiyle yapılan bu çalışmada araştırma sorularına uygun cevaplar alınabilmesi için nitel araştırma tekniği olan 'mülakat' yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda Hatay'ın İskenderun ilçesinde, işçi ve işletmeci olmak üzere toplamda 30 kişiyle görüşme yapılmıştır. Göçmenlerin iş bulma veya kurma süreçlerini, piyasa içerisinde yaşadığı zorlukları ve bu zorluklara yönelik görüşleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda öncelikle Suriyeli göçmenlere yönelik demografik inceleme yapılmıştır. Daha sonra göçmenlerin beceri ve deneyimleri tanımlanmış, göçmenlerin işgücü piyasasına girişinde yaşadıkları süreçler ve destekler ele alınmış, göçmenlerin işgücü piyasasındaki sorunlarına yönelik çıkarımlar yapılmış, göçmenlerin işgücü piyasasındaki memnuniyetini etkileyen hususlar anlaşılmaya çalışılmış ve son olarak göçmenlerin çalışma hayatına yönelik görüş ve önerileri tartışılmıştır.

Bu araştırma toplamda üç bölüme ayrılmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde göç olgusuna yönelik kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Bu bölümde göç kavramları, teorileri, türleri ve göçün işgücü piyasasına etkilerine yönelik literatür taraması yer almaktadır.

İkinci bölümde öncelikle Suriye göçüne temel oluşturan Arap Baharı ve Suriye İç Savaşından bahsedilmiştir. İlerleyen bölümlerde, Suriyeli göçmenlere yönelik istatistiki bilgiler, göçmenlerin hukuki statüleri, göçmenlerin piyasaya girişlerinde aldıkları eğitimin önemi, göçmenlerin işgücü piyasasına katılımı (işçi-işveren şeklinde) ve bunların etki ve sonuçları literatür bağlamında ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm, çalışmanın bulgularının ve değerlendirmenin paylaşıldığı araştırma kısmıdır. Bu bölümde araştırma konusu, amacı ve önemi, evren ve örnekleme, kapsamı ve sınırlılıkları, araştırmanın problemi, araştırmanın yöntemi ve veri toplama tekniği, verilerin analizi ve bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır. Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasında yaşadığı süreçleri ele almak için işçi ve işveren olmak üzere 30 göçmenle görüşmeler yapılmış ve bunların bulguları paylaşılmıştır.

Bu kapsamda çalışmada, göçmenlerin işgücü piyasasına katılımından yola çıkılmış ve buna yönelik araştırma sorularına cevap aranmıştır. Elde edilen bulgulara göre görüşme yapılan göçmenlerin, genellikle çalışma çağına olduğu ancak eğitim düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Görüşmecilerin büyük çoğunluğunun ilk ve ortaokul düzeyinde eğitim aldığı belirlenmiştir. Göçmenler mesleki becerilerini çalışma deneyimleriyle elde etmiş, çoğunluğu lise üstü eğitime geçiş yapamamıştır. Yıldırımalp ve arkadaşlarının (2017; 114) İstanbul'da 30 göçmenle yürüttüğü araştırmanın sonuçlarına göre; göçmenlerin büyük bir kısmının okur-yazar olmakla birlikte eğitim düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Görüşmecilerin birçoğunun lise altı bir eğitime sahip oldukları ve lisans ve üzeri eğitime sahip kişilerin az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamızda ise bu oranın %20 olduğu, bunların yarısının da işveren olduğu görülmüştür. Hiç eğitim almamışların oranı ise %10'dur.

Araştırmamızda göçmenlerin birçoğu evli ve çocukludur. Dolayısıyla işgücü piyasasına entegrasyon süreci göçmen ve ailesi için büyük öneme sahiptir.

Göçmenler iş bulma sürecinde, temel mesleki eğitimden daha çok önceki deneyimlerinden elde ettikleri becerileri kullanmaktadırlar. Bu durum meslek sahibi göçmenlerin, piyasada meslek sahibi olmayanlara nazaran daha uzun süreli ve rahat çalışmalarını sağlamaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre; meslek sahibi olan Suriyeli göçmenlerden deneyimli olanlar 1.400 TL civarında maaş alırken, işçiler ortalamada 800 TL maaş almışlardır (Yaman, 2016; 120). ILO tarafından yürütülen çalışmalar; kişilerin deneyim ve becerilerindeki artışın, işgücü piyasasına entegrasyonu ve dolayısıyla göçmenlerin rahat yaşam sürdürebilmeleri için önem arz ettiğini göstermiştir.²⁰ Araştırma bulgularımızda, göçmenlerin deneyimlerinin işgücü piyasasına entegrasyon için önemli olduğu teyit edilmiştir.

Araştırmanın ana problemi göçmenlerin çalışma yaşamına katılımında karşılaştığı durumlardır. Araştırmada, göçmenlerin çalışma yaşamına giriş yöntemleri ve piyasaya girişlerinde kimlerden destek aldığı üzerinde durulmuştur. Akbaş ve Ulutaş'a göre (2018) sonuçlarına göre; Suriyeli göçmenlerin önemli bir bölümü, arkadaş, eş, dost çevresinden faydalanarak ve bireysel olarak kapı kapı iş arayarak iş bulma sürecini gerçekleştirmiştir. Suriyeli göçmenlerin iş bulmalarında en önemli kanal arkadaş / akraba bağı olmuştur. İkinci olarak da komisyoncular ön plana çıkmaktadır. Araştırmamızın bulgularına göre; işgücü piyasasına giriş yapan insanlar genellikle, eş, dost, akraba, aracı ve kısaca sosyal ağları aracılığıyla iş bulmuşlardır. Araştırma konusu kapsamında, Suriyeli göçmenlerin, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik yapısına yönelik etkileri ve göçmenlerin, ülke işgücü piyasası ile entegrasyonu ele alınmaktadır. Göçmenlerin piyasayla bütünleşmesinde en önemli araç, ilişkiler ağı olmuştur. Mersin'in Mezitli ilçesinde yapılan bir çalışmada, göçmenler arasındaki ilişkiler ağının hem göçmenler arasında dayanışmanın hem de göçmenler ile kent arasındaki iletişimin ve uyumun sağlanması açısından önemli araç olduğunu göstermiştir. Kurulan bu ağlar, göçmenler ile göç edilen yerler ve kültürleriyle tampon mekanizması oluşturmaktadır. Göçmenlerin barınma, iş bulma, eğitim ve sağlık ihtiyaçlarına yönelik ilişkilerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Yaman, 2016; 121). Türkiye'ye göç eden Suriyeli aileler pek çok güçlükle karşılaşmışlar, bu güçlükler göçmen ağları aracılığıyla azaltılabilmişlerdir. Özellikle formel yolları kullanarak göç eden Suriyeliler, barınma ve iş bulma gibi problemleri de bu tür bağlantılar sayesinde çözmektedirler (Barın, 2015; 28).

Araştırma sonucunda bulguların, bu konu hakkında literatürde paylaşılan sonuçlarla paralel şekilde olduğu görülmüştür. Araştırma neticesinde göçmenlerin işgücü piyasasında iş bulmasındaki temel araç; ilişkiler ağı olmuştur. Araştırmamıza göre göçmenler, daha önce göç etmiş Suriyeliler, o bölgede yaşayan Türkler ve çevrelerinde bulunan aracı kişiler tarafından iş

²⁰ ("Türkiye'de Suriyeliler ve Ev Sahibi Topuluklar için İnsana Yakışır İşe Giden Yollar", 2018) https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_654957/lang--tr/index.htm (erişim tarihi: 04 Mayıs 2019).

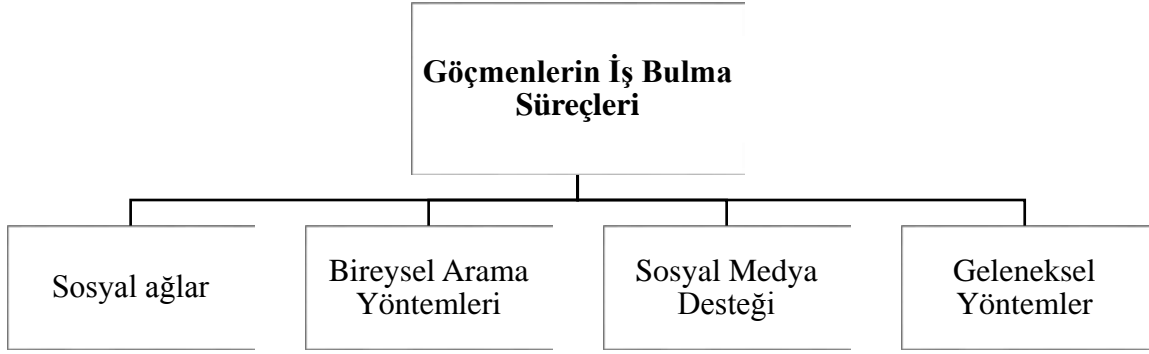
bulabilmiştir. Çevresel destek, Suriyeli göçmenlerin Türkiye işgücü piyasasında yer edinmesi konusunda en önemli olgulardan biri olmuştur. Dolayısıyla bu durum ilişkiler ağı kuramının önemini arttırmaktadır.

Buna ilaveten kişiler bireysel olarak iş aramış ya da sosyal medya desteğini kullanmışlardır. Göçmenlerin hiçbiri iş bulma sürecinde resmi kurum veya kuruluştan destek almamıştır. İşveren tarafı, iş kurma sürecinde Türk arkadaşları veya mali müşavirlerden destek aldıklarını ayrıca belirtmiştir.

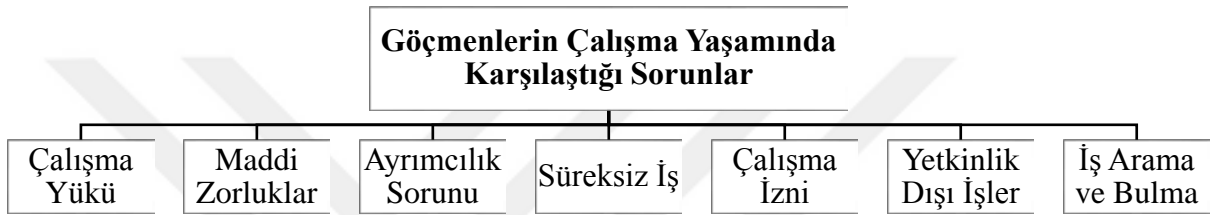
Göçmenlerin çalışma yaşamında yaşadığı sorunlar ve zorlukların tespiti araştırmamızın amaçlarından bir diğeridir. Göçmenler; ayrımcılık, ırkçılık, dışlanma, kayıt dışı çalışma, yoksulluk vb. zorluklarla karşılaşmakta, bunlar göçmenlere yönelik toplumsal sorunların merkezinde yer almaktadır (Küçükşen, 2017; 2402). Araştırma kapsamında verilen cevapların Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasında yaşadığı sorunların önceki araştırmaların bulgularıyla benzer nitelikte olduğunu göstermektedir. Bunlar; ayrımcılık-dışlanma sorunu, maddi zorluklar, çalışma yükünün ağırlığı, iş arama ve bulma sorunu, işin süreksizliği, yetkinlik dışı işlerde çalışma, yerli işgücünün takındığı tavır, çalışma izni sorunu, göçmenlerin vatandaşlık hakkını elde edememesi, tüketimde kültürel algı sorunu gibi sorunlar şeklinde sınıflandırılmıştır.

Araştırma kapsamında Suriyeli göçmenlerin bir kısmı istisna olmak üzere çoğunluğu, Türkiye’de işgücü piyasası içerisinde yer almaktan oldukça memnun olduklarını belirtmiş ancak yaşam pahalılığını da ayrıca ifade etmişlerdir. Göçmenler işverenleriyle ya da meslektaşlarıyla aralarında zaman zaman sıkıntılar yaşasalar da genel anlamda onlardan memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Göçmenlerin önemle üzerinde durdukları durum ise ülkede güven ve huzur ortamı içerisinde çalışabilmeleridir. Suriyeli göçmenler savaş ve kaos ortamından kaçtıkları için güvenli bir çevre aradıklarını ve Türkiye’de bu ortamın mevcut olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Suriyeliler geçici koruma kimliği adı altında aldıkları hizmetlerden de memnun olduklarını dile getirmiştir.

Göçmenler, çalışma yaşamına katılımlarını ve sonrasına yönelik, yaşadıkları sorunlar karşısında çözüm önerilerini de ifade etmiştir. Göçmenler oldukça hızlı şekilde iş bulabilmek, yerel işçilerle çalışma hayatında eşit hak ve yükümlülüklerle sahip olabilmek için en büyük engel olan dil sorununu ortadan kaldırmak ve işletmelerine yönelik reklam tanıtımlarını artırmak gibi görüş ve öneriler sunmuşlardır.

Şekil 3.1. Göçmenlerin İş Bulma Süreçleri

Şekil 3.2. Göçmenlerin Çalışma Yaşamında Karşılaştığı Sorunlar

Görüldüğü üzere göçmenler, piyasaya girişlerinde herhangi bir resmi kurum desteği almamış daha çok sosyal ağlarıyla iş bulabilmişlerdir. İşgücü piyasasına girdiklerinde genellikle maddi konular, ayrımcılık, iş süreksizliği, çalışma yükü gibi sorunlar ön plana çıkmaktadır.

Nihai olarak bu araştırma kapsamında, Suriyeli göçmenlerin çalışma yaşamına katılımı, bu noktada alınan destekler, araçlar ve işgücü piyasasına girişlerinden sonraki süreçlerde yaşadıkları sorunlar ifade edilmiştir. Göçmenlerin çalışma yaşamına katılımlarıyla birlikte çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Bunlar genel itibariyle; maddi sorunlar, dil sorunları, ayrımcılık sorunları, süreksiz iş sorunu, çalışma yükü sorunu vb. sorunlardır. Göçmenlerin işgücü piyasasına katılımının uygun şekilde sağlanabilmesi, hem göçmenlerin yaşamlarını sürdürebilmesi, hem de ülke ekonomimiz açısından üretim artışının sağlanmasında temel oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adar, A. Ş. (2018). Türkiye’de Yeni Prekarya Suriyeli İşgücü Mü? *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (1), 13-36.
- AFAD. (2017). Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar.
- Afewerki, S. (2015). *Towards The Realization Of Immigrants’ Entrepreneurial Performance and Success In Norway*. Norwegian University Of Science and Technology Faculty Of Social Sciences and Technology Management Department Of Geography, Norwegian.
- Akbaş, S., Ve Ulutaş, Ç. Ü. (2018). Küresel Fabrika Kentinin Görünmeyen İşçileri: Denizli İşgücü Piyasasında Suriyeli Göçmenler. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (1), 167-192.
- Akgündüz, Y. E., Berg, M. Van Den ve Hassink, W. (2015). The Impact Of Refugee Crises On Host Labor Markets: The Case Of The Syrian Refugee Crisis In Turkey. *Forschungsinstitut Zur Zukunft Der Arbeit Institute For The Study Of Labor*, 1-27.
- Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, Ercan. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Akıllı, S. H., Akıllı, H., Dirikoç, A. ve Yılmaz, S. R. (2016). *Geçici Koruma Altındakiler, Sığınmacılar, Göçmenler ve Mülteciler Raporu*, Nevşehir: T.C. Nevşehir Valiliği İl İnsan Hakları Kurulu, 1-31.
- Akpınar, T. (2017). Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların ve Kadınların Sosyal Politika Bağlamında Yaşadıkları Sorunlar. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 16-29.
- Angenendt, S. (2008). *The Security Migration Nexus Challenges and Opportunities Of African Migration To EU Countries*. Program Adı: International Conference Bonn.
- Apak, H. (2015). Suriyeli Göçmenlerin Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 125.
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2011). *Avrupa Politika Merkezi Geçici ve Döngüsel Göç Görev Gücünün “Geçici ve Döngüsel Göç: Fırsatlar ve Zorluklar”*,1-12.
- Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. (2016). *Sığınma* ,1-8.
- Ay, S. (2015). *Dünyada ve Türkiye’de Mülteciler*, İstanbul: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. 1-25.
- Bakewell, O. (2015). Some Reflections On Structure and Agency In Migration Theory. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 188-218.

- Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. Uluslararası İşgücü Kanunu. 6735 *Uluslararası İşgücü Kanunu*. (2016).
- Başbuğ, Ş. (2017). Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Karşılaştıkları Çalışma Sorununa İlişkin Bir İnceleme. *İş ve Hayat Dergisi*, 3(6), 137-154.
- Başel, H. (2007). Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri. *İstanbul Üniversitesi Yayınları*.
- Bauder, H. (2005). (PDF) Habitus, Rules Of The Labour Market and Employment Strategies Of Immigrants İn Vancouver, Canada. *Social and Cultural Geography*, 6(1), 81-97.
- Barın, H., (2015). Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 10-56.
- Başkale, H., (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Bayraklı, C. (2007). *Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları’nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Bhardwaj, M. (2012). *Development Of Conflict İn Arab Spring Libya and Syria: From Revolution To Civil War*. 76-97.
- Biçerli, K. (2016). *Kitap Çalışma Ekonomisi* (8. Bs).
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Kıbrıs Ofisi. (2017). *Mültecileri Korumak* 1-36. Kıbrıs.
- Bloch, A. (2002). Refugees’ Opportunities and Barriers İn Employment and Training. *Department For Work and Pensions Research Report*, (179).
- Bostan, H. (2017). Türkiye’de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler, Meydana Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Journal Of Geography*, 35, 1-16.
- Bördös, K., Csillag, M. ve Orosz, A. (2016). The Impact Of Immigration On The Labour Market Situation Of The Employees Of Recipient Countries İn Europe – Summary Of Empirical Findings. *International Migration*, 142-149.
- Cesur, E. E. (2017). İşgücü Sunumunu Etkileyen Ücret Dışı Bir Unsur Olarak “Düzensiz İşgücü Göçü” Ve Türkiye İşgücü Piyasasına Etkisi. *International Journal Of Academic Value Studies*, 3(13), 94-108.
- Chappell, L., Glennie, A., Latorre, M. ve Mulley, S. (2011). The Impacts Of Irregular Migration. *ETUC*, 1-22.

- Chen, J. J., Kosec, K. ve Mueller, V. (2016). Temporary and Permanent Migrant Selection: Theory and Evidence Of Ability-Search Cost Dynamics. *SSRN Electronic Journal, IZA*, 1-40.
- Coşkun, İ., Ökten, C. E., Dama, N., Barkçin, M., Zahed, S., Fouda, M., ... Özserp, H. (2017). Engelleri Aşmak: Türkiye’de Suriyeli Çocukları Okullandırmak. İçinde *Engelleri Aşmak: Türkiye’de Suriyeli Çocukları Okullandırmak*.
- Creswell, J. W. ve Miller, D. L. (2000). Determining Validity İn Qualitative Inquiry. *Theory Into Practice*, 39(3), 124-130.
- Çağlar, T. (2018). Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çağlayan, S., (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17
- Çakı, F. (2011). Arap Baharı: İslam Üzerine Söylemsel Dönüşümün Habercisi Mi? Arab Spring: A Precursor Of Discursive Shift On Islam. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6, 123-137.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2014). *İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı Eylem Planı, Onuncu Kalkınma Planı (2014 - 2018)*.
- Çelik, E. ve Güney, A. (2017). Kayıt Dışı İstihdam Olgusu ve Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam. *İktisadiyat*, 1(1), 213-248.
- Çelik, N. ve Murat, G. (2014). Türkiye’de İç Göç Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Stratejik İç Göç Yönetimi. *İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, (76), 45-61.
- Çelik, R. ve Arslan, I. (2018). Göç Ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi/Journal Of Social Policy Conferences*, 65-75.
- Çetin, İ. (2016). Suriyeli Mültecilerin İşgücüne Katılımları ve Entegrasyon: Adana-Mersin Örneği. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 15, 1001-1016.
- Çingir, Ö. F. ve Erdağ, R. (2017). Türkiye’de Biyopolitika ve Göç: Iraklı Mülteciler Örneği. *Ege Academic Review*, 17(4), 517-525.
- WelCommunities. (2018). Ortadoğu'dan Göçün Türkiye Üzerindeki Etkileri Raporu, *Open Hearts and Welcoming Communities for Immigrants and Refugees* (Proje No: 2016-1-TR01-KA204-035300). Akdeniz Üniversitesi. Antalya
- Dadush, U. ve Niebuhr, M. (2016). *The Economic Impact Of Forced Migration*, OCP Policy Center, Research Paper, 1-28.
- Del Carpio, X. V. ve Wagner, M. C. (2015). *The Impact Of Syrians Refugees On The Turkish Labor Market*, The World Bank, Policy Research Working Paper, 1-47
- Demirağ, E. H. O. ve Kaya, M. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Kadın Sığınmacıların İş Piyasasındaki Çalışma Koşullarına Sosyolojik Bir Bakış: Şanlıurfa Örneği A Sociological

- Perspective On Working Conditions Of Syrian Female Refugees İn Turkey: Şanlıurfa Case. *II. Ortadoğu Konferansları: Ortadoğu'daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu*, 155-171. Kilis.
- Doğan, C. (2017). Düzensiz Göçmenlerin Türkiye'ye Ekonomik Açıdan Etkileri. *Journal Of History School*, 10(XXXI), 315-329.
- Dost, S., (2014). Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriye'li Sığınmacıların Hukuki Durumu, *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1).
- Dustmann, C., Fabbri, F. ve Preston, I. (2003). The Local Labour Market Effects Of Immigration İn The UK. *Department Of Economics University College London*, 1-26.
- Dustmann, C., Glitz, A. ve Frattini, T. (2008). The Labour Market Impact Of Immigration. *Oxford Review Of Economic Policy*, 24(3), 478-495.
- Dücan, E. (2016). Türkiye'de İç Göçün Sosyo-Ekonomik Nedenlerinin Bölgesel Analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12, 167-183.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 9-22.
- Emin, N. M. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları. *SETA*, 153, 1-25. İstanbul.
- Erdoğan, M., (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması. *Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*. Ankara
- Erol, E., Salman, C., Akyol, E., Pınar, E. ve Kahveci, M. (2017). Suriyeli Göçmen Emegi: İstanbul Tekstil Sektörü Araştırması. *Birleşik Metal-İş*, 1-110.
- Esen, O. ve Oğuş Binatlı, A. (2017). The Impact Of Syrian Refugees On The Turkish Economy: Regional Labour Market Effects. *Social Sciences*, 6(4), 129.
- Fair Wear Foundation. (2016). *Turkey Country Study*. Netherlands.
- Friends Of Europe. (2018). *Urban Responses To Refugees*.
- Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik*. , Kanun No: 6458 .(2016).
- Geçici Koruma Yönetmeliği*. , 6458. (2014).
- Gezgin, M. F. (1991). İşgücü Göçü Teorileri. *Sosyoloji Konferansları*, 23.
- Gheasi, M. ve Nijkamp, P. (2017). A Brief Overview Of International Migration Motives and Impacts, With Specific Reference To FDI. *Economies*, 5(3), 1-11.
- Gibson, J., Mckenzie, D. J. ve Stillman, S. (2009). *The Impacts Of International Migration On Remaining Household Members: Omnibus Results From A Migration Lottery Program* (SSRN Scholarly Paper Sy ID 1472567).

- Glitz, A. (2011). The Labor Market Impact Of Immigration: A Quasi-Experiment Exploiting Immigrant Location Rules İn Germany. *Universitat Pompeu Fabra and Barcelona GSE*, 1-33.
- Glitz, A. (2014). The Labour Market İmpact Of İmmigration. *Els Opuscles Del CREI*, 1-20.
- Göç Terimleri Sözlüğü*. (2009).
- Görgün, M., (2017). Küreselleşme Sürecinde Göçmen İlişkileri Ağının Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22.
- Grisgraber, D. ve Hollingsworth, A. (2016). *Planting The Seeds Of Success? Turkey's New Refugee Work Permits* (S. 8). Refugees International.
- Güllüpnar, F., (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 53-85.
- Güneş, F. (2012). Göç, Yoksulluk ve Sosyal Politika. *TÜBİTAK-BİLGEM*. Program Adı: Türkiye'de İç Göçün Sosyo Ekonomik Sonuçları ve Adana Özelinde Değerlendirmesi, Adana.
- Güney, T., Tuncer, G. ve Kiliç, R. (2013). Uluslararası Göçün İşgücü Piyasasındaki Ücret Düzeyi Üzerine Etkileri: Bir Literatür Araştırması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (35), 41-54.
- Güngör, C. (2017). *Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Klavuz Kitabı*.
- Gür, T. H. ve Ural, E. (2004). Türkiye'de Kentlere Göçün Nedenleri. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 23-38.
- Güven, E. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Deki Çalışma Durumları ve Türkiye Ekonomisine Etkileri. *İLEM Blog*, (2).
- Hagen-Zanker, J. (2008). Why Do People Migrate? A Review Of The Theoretical Literature. *Maastricht Graduate School Of Governance*, 1-26.
- İçduygu, A. ve Diker, E. (2017). Labor Market Integration Of Syrian Refugees İn Turkey: From Refugees To Settlers. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 12-35.
- İNGEV, İPM, Acthuman. (2017). *Suriyeliler Tarafından Kurulan Şirketler İçin Potansiyel İyileştirme Alanları*,1-34.
- FLA, UNHCR, (2016). *Integration Of Syrian Refugees Under Temporary Protection Into The Turkish Labor Market: Challenges and Opportunities*.
- ILO. (2012). *First Item On The Agenda Labour Migration*, 1-7. Geneva.
- İNGEV ve Ipsos. (2017). *Suriyeli Mülteci Hayatlar Monitörü Özet Değerlendirme*, 1-5.

- International Crisis Group. (2016). *Turkey's Refugee Crisis: The Politics Of Permanence* (S. 39). Brussels.
- International Rescue Committee. (2016). *Economic Impacts Of Syrian Refugees Existing Research Review ve Key Takeaways*. New York.
- İskân Kanunu.*, Kanun No: 5543. (2006).
- Türkiye İş Kurumu. (2014). *İşverenlere Sunulan Hizmetler*. Program Adı: Türkiye İş Kurumu Antalya Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, Antalya.
- Kadkoy, O. (2017). *Syrians and Labor Market Integration Dynamics In Turkey and Germany* (S. 3). Türkiye: The German Marshall Fund Of The United States.
- Kalaylıoğlu, Y. A. (2014). Ankara'daki İranlı Düzenli Göçmenlerin Farklı Sermayeleri ve "Düzenli" Kalma Stratejileri. *Nüfusbilim Dergisi*, 33-66.
- Kanca, O. C. (2012). Türkiye'de İşsizlik ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 1-18.
- Kapu, H. (2012). *Tra2'de Göç Olgusu: Sebep ve Sonuçlar Bağlamında Analitik Bir Araştırma*. Kars: T.C. Serhat Kalkınma Ajansı.
- Karabıyık, İ. (2012). İşgücü Piyasasının Yapısal özellikleri ve Türkiye'dekadınların İşgücüne Katılma Sorunu. *International Journal Of Human Sciences*, 9(2), 1280-1307.
- Karaca, N. G. (2009). Türk Göçmen İşçilerin Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlar: Giresun'dan ABD'ne Göç Etmiş Türk Göçmen İşçiler Üzerinde Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (56), 1-10.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 22.
- Karkin, V. ve Yazici, Ö. (2015). Arap Bahar'ının Suriye'ye Yansıması ve Türkiye'ye Sığınan Mülteciler (Gaziantep Örneği). *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(12), 201-213.
- Kaya, A. ve Kıraç, A. (2016). *İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu*. İstanbul: Diakonie Katastrophenhilfe, İsviçre Kalkınma ve İşbirliği Ajansı ve Hayata Destek.
- Kaya, S. (2016). Suriyeli Mültecilerin Türk İşgücü Piyasasına Etkileri. *İzmir Ticaret Odası, Ar ve Ge Bülten*, 5.
- Kayalı, N., Benvenuti, B. ve Woods, A. (2016). *Workshop Report: Syrian Refugees İn Istanbul/ Çalıştay Raporu: İstanbul'daki Suriyeli Sığınmacılar*, İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi, 1-18.

- Kaygısız, İ. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri. *Friedrich-Ebert-Stiftung*, 21.
- Khalaf, S. ve Ilgar, R. (2017). Suriyeli Mülteciler ve Türkiye’de Mülteci Sorunu. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 40-51.
- King, R. (2012). Theories and Typologies Of Migration: An Overview and A Primer. *Malmö Institute For Studies Of Migration, Diversity and Welfare*, 3(12), 48.
- Koç, M., Görücü, İ. ve Akbiyik, N. (2015). Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 63-94.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Korkmaz, M., Germir, H. N., Yücel, A. S., ve Gürkan, A. (2015). Yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olan sosyodemografik bileşenler üzerine bir analiz. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, 2015 (3): 78-111
- Korkmaz, M. (2018). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri ve Değerlendirmeler. *Sosyal Güvençe Dergisi*, (13), 57-83.
- Kurtuluş, B. (1999). *Amerika Birleşik Devletleri’ne Türk Beyin Göçü*. Alfa Yayınları.
- Kutlu, Z. (2015). Bekleme Odasından Oturma Odasına, Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme. *Anadolu Kültür ve Açık Toplum Vakfı*, 1-34.
- Küçükşen, K. (2017). Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 2399-2413.
- Küçükyavaş, N. (2017). Göç ve Göçlerin Türk Kamu Örgütlenmesine Etkisi * The Impact Of Migration and Migration On Turkish Public Organization. *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu*, 1-15.
- Longhi, S., Nijkamp, P. ve Poot, J. (2006). *The Impact Of Immigration On The Employment Of Natives In Regional Labour Markets: A Meta-Analysis*. Almanya, Bonn: The Institute For The Study Of Labor (IZA).
- Lucas, R. E. B. (1997). *Internal Migration In Developing Countries*. Boston University: Elsevier Science B.V.,.
- Martin, S. F. (2001). Global Migration Trends and Asylum. *Nstitute For The Study Of International Migration Georgetown University Washington*, (41), 1-28.

- Massey, S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J. E., ... Taylor, J. E. (1993). Theories Of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466.
- Maystadt, J.-F. (2010). Conflict and Forced Migration. *Université Catholique De Louvain*, 1-171.
- Göç Danışma Komitesi. (2018). *EEA Migration In The UK: Final Report*,1-140. London.
- Migration and Globalization*. (2013).
- Mitchell, E. ve Fukuda-Parr, S. (2014). *Syrian Refugees: The Right To Education In Turkey*, 1-33.
- Money, J. ve Taylor, T. W. (2016). *Voluntary International Migration*,1-59.
- Murat, S. (2000). AB Ülkelerinde ve Türkiye’de İşgücünün Yapısı. *Prof. Dr. Nusret EKİN’e Armağan, Ankara, TÜHİS Yayın*, (38), 303–352.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (C. 1–2). Ankara: Yayın Odası.
- Okuyan, F. ve Kapçak, B. C. (2016). *Nitel Araştırmalarda Geçerlik ve Güvenirlik – Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi* (T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı).
- Olejarova, E. (2007). Labor Migration As A Socio- Economic Phenomenon – Slovakia and The Czech Republic In A Comparative Perspective. *Central European University*, 1-73.
- Orhan, O., Gündoğar, S. S., (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri. *Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi : Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı*.
- ORSAM. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, Rapor No: 195
- Özcan, E. D. E. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi*, 2(4), 183-215.
- Özden, A. T. (2011). Türkiye’yi Bekleyen Büyük Tehlike: Bölgesel Çatışmalar ve Kitlesele Göç. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi*, (91), 49-53.
- Özdemir, H. (2012). Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*, (30), 1-18.
- Özdemir, M. (2008). *Türkiye’de İçgöç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği*. Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Özkul, G. ve Dengiz, S. (2018). Göçmen Girişimcilik Bağlamında Suriyeli Göçmenlerin Hatay İline Olan Ekonomik Katkıları - Economic Contributions Of Syrian Immigrants To The Hatay Province In The Context Of Immigrant Entrepreneurship. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(26), 897-919.
- Özpinar, E., Çilingir, Y. S. ve Düşündere, A. T. (2016). Türkiye’deki Suriyeliler: İşsizlik ve Sosyal Uyum. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, 1-6.

- Öztürk F., İ., Fidan, T. ve Arastaman, G. (2018). Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme. *Yuzuncu Yil Universitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
- Öztürk, S. ve Çoltu, S. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkiler. *Balkan Journal Of Social Sciences/Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 188-198.
- Palat, M. (2012). Effects Of Labour Migration On Economic Development During Economic Downturn and Recovery. *Acta Universitatis Agriculturae Et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 60, 207-216.
- Pınar, A., Siverekli, E. ve Demir, M. (2016). Şanlıurfa'da İşverenlerin ve İşçilerin Suriyeli İstihdamına Bakışı, 1-37.
- Punch, K. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (3. Baskı). Siyasal Kitabevi.
- Ruhs, M. ve Vargas-Silva, C. (2012). Labour Market Effects Of Immigration. *The British Library*, (1), 1-7.
- Rystad, G. (1992). Immigration History and The Future Of International Migration. *The International Migration Review*, 26(4), 1168-1199.
- Sandelowski, M. (2004). Qualitative Research. *The Sage Encyclopedia Of Social Science Research Methods*.
- Selçuk, Z., Palanci, M., Kandemir, M. ve Dündar, H. (2014). Eğitim ve Bilim Dergisinde Yayınlanan Araştırmaların Eğilimleri: İçerik Analizi. *Ted Eğitim ve Bilim*, 39(173), 430-453.
- Spitzer, Y. (2014). *The Dynamics Of Mass Migration*. 79.
- Şahin, C. ve Doğrusoy, İ. (2016). Göç Olgusunun İnsan ve Çevre İlişkisi Bağlamında İncelenmesi, Aydın-Orta Mahalle Örneği. *Dokuz Eylul University Faculty Of Fine Arts, II. Art and Design Congress*, 1-11.
- Şahin, İ. ve Düzgün, O. (2015). Türkiye'ye Gerçekleştirilen Ortadoğu Kaynaklı Zorunlu Göçlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri: 1979-2014 Arası. 2(2), 167-195.
- Şahin, L. (2011). Türkiye İşgücü Piyasasının Yapısal Özellikleri ve İşsizlik Sorunu. *Dergi Park Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(53), 543-575.
- Şen, M. (2014). Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (1), 26.
- Şen, Y. (2013). Suriye'de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, 54-79.
- Şentürk, F. (2015). Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdamın Yapısı. *Sosyal Güvence Dergisi*, 0(7), 113-143.

- T. C. Kurucu Meclisi ve Dışişleri Komisyonu. *Cenevre’de 1951 Tarihinde İmzalanmış Olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Tasdiki Hakkında Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu.* (1961).
- Tanay, F. ve Peschner, J. (2017). *Labour Market Integration Of Refugees In The EU.* Thematic Analysis Unit and EMPL Refugee Task Force European Commission.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2017a). *Çalışma Hayatı İstatistikleri* (Ss. 1-26). Ankara.
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2017). *Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması.* Ankara.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2017). *2016 Türkiye Göç Raporu.* Ankara.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, PICTES. (2018). *Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi Yabancı Uyruklu Öğrencilere Yönelik Telifli Eğitimi Çerçeve Öğretim Programı*,1-46.
- Tilbury, F. ve Colic-Peisker, V. (2007). *Refugees and Employment: The Effect Of Visible Difference On Discrimination: Final Report.* Centre For Social and Community Research, Murdoch University.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü* (1. Bs). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Topaloğlu, E. ve Cantürk, S. (2012). *İşgücü Piyasası Analizi Raporu*, Aydın: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Aydın Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü, 1-84.
- AMSEP WAPES AMSPE. (2016). *Towards Recognition and Employment Of Refugees.*
- Trends In International Migrant, Stock: The 2013 Revision - Migrants By Age and Sex.* (2013).
- Tuccio, M., Wahba, J. ve Hamdouch, B. (2016). *International Migration: Driver Of Political and Social Change? The Institute For The Study Of Labor (IZA)*, 1-44. (Germany).
- Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). *Göçün Psikososyal Boyutu. Psikiyatride Guncel Yaklasimler - Current Approaches In Psychiatry*, 6(1), 56-66.
- Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü. (2017). *2017 Yılı Göç İstatistik Raporu*, 1-21.
- Türkiye İş Kurumu. (2017). *Türkiye İş Kurumu, Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Mesleki Eğitimi.*
- Uçak, S., Holt, J. P., & Raman, K. (2017). *Another side to the story: A market assessment of Syrian SMEs in Turkey. Building Markets.*
- Üstün, N. (2016). *Suriyelilerin Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Sorunlar-Öneriler. Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü*, 12.

- Vandenbroucke, G. ve Zhu, H. (2017). *Mixing The Melting Pot: The Impact Of Immigration On Labor Markets*. Federal Reserve Bank Of St. Louis.
- Vinogradov, E. ve Isaksen, E. (2008). Survival Of New Firms Owned By Natives and Immigrants In Norway. *Journal Of Developmental Entrepreneurship*, 13(1), 1-19.
- Weisberg, J. ve M. Meltz, N. (1999). Education and Unemployment In Israel, 1976-1994: Reducing The Anomaly. *Relations Industrielles / Industrial Relations*, 54(4), 32.
- White, J. M. ve Lindstrom, D. P. (2005). *Hand Book Of Population, Internal Migration*. 311-346.
- Wickramasinghe, A. A. I. N. ve Wimalaratana, W. (2016). International Migration and Migration Theories. *Social Affairs: A Journal For The Social Sciences*, 1(5), 12-32.
- World Bank ECA Economic Update. (2017). *Migration and Mobility*, 1-122. Washington.
- Yabancı Sermayeli Şirketler Bülteni Suriye Sermayeli Şirketler*. (2019).
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, Kanun No: 6458 (2013).
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi* (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaman, A. (2016). Suriyeli Sosyal Sermayenin İnşası ve Yeniden Üretim Sürecinin Sivil Toplum ve Ekonomik Hayat Alanlarında İncelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 94-127.
- Yeltin, H., (2018). Türkiye'nin Suriye Krizine Karşı Güvenlik Arayışlarına Bir Örnek: Fırat Kalkanı Harekâtı. *International Academic Journal*, 2(2), 200-214.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. Bs). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Copyright Of Bilgi Is The Property Of Degisim Publication*, 19(2), 107-126.
- Yıldız, T. (2017). Suriyelilerin Türkiye Ekonomisinde Kayıt Dışı İstihdama Etkileri ve Bunun Yansıması Olarak Türkiye'ye Maliyetleri Üzerine Bir İnceleme. A Study On The Effects Of Syrians On The Shadow Employment In Turkish Economy and Their Costs To Turkey As A Reflection. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 30-46.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri / International Migration: Its Types, Causes and Effects. *Turkish Studies, Nternational Periodical For The Languages, Literature and History Of Turkish Or Turkic*, 9(2), 1685-1705.
- Yüceşahin, M., ve Sirkeci, I. (2018). Suriyelilerin Demografik Yapısı. İçinde *Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği*, London: Transnational Press London, 93-116.
- Ziya, O. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. *Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, TBB Dergisi*, 229-240.

İnternet Kaynakları

<https://www.brookings.edu/blog/future-development/2016/03/16/the-impact-of-syrian-businesses-in-turkey/> (erişim tarihi: 10 Kasım 2018)

<https://www.economist.com/europe/2017/06/29/turkey-is-taking-care-of-refugees-but-failing-to-integrate-them> (erişim tarihi: 13 Kasım 2018)

<http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeligi.pdf> (erişim tarihi: 15 Kasım 2018)

<https://fenitay.files.wordpress.com/2009/02/13-nitel-arac59ftc4b1rmada-gec3a7erlik-ve-gc3bcvenirlik.pdf> (erişim tarihi: 25 Kasım 2018)

<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (erişim tarihi: 01 Aralık 2018)

<https://www.thenational.ae/world/the-arab-spring-country-by-country-1.401358> (erişim tarihi: 12 Aralık 2018)

http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (erişim tarihi: 15 Aralık 2018)

<https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> (erişim tarihi: 12 Ocak 2019)

<http://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/duyurular/020119-nolu-duyuru/> (erişim tarihi: 14 Nisan 2019)

<http://www.ailevecalisma.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/> (erişim tarihi: 17 Nisan 2019)

http://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_625175/lang--tr/index.htm (erişim tarihi: 04 Mayıs 2019)

http://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_380370/lang--tr/index.htm (erişim tarihi: 04 Mayıs 2019)

https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_654957/lang--tr/index.htm (erişim tarihi: 04 Mayıs 2019)

http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2015/turkce/metaveri/tanim/index.html (erişim tarihi: 05 Mayıs 2019)

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani (erişim tarihi: 05 Mayıs 2019)

<http://www.people.vcu.edu/~jmahoney/migration.htm> (erişim tarihi: 18 Mayıs 2019)

<http://www.yourarticlelibrary.com/population-geography/4-general-theories-of-migration-explained/43257> (erişim tarihi: 18 Mayıs 2019)

http://www.antakyatso.org.tr/index.php?sayfa=haber_detay&no=879&dil=tr (erişim tarihi: 18 Mayıs 2019)

<https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (erişim tarihi: 19 Mayıs 2019)

http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%C4%B1m_icler.pdf (erişim tarihi: 20 Mayıs 2019)

<http://www.3rpsyriacrisis.org/> (erişim tarihi: 22 Mayıs 2019)

<http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2015/01/3RP-Report-Overview.pdf> (erişim tarihi: 22 Mayıs 2019)

http://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-duzensiz-goc.tr.mfa (erişim tarihi: 22 Mayıs 2019)

EK 1- MÜLAKAT NOTLARI ve DEĞERLENDİRME

X: Beceri ve Deneyim

X: İşgücü Piyasasına Girişte Karşılaşılan Durumlar

X: İşgücü Piyasasında Karşılaşılan Zorluklar

X: Çalışma Memnuniyeti

X: Gelecek Planlar

X: Çalışma Hayatıyla İlgili Görüş ve Öneriler

384	GÖRÜŞME 5	
385	Aktör: E- 50 yaşında	
386	Görevi: Lokanta çalışanı (aslen inşaat işçisi)	
387	Cinsiyeti: Erkek	
388	Eğitim Durumu: İlkokul mezunu	
389	Medeni Durumu: Evli + 5 çocuklu	
390	Görüşme Zamanı: 20 Nisan 2019,	
391	Görüşme Yeri: İskenderun	
392	2. Nerede yaşıyorsunuz: Kamp, apartman dairesi, gecekondu,	
393	müstakil ev, özellikleri nelerdir?	
394	Normal bir apartman dairesinde yaşamaktayım. 3 odalı bir odadır. Çalıştığım	
395	yerin üstünde yaşamaktayım. Normal özelliktedir. 30 yıllık binada	
396	yaşamaktayım. Ev yeterli küçük değildir. 650 TL kira ödüyoruz.	
397	3. Hanenizde kimlerle kalıyorsunuz? (Birlikte kalınan başka aile	
398	ya da kişi (ler) var mı?)	
399	Sadece ailemle birlikte yaşıyorum, 6 kişi evde yaşamaktadır. Çocukların 1	
400	tanesi çalışıyor. Diğer oğlum da çok nadiren çalışıyor. İş buldukça çalışıyor.	
401	Bir tanesi lokantada bulaşıkçı diğerleri de fırın da çalışıyor.	
402	4. Suriye'deki gelirinizi ve yaşam tarzınızı anlatır mısınız? (Ne	
403	kadar kazanıyordu, evi kendisinin miydi, kır da mı kentte miydi, eğitim	
404	ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşımla düzeyi nasıldı?)	
405	Suriye'de benim marketim vardı. Ortalama 2000-3000 Suriye Lirası (50	
406	dolar) kazancım vardı. Bu kazanç hayatımı normal şekilde yaşamama	
407	yardımcı oluyordu. Ev kendimindi. Orada köyde yaşıyordum. Eğitim	
408	parasızdı. Sağlık olarak da devletten ücretsiz yararlanabiliyorduk. Onun	
409	dışında özel hastaneler de vardı.	
410	5. Türkiye'deki gelirinizi ve yaşam tarzınızı anlatır mısınız? (Ne	
411	kadar kazanıyor, nasıl yaşıyor, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını	
412	karşımla düzeyi nasıl?)	
		<i>Katılımcı önce çekinerek konuşmaya başladı. Ancak görüşmenin ilerleyen dakikalarında rahatladığı görüldü. Yanındaki arkadaşı da zaman zaman araya girdi.</i>

<p>413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452</p>	<p>Genel olarak Suriye ve Türkiye karşılaştırıldığında gelir anlamında büyük fark yok. Oradayken de mal mülk almak zordu burada daha zor. Ay sonunda burada elimizde kalan 100-200 TL gibi bir rakam oluyor. Dolayısıyla yatırım yapamıyorum. Türkiye’de de eğitim ve sağlık ücretsizdir.</p> <p>Ancak Türkiye’de her şey çok pahalı. Çocuklarım çalışıyor olmasaydı geçinemezdik. İnşaat işinde çalışırken ilk zamanlar 35 TL yevmiye ile çalışırdım. Son dönemlerde 50 TL olmuştu fakat süreklilik yoktu. Benim bir işyerinde 15 Bin TL alacağım kaldı. 1 sene çalıştım ve adam bana ödemedi TOKİ’de. Aramızda sözleşme yaptığımız halde paramızı ödemedi.</p> <p>6. Ne kadar süredir Türkiye’de yaşıyor ve geri dönmek hakkında neler düşünüyorsunuz?</p> <p>Savaş dönerse ben geri dönmek isterim. Yalnız benim oradaki evim savaşta harabeye döndü.</p> <p>7. Türkiye’ye gelmeden önce ne iş (ler) yapıyordunuz, burada ne(ler) yapıyorsunuz?</p> <p>Suriye’deki işim market işletmeciliğiydi. Küçük çaplı bir marketim vardı.</p> <p>8. Türkiye’de iş bulma tecrübenizi /öykünüz anlatır mısınız?</p> <p>6 sene önce Türkiye’ye geldim. Geldiğimden beri inşaat işlerinde çalıştım.</p> <p>9. İş bulma sürecinde kim ya da kimler hangi kurum ya da kurumlardan yardım aldınız? Nasıl?</p> <p>Genelde Suriyeliler kendi aralarında konuşurken duyum alıp o şekilde görüşüyoruz, iş buluyoruz. Herhangi kurum ve kuruluştan iş arama hakkı gibi hakkınız yok. Vatandaşlığımız yoksa kurumlar size hiçbir konuda yardımcı olmuyor.</p> <p>10. İş ararken ya da çalışırken Türk işçilere kıyasla dışlanma ya da ayrımcılık hissettiniz mi? Neler yaşadınız?</p> <p>Türk işçilerle herhangi bir sıkıntı yaşamadık. Tam tersine genel olarak olumlu diyaloglarımız vardı. Tek sıkıntım paramın kaldığı kişiyle oldu.</p> <p>11. İş ararken ve çalışırken size uymayan, zorlandığınız görev ve sorumluluklar ya da davranışlar oldu mu? Anlatınız</p> <p>Bizim işlerimizi çavuş dediğimiz kişiler organize eder. Büyük işletmelerde çalışma şansımız yoktur. Genelde sistemde her işin başında çavuş veya muallim dediğimiz kişiler vardır. Ve bu kişiler işçilerden sorumludur. Taşeron gibi düşünün olayı. Taşeron gibi işe alır ve o bizi yevmiyeye çalıştırır. Bunlar Türk’tür.</p> <p>12. Bu zorluklara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?</p> <p>Çavuş başımızda olduğu için hiçbir konuda zorlanmıyoruz. En büyük zorluk çalışma sürelerinin çok olması ve işte çok zorlanmamız. Nitekim bende fitik çıktı. 6 gün 08.00- 17.00 arası çalışırız. Ortalama bir maaşla ortalama geçinmeye çalışıyoruz. Bir tek ben çalışsam geçinmek için yeterli olmazdı.</p>	<p><i>Türkiye’de yaşam pahalılığına yönelik zorluklar paylaşılmıştır.</i></p> <p><i>Kişinin yanında Suriyeli bir başka göçmen vardı. Bu kişi ayrımcılığın olmadığı konusunda kişiyi arkadaşını destekledi.</i></p> <p><i>Bu esnada katılımcı çalışmamızın nedenlerini ve hangi okulda yapıldığına dair soru sordu.</i></p> <p><i>Katılımcının en büyük sorunu yaşam pahalılığıdır.</i></p>
--	--	--

453	Elektrik su telefon kira faturalarına kazancımın hepsi gidiyor. Tek çalışsam	
454	yetiştiremezdim.	
455	13. Türkiye’de çalışmanın iyi yanlarını anlatır mısınız?	
456	Suriye ile Türkiye arasında iş anlamında bir fark olduğunu düşünmüyorum.	
457	İş saatleri yaklaşık olarak aynı. Orada çalışma saatinde istikrar yok burada	
458	var. Ortalama gelir de aynıdır.	
459	14. Yaptığımız işlerle ilgili eğitim aldınız mı? (Hem Türkiye’de hem	
460	de Suriye’deki mesleki eğitim tecrübesi soruluyor, kimden, nerede, nasıl)	
461	İş ile ilgili herhangi bir eğitim almadım.	
462	15. Sahip olduğunuz bilgi ve becerileri şu anda yaptığınız işte	
463	kullanabiliyor musunuz?	
464	Benim fikrime göre market benim asıl işimdir. İmkanım olsaydı market	
465	işinde kendi işimi büyütmek isterdim. İnşaat işi kesinlikle beni tatmin eden	
466	bir iş değil. İmkanım olsa market işinde devam ederdim.	
467	16. Yaptığımız işlere yönelik bilgi ve becerilerinizi Türk işçilerle	
468	kıyaslayabilir misiniz?	
469	Türk işçilerle aynı seviyedeyiz fark olduğunu düşünmüyorum.	
470	17. Türkiye’de kariyer anlamında geleceğinizi nasıl görüyorsunuz?	
471	Market işine devam etmek isterdim. İmkanım olsaydı daha büyük market	
472	açmak isterdim.	
473	18. Diğer işçiler size Türk işçilere davrandığından daha farklı	
474	davranıyor mu? Evetse nasıl?	
475	Türk işçilerle davranış şekli aynı. Herhangi fark yok.	
476	19. İşvereniniz ile ilgili düşünceniz nelerdir?	
477	Para alacağım kalan işveren dışındaki çalıştığım hiçbir patronla hiç sorunum	
478	olmadı. Paramı gerektiği gibi ödediler. Diyaloglarımız güzeldi.	
479	20. Çalışma arkadaşlarınızla ilgili düşünceniz nelerdir?	
480	Çalışma arkadaşlarımla da aynı. Kimseyle herhangi sorunum yoktu.	

EK 2- ANALİZ TABLOSU (Seçilmiş Katılımcılar)

ÇALIŞMA HAYATINA KATILIM	KATILIMCILAR				
	İ1 Pastane İşçisi (erkek)	İ2 Pastane İşçisi (kadın)	İ3 Market Çalışanı (erkek)	İ4 Manav Çalışanı (erkek)	İ5 Lokanta Çalışanı (erkek)
Beceri ve Deneyim	33-34, 63-65	135-136, 174- 176	242-245, 275- 277, 284-287	340-343	428, 430, 461
İşgücü Piyasasına Girişte Karşılaşılan Durumlar	36-37, 40-41	138-141, 144- 145, 154-156	247-249, 252- 253	345-346, 348- 349, 352-353	433-436, 443- 447
İşgücü Piyasasında Karşılaşılan Zorluklar	54-56	162-169	256-260	356-357	417-421, 439- 440, 449-454
Çalışma Memnuniyeti	44-46, 49-50	170-171,195- 197, 199-202	295-296, 299, 301	364-365	449, 457-458
Gelecek Planlar	68-73, 79-82	131-132, 188- 189	237-239, 289- 292	371,376	424-425, 471- 472
Çalışma Hayatıyla İlgili Görüş ve Öneriler	56-58, 76-77	158-160	266-267	381	456-457

EK 3- SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK SORULAR

Suriyeli Göçmen İşçilere yöneltilen mülakat soruları;

1. Demografik sorular (yaşınız, mesleğiniz, cinsiyetiniz, eğitim durumunuz, varsa bakmakla yükümlü olduğunuz çocuk sayısı, medeni durumunuz)
2. Nerede yaşıyorsunuz: Kamp, apartman dairesi, gecekondü, müstakil ev, özellikleri
3. Hanenizde kimlerle kalıyorsunuz? (Birlikte kalınan başka aile ya da kişi (ler) var mı?
4. Suriye'deki gelirinizi ve yaşam tarzınızı anlatır mısınız? (Ne kadar kazanıyordu, evi kendisinin miydi, kır da mı kentte miydi, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılama düzeyi nasıldı?)
5. Türkiye'deki gelirinizi ve yaşam tarzınızı anlatır mısınız? (Ne kadar kazanıyor, nasıl yaşıyor, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılama düzeyi nasıl?)
6. Ne kadar süredir Türkiye'de yaşıyor ve geri dönmek hakkında neler düşünüyorsunuz?
7. Türkiye'ye gelmeden önce ne iş (ler) yapıyordunuz, burada ne(ler) yapıyorsunuz?
8. Türkiye'de iş bulma tecrübenizi /öykünüz anlatır mısınız?
9. İş bulma sürecinde kim ya da kimler, hangi kurum ya da kurumlardan yardım aldınız? Nasıl?
10. İş ararken ya da çalışırken Türk işçilere kıyasla dışlanma ya da ayrımcılık hissettiniz mi? Neler yaşadınız?
11. İş ararken ve çalışırken size uymayan, zorlandığınız görev ve sorumluluklar ya da davranışlar oldu mu? Anlatınız.
12. Bu zorluklara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?
13. Türkiye'de çalışmanın iyi yanlarını anlatır mısınız?
14. Yaptığınız işlerle ilgili eğitim aldınız mı? (Hem Türkiye'de hem de Suriye'deki mesleki eğitim tecrübesi; kimden, nerede, nasıl?)
15. Sahip olduğunuz bilgi ve becerileri şu anda yaptığınız işte kullanabiliyor musunuz?
16. Yaptığınız işlere yönelik bilgi ve becerilerinizi Türk işçilerle kıyaslayabilir misiniz?
17. Türkiye'de kariyer anlamında geleceğinizi nasıl görüyorsunuz?
18. Diğer işçiler size Türk işçilere davrandığından daha farklı davranıyor mu? Evetse nasıl?
19. İşvereniniz ile ilgili düşünceniz nelerdir?
20. Çalışma arkadaşlarınızla ilgili düşünceniz nelerdir?

İş kuran Suriyeli göçmenlere yöneltilen mülakat soruları;

1. Demografik sorular (yaşınız, mesleğiniz, cinsiyetiniz, eğitim durumunuz, varsa bakmakla yükümlü olduğunuz çocuk sayısı, medeni durumunuz)
2. Ne kadar süredir Türkiye’de yaşıyorsunuz? Şu andaki işinizi ne zaman kurdunuz? İş kurmadan önce neler yaptınız?
3. Nerede yaşıyorsunuz: Kamp, apartman dairesi, gecekondü, müstakil ev, özellikleri
4. Hanenizde kimlerle kalıyorsunuz? (Birlikte kalınan başka aile ya da kişi (ler) var mı?)
5. Suriye’deki gelirinizi ve yaşam tarzınızı anlatır mısınız? (Ne kadar kazanıyordu, evi kendisinin miydi, kır da mı kentte miydi, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılama düzeyi nasıldı?)
6. Türkiye’deki gelirinizi ve yaşam tarzınızı anlatır mısınız? (Ne kadar kazanıyor, nasıl yaşıyor, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılama düzeyi nasıl?)
7. Türkiye’de iş kurma süreciniz nasıl ilerledi/nasıl yöntemlerle iş kurdunuz?
8. Suriye’de ne işle uğraşıyordunuz? Buradaki ve oradaki işinizi karşılaştırır mısınız? (İçerik, gelir bakımından)
9. İş kurma sürecinde herhangi bir kurum/ kuruluş/ şahıs yardım veya desteği aldınız mı? Neler yaşadınız, hissettiniz?
10. İş kurmak için gerekli izinleri alma ve işlemleri gerçekleştirme sürecinde ayrımcılık yaşadınız mı, neler yaşadınız?
11. Yanınızda çalışanları nasıl seçtiniz? Yeterlilikleri becerilerinden memnun musunuz?
12. Diğer firmalarla (rakipler ya da mal aldığınız firmalar) sorun yaşadınız mı neler yaşadınız?
13. Yaşadığınız sorunlara ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?
14. Türkiye’de pazarlama ve müşteri bulma sorunlarınız var mı? Evetse nelerdir?
15. Türkiye’de bir işletme sahibi olmak sizin için ne anlam ifade ediyor memnun musunuz?
16. Suriye’de aldığınız eğitim ile burada mesleğinizi sürdürebildiniz mi? Evetse / Hayırsa neden?
17. İşletmenizin geleceğini nasıl görüyorsunuz? Burada kalmayı istiyor musunuz?
18. Çalışanlarınızla ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı Soyadı	Sergen GÜR SOY
Doğum Yeri – Tarihi	Antalya – 13.11.1994
E Ğ İ T İ M D U R U M U	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Muratpaşa Lisesi
Mezun Olduğu Üniversite ve Bölümü	Ankara Gazi Üniversitesi – Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Yabancı Diller	İngilizce
İ Ş D E N E Y İ M İ	
Çalıştığı Kurumlar	Avivasa Emeklilik ve Hayat A.Ş. (devam ediyor)
E- Posta	sergengursoy07@gmail.com